

VİCDAN VAKFI

VİCDAN VAKFI ARAŞTIRMALAR SERİSİ

2. KİTAP

Aramızdaki Mesafe

Türkler ve Kürtler Ötekilik Algısı Araştırması 2025

Aynı siyasal toplumu paylaşan iki siyasal topluluğun
birbirine uzaklığını duygu, ilişki ve statü boyutlarında ölçen
Ötekilik Endeksi çalışmasının ikinci uygulaması

Saha çalışması: Temmuz 2025 • Yayın: 2026

Av. Melih Rüştü Çalıkoğlu

KÜNYE

Başlık

Aramızdaki Mesafe — Türkler ve Kürtler Ötekilik Algısı Araştırması 2025

Seri

Vicdan Vakfı Araştırmalar Serisi, 2. Kitap

Araştırma tasarımı, uygulama, raporlama ve dizgi

Av. Melih Rüştü Çalıkoğlu — Bağımsız araştırmacı, Vicdan Vakfı Başkan Yardımcısı

Yapay zekâ kullanımı

Bu raporun kuramsal çerçevesi, ölçüm modeli, madde seti, bulguların seçimi ve yorumlanması yazara aittir. Metnin yazımında, veri işlemede ve grafiklerin üretilmesinde büyük dil modellerinden yararlanılmıştır. İç tutarlılık katsayıları, yeniden örnekleme yoluyla güven aralıkları, karşılaştırma testleri ve katman bileşimi düzeltmesi gibi ileri istatistiksel işlemler yapay zekâ desteğiyle kurulmuş ve yürütülmüştür (Ek C.4). Bütün hesaplamalar, veri ve hesaplama betiğiyle birlikte açık erişimde bırakılmıştır.

Yayıncı

Vicdan Vakfı

Yayın tarihi ve yeri

Ağustos 2026 · Ankara, Türkiye (yalnızca dijital kopya)

Dil

Türkçe

Özet

Bu rapor, Vicdan Vakfı desteğiyle yürütülen Ötekilik Endeksi çalışmasının ikinci uygulamasının ürünüdür. Endeks, aynı siyasal toplumu paylaşan iki siyasal topluluk arasındaki ötekiliği duygu, ilişki ve statü olmak üzere üç bileşende ve her iki yönden ölçer. Temmuz 2025'te çevrimiçi olarak yürütülen bu uygulamaya 613 kişi katıldı: 398 Türk, 169 Kürt ve kendini bu iki topluluktan hiçbirine ait hissetmeyen 45 kişi. Rapor, otuz maddelik ölçüm sonuçlarını on dört demografik ve sosyo-politik değişkenle birlikte inceler; bulguları 2024'te Türkiyeliler ile Suriyeli göçmenler arasında yapılan ilk uygulamayla karşılaştırır. Çalışma bir ölçüm ve endeksleme çalışmasıdır; kök neden analizi yapmaz.

Kalıcı tanımlayıcı

Bu raporun kalıcı adresi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21922013> — Bu adres kaydın bütün sürümlerini gösterir ve her zaman en güncelle yönlendirir.

Veriye erişim

Ham veri, kod defteri, kodlama şemaları ve tüm hesaplamaları yeniden üreten betik açık erişimdedir:

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21702509>

Telif hakları

© 2026 Vicdan Vakfı. Bu rapor kaynak gösterilerek alıntılanabilir ve paylaşılabılır. Ticari amaçla çoğaltılması ve dağıtılması için vicdanvakfi.org adresinden izin alınmalıdır. Rapora dayanak olan veri seti ayrı bir lisansla açık erişimde yayımlanmıştır.

Önerilen atıf

Çalıkoğlu, M. R. (2026). Aramızdaki Mesafe — Türkler ve Kürtler Ötekilik Algısı Araştırması 2025 (Vicdan Vakfı Araştırmalar Serisi, 2. Kitap). Ankara: Vicdan Vakfı. <https://doi.org/10.5281/zenodo.21922013>

İletişim

Vicdan Vakfı · GMK Bulvarı, Demirtepe Apt. 17/12, Kızılay, Ankara

Telefon: +90 312 743 41 41 · E-posta: kurumsal_iletisim@vicdanvakfi.org · Web: www.vicdanvakfi.org

Yasal uyarı

Bu rapor akademik ve araştırma amaçlı hazırlanmıştır ve herhangi bir ticari amaç taşımaz. Örneklem olasılıklı değildir; bulgular Türkiye genelini temsil etme iddiası taşımaz ve genelleştirilmemelidir. Ölçümün sınırlılıkları raporun 17. bölümünde ayrıntılı olarak verilmiştir.

ARAMIZDAKİ MESAFE

Türkler ve Kürtler
Ötekilik Algısı Araştırması 2025

VİCDAN VAKFI

Saha çalışması: Temmuz 2025 · Yayın: 2026

Av. Melih Rüştü Çalıkoğlu

İçindekiler

İçindekiler	5
YÖNETİCİ VE BASIN ÖZETİ	9
Ne ölçtük	9
Bu çalışma ne yapar, ne yapmaz	10
Altı bulgu	11
1. İki siyasal topluluk birbirine aynı gözle bakmıyor	11
2. Seviyoruz, güveniyoruz — ama denk görmüyoruz	11
3. Aradaki mesafe: 80 üzerinden 34	12
4. Ötekilik demografik katmanlara göre değişmiyor; siyasi kimliğe göre değişiyor.	12
5. Kadınlar biraz daha mesafeli — ve bir soruda çok daha mesafeli	13
6. Cevaplanmayan sorular da bir şey söylüyor	Error! Bookmark not defined.
Bir doğrulama	14
Bu rapor ne söylemiyor	15
Önerimiz: ölçümün 2026'da tekrarlanması	15
Veriye erişim	15
I. KURAMSAL ÇERÇEVE	16
1. Ötekilik kurucudur, türev değil	16
2. Siyasal toplum, bir aktör olarak	17
3. İçerideki siyasal topluluklar	17
4. İç ötekilik, dış ötekilik, ve bu raporun kapsamı	18
4.1 Kapsamın sınırı	18
4.2 Bu araç ne yapar: sosyopolitik bir röntgen	19
5. Ötekilik, siyasal topluluk ikilisinin özelliğidir	20
6. İki üretim, tek bir tanıma değil	20
7. Neden üç bileşen	21
II. ÖTEKİLİK ENDEKSİ 2025	22
8. Endeksin modeli	22
8.1 Nereden geldi	22
8.2 Neden üç bileşen	22
8.3 Maddeler: her soru niçin soruluyor	23
Duygu eksen: on madde neyi tarıyor	23
İlişki eksen: on madde neyi tarıyor	24

Statü eksen: on madde neyi tarıyor	25
8.4 Bir üslup tercihi: bütün maddeler olumlu kutupta	26
8.5 Puanlama	26
Puanın yönü	27
Farkların büyüklüğü: basamak	27
Hesap sırası	27
8.6 Kaçış yanıtları	28
8.7 Ayna konumlandırma ve mesafe.....	28
8.8 Mesafe ölçeği ve neye yaradığı	29
8.9 Uzak, kadrans ve dördüncü boyut	Error! Bookmark not defined.
8.10 Kapsam: bu araç neyi ölçer, neyi ölçmez	30
8.11 Araç veriye göre değiştirilmedi	30
8.12 Tek sapma	30
8.13 2024 raporundaki sayıların düzeltilmesi	31
8.14 Bu bölümün ölçüm açısından söylediği	31
9. Uygulama: kim yanıtladı, anket nasıl yayıldı	31
9.1 Uygulama	31
9.2 Kim yanıtladı	32
9.3 Bu örneklem kimi temsil ediyor	32
9.4 Anket nasıl yayıldı.....	32
III. BULGULAR.....	33
10. Ana bulgular.....	33
10.1 İki yön, iki sonuç	33
10.2 Bileşenler ayrışıyor	33
Bu sayıyı doğru okumak	34
Refleks eğitim ve gelir katmanlarına göre değişiyor mu	35
Eğitim iki tarafta aynı işi görmüyor	36
10.3 Aradaki mesafe	37
10.4 En yüksek ve en düşük puan alan maddeler	38
10.5 Kadrans: üç boyutlu konumlandırma — pilot uygulama	Error! Bookmark not defined.
10.6 Bu bölümün ölçüm açısından söylediği	39
11. Maddeler tek tek: hangi soru ne söylüyor	40
11.1 Kendi bileşenine uymayan maddeler	40
11.2 İki yönü en çok ayıran maddeler	41

11.3 Ters yönde ayrılan maddeler	41
11.4 Kaçış yanıtları: kim hangi soruyu cevaplamıyor	41
11.5 Maddelerin birbiriyle ilişkisi	42
12. Ne fark yaratıyor, ne yaratmıyor	42
12.1 Toplumsal katmanlara yayılan bir algı	43
12.2 Farklılaşmanın görüldüğü yer: siyasi kimlik	43
12.3 Bakılmayı bekleyen dört örüntü	44
12.4 Cinsiyet: dört hücreli okuma	45
Tutarlılığın ölçüsü	46
Asıl fark tek bir maddede	46
Alt gruplarda hangi maddeler öne çıkıyor	47
Kadınlar hangi soruları cevaplamıyor	48
2024 ölçümündeki dört hücre	48
12.5 Temas: beklenenden farklı bir biçim	49
12.6 Sosyal medya	50
12.7 Ölçülemeyecek kadar az katılım	50
12.8 Bu bölümün ölçüm açısından söylediği	50
13. Değerler: Tanrı, Devlet, Birey, Toplum	51
13.1 Soru işini gördü	51
13.2 İki topluluk farklı değer seçiyor	52
13.3 Değer tercihi ve ötekilik	52
14. Katılımcılar ne anlattı	52
14.1 Yazdıkları ile verdikleri puanlar birbirini tutuyor	53
14.2 Soru ilişki soruyor, cevap hüküm veriyor	53
14.3 Etnik kategoriyle değerlendirmeyi reddetme	54
14.4 Ayrımcılık anlatıları	54
14.5 Anketin kendisine yöneltilen eleştirisi	54
14.6 Alıntılar hakkında	55
15. Türk ve Kürt dışındaki yanıtlayıcılar	56
15.1 Kimler var	56
15.2 Puanlar	56
15.3 Bu 45 kişi hakkında ne söylenebilir	56
15.4 Bu 45 kişi hakkında ne söylenemez	57
IV. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME	57

16. 2024 ölçümüyle karşılaştırma	57
16.1 Dört okuma yan yana	57
16.2 Statü hiçbir okumada artıya çıkmıyor	58
16.3 Her iki ölçümde de bir taraf diğerinden daha olumlu bakıyor	58
16.4 Kadranlar	Error! Bookmark not defined.
16.5 Aynı insanlar, iki farklı "biz"	59
16.6 Araç iki uygulamada da tutarlı çalıştı	59
16.7 Bu bölümün ölçüm açısından söylediği	59
17. Ne söylüyor, ne söylemiyor	59
17.0 Bu sayılar nasıl okunmalı	60
17.1 Bu rapor kimin adına konuşmuyor	60
17.2 Ölçümün kendisinden gelen sınırlar	60
17.3 Nedensellik hakkında	61
17.4 Buna karşılık: bu ölçümün güçlü yanları	61
18. Açık sorular ve 2026 önerisi	61
18.1 Cevaplayamadığımız sorular	61
18.2 Ölçümün 2026'da tekrarlanması	62
Ek A — Tam tablo seti	63
A.1 Beş okumanın bileşen puanları	63
A.2 Otuz maddenin tamamı	64
A.3 Kadran dağılımları	Error! Bookmark not defined.
A.4 Demografik kırılımlar	65
Türk yanıtlayıcılar (Kürtlere bakış)	65
Kürt yanıtlayıcılar (Türlere bakış)	68
Ek B — Ölçüm aracı	71
B.1 Otuz madde	71
Duygu — sevgiden nefrete	71
İlişki — güvenden korkuya	71
Statü — hayranlıktan hor görmeye	72
B.2 Puanlama	72
B.3 Sekiz kadran	Error! Bookmark not defined.
B.4 Demografik ve sosyo-politik sorular	73
Ek C — Yöntem notu	77
C.1 Uygulama	74

C.2 İç tutarlılık	74
C.3 Bulguların seçimi	74
C.4 Hesaplamalar hakkında	74
C.5 Bu rapor bir faktör analizi içermiyor	75
Ek D — Kodlama şemaları	75
D.1 Siyasi kimlik	75
D.2 Açık uçlu ilişki sorusu	76
D.3 Alıntı ölçütü	76
Ek E — Veriye erişim	76
E.1 Nerede	76
E.2 Ne yayımlanıyor	76
E.3 Kimliksizleştirme	77
E.4 Kullanım koşulu	77
E.5 Atıf	77
Ek F — Kavramlar sözlüğü	78
Kuramsal çerçevenin kavramları	78
Ölçüm aracının kavramları	79
Raporun okuma kuralları	80

YÖNETİCİ VE BASIN ÖZETİ

Bu özet, raporun bulgularını bağımsız olarak kullanılabilecek biçimde sunar. Raporun devamında bu çalışmanın kuramsal çerçevesini, ötekilik endeksinin bir sosyopolitik ölçüm aracı olarak tanımını, araştırmada kullanılan tematik otuz maddenin madde madde analizini, demografik kırılımların tamamını ve 2024 yılında Türkiyeliler ile Suriyeliler arasında gerçekleştirdiğimiz ötekilik mesafesi ölçümüyle karşılaştırmayı bulacaksınız.

Ne ölçtük

Ötekilik, siyasette ve toplum bilimde genellikle olumsuz bir anlamla, sık sık kullanılan ve hakkında konuşulan ama nadiren ölçülen bir olgudur. Genellikle “ötekileştirme” eylemi ile olumsuz bir anlamda sunulur ve tartışılır. Oysa ötekilik insan topluluklarının temel ve doğal davranışlarından birisidir. Ötekiliği ölçen başka çalışmalar da vardır ama bu ölçüm modellerinde ötekilik genellikle tek bir sayıya indirgenir ve iki taraftan yalnızca birine sorulur.

Bu araştırma iki şeyi farklı yapıyor.

Ötekiliği toplumsal politiği belirleyen temel bileşen olarak tanımlıyor, ve üç ayrı bileşene ayırarak ölçüyor. Her bileşeni iki zıt kutup arasına yerleştirilmiş bir ölçekle ölçülebilir bir değere dönüştürüyor. Çünkü sizden olmayan ve öteki kabul ettiğiniz bir topluluğa karşı ne hissettiğiniz, ondan ne beklediğiniz ve onu kendinize göre nereye koyduğunuz birbirinden farklı şeylerdir. Birini sevip ona güvenmemek mümkündür; hem sevip hem aşağıda görmek de mümkündür.

- **Duygu** — sevgiden nefrete
- **İlişki** — güvenden korkuya
- **Statü** — hayranlıktan hor görmeye

Ötekiliği tek taraflı bir olgu olarak değil, iki siyasal topluluğun birbirine karşı ama birlikte ürettiği iki taraflı bir olgu olarak tanımlıyor, ve her iki tarafa da aynı soruları soruyor. Bu çalışmada Türklere Kürtler, Kürtlere Türkler soruldu — aynı otuz soruyla. Çünkü iki siyasal topluluk birbirini karşılıklı olarak tanımlamıyor; her biri kendi sınırını kendi hafızasından çiziyor, ve iki çizim birbirini tutmak zorunda değil.

Ötekilik endeksi, farklı siyasal topluluklar arasındaki ötekilik mesafesini iki taraflı olacak şekilde ölçmek üzere tasarlandı. Bu yapısıyla her hangi bir siyasal toplumu paylaşan, her hangi iki siyasal topluluk arasındaki ötekilik mesafesini ölçmek için kullanılabilir. Biz bu çalışmada Vicdan Vakfıyla beraber Türkiye siyasal toplumunun iki büyük bileşeni olan Türk ve Kürt siyasal toplulukları arasındaki ötekiliği ölçmeyi amaçladık. 2024 yılında aynı modeli kullanarak yaptığımız pilot çalışmada Türkiyeli ev sahipleri ile Suriyeli göçmenler arasındaki mesafeyi ölçmeye çalışmıştık.

Kimler yanıtladı: 613 kişi. 398'i Türk, 169'u Kürt, 45'i ikisinden de değil. Çevrimiçi anket, Temmuz 2025.

Her soru -20 ile +20 arasında puanlanıyor; 0 nötr noktadır.

Rapor kendi kuramsal çerçevesinin terimlerini kullanıyor. Bunların kısa karşılıkları için Ek F'ye (Kavramlar sözlüğü) bakabilirsiniz.

Bu çalışma ne yapar, ne yapmaz

Ötekilik endeksi bir **sosyopolitik ölçüm aracıdır, bir tür röntgen gibi iş görür** (raporda 4.2). İşlevi, iki siyasal topluluğun birbirine karşı konumunu ölçülebilir hâle getirmek ve o konumu üç ayrı eksenle görünür kılmaktır. Röntgen filmi bir kırığın nerede olduğunu gösterir; nasıl kırıldığını göstermez. Bu rapor da böyle değerlendirilmelidir.

Yaptığı: bir konumu ölçer, katmanlara ayırır, iki tarafı yan yana koyar, ve zaman içinde tekrarlanabilir bir taban çizgisi bırakır.

Yapmadığı: kök neden analizi. Bir örüntünün tarihsel, kurumsal, ekonomik ya da psikolojik kaynağını söyleyemez — söylemeye de kalkışmıyor. Yer yer araştırmadan bağımsız olası nedenlere ilişkin bazı sözler paylaşabiliriz ama bu araştırmanın esasına ilişkin kabul edilmemelidir.

Bu bir eksiklik değil, bir iş bölümüdür. Kök neden araştırması siyaset bilimi, sosyoloji, sosyal psikoloji ve tarih alanında yapılacak ek çalışmalarla yürütülebilir; tek alanlı ya da karma tasarımlarla, nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı çalışmalar yürütülebilir. Bu endeksin amacı **o çalışmalara zemin sağlamaktır:** nereye bakılacağını göstermek, hangi farkın gerçekten ölçülebildiğini belgelemek, ve cevaplanmayı bekleyen soruları elle tutulur hâle getirmek.

Bu yüzden rapor, bulgularını yorumlarken ihtiyatlı, açık sorularını sıralarken cömerttir. 18. bölümde bu araştırma özelinde elimizdeki bulgulara dayanarak üzerinde çalışılabilecek bazı soruları ekleme ihtiyacı hissettik.

Altı bulgu

1. İki siyasal topluluğun birbirlerine karşı hissettikleri ötekilik mesafesi farklı

Türk yanıtlayıcıların Kürtlere yönelik ötekilik algısı puanı +5,75; Kürt yanıtlayıcıların Türklere yönelik puanı +0,25.

Bu ölçekte puan yükseldikçe ötekilik azalır: -20 en yüksek, +20 en düşük ötekilik düzeyidir. İki puan da olumlu tarafta, yani düşük ötekilik bölgesinde. Ama aralarında **5,5 puan** var — eksende yarım basamaktan fazla.

İkinci sayı sıfırın hemen üstünde: ortalama bir Kürt yanıtlayıcı, Türklere karşı ne olumlu ne olumsuz bir yerde duruyor. Birinci sayı ise ılımlı olumlu bir konum gösteriyor. Bunu açıklanmaya ve daha fazla odak araştırmaya değer nitelikte buluyoruz.

2. Seviyoruz, güveniyoruz — ama denk görmüyoruz

Raporun asıl bulgusu bu, ve her iki tarafta da diğerine karşı benzer bir ötekilik algısı var.

	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik Mesafesi
Türkler → Kürtler	+9,80	+10,10	-2,66	+5,75
Kürtler → Türkler	+4,59	+5,01	-8,85	+0,25

İki topluluk da diğerine karşı olumlu hissediyor ve ona güveniyor. İkisi de diğerini kendinden daha ahlaklı, daha zeki, daha eğitilmiş, daha temiz bulmuyor.

Statü açığı Kürt tarafında üç kattan fazla derin: -2,66'ya karşı -8,85. Aradaki 6,19 puan, eksende yarım basamaktan fazla eder.

Statünün eksi çıkması beklenmedik değildir — siyasal topluluklar kendilerine üstünlük atfetme eğilimindedir ve endeksin iki çalışmasında da, dört okumanın dördünde de böyle oldu. Önemli olan işaret değil, düzey ve iki taraf arasındaki fark.

Statü maddeleri "diğer topluluk *bize göre daha* ahlaklı mı, daha zeki mi" diye sorar; eksi puan, yanıtlayıcının kendi topluluğunu karşı tarafın üstünde konumlandığını gösterir. **Bu üstünlük refleksi iki tarafta da var.** Söylenebilecek en doğru cümle şudur:

Kürt yanıtlayıcılar, Türk yanıtlayıcıların Kürtlere karşı gösterdiğinden daha yüksek bir üstünlük refleksi gösteriyor. Refleks iki tarafta da var; Kürt tarafında daha güçlü.

Bunu "Kürtler kendilerini Türklere üstün görüyor" diye kısaltmak iki yerde yanılır: refleksi tek tarafa yıkar, ve ölçüm anındaki bir eğilimi bir topluluğun ilan ettiği bir hüküm gibi sunar.

Bu bulgu, ayrı bir araştırma için bir soru sormaya izin veriyor. Bu çalışma bir kök neden analizi yapmayı hedeflemez. Ancak bir yorum olarak şunu söyleyebiliriz: Kürt yanıtlayıcıların aynı siyasal toplum içinde fiilen hissettikleri daha düşük statüye bir refleks gösterdikleri, ya da öz değer algısının Kürtler arasında daha büyük bir önem taşıdığı türünden okumalara açıktır. Hangisinin ağır bastığını ayırmak, bu ölçümün değil, onu izleyecek çalışmaların işidir.

Tek bir "hoşgörü" ölçüsü bu yapıyı göremezdi; üç eksenin ortalaması alınınca çelişki kaybolurdu.

3. Aradaki mesafe: 80 üzerinden 34

İki yönün puanları tek bir sayıya getirildiğinde **34,00** çıkıyor.

Bu bir ötekilik mesafesidir. Ölçeğin iki ucu sabittir: **0**, iki siyasal topluluğun artık ayrı iki topluluk olmaktan çıkıp tek bir "biz" hâline gelmesi — en yakın uç. **80**, aralarında olabilecek azami ayrışma — en uzak uç. Arada kalan her değer bir mesafedir; küçüldükçe yakınlık, büyüdükçe uzaklık artar. Ölçeğin ortasına ayrı bir ad vermiyoruz.

Bu araştırmanın sınırlılıkları dahilinde iki siyasal topluluk arasındaki mesafe 34,00 birim görünmektedir — seksenlik ölçeğin alt yarısında.

Bu yakın bir değerdir. İki siyasal topluluk arasında her zaman bir mesafe olacaktır; sıfır, ikisinin ayrı siyasal topluluklar olmaktan çıkıp tek bir siyasal topluluğa dönüşmesi anlamına gelirdi. Yüzyıllardır aynı siyasal toplumun içinde yaşayan ve aralarında anlaşılabilir gerilimler bulunan iki siyasal topluluk için otuz dört, makul ve oldukça yakın bir konumdur. Sorulacak soru mesafenin varlığı değil, daha da azaltılması için ne yapılabileceğidir.

Karşılaştırma için: 2024'te aynı araçla ölçülen Türkiyeliler ile Suriyeliler arasındaki mesafe 45,40 idi — ölçeğin üst yarısında, Türkler ile Kürtler arasındaki ötekilik mesafesinden on bir puan daha uzakta.

4. Ötekilik demografik katmanlara göre değişmiyor; siyasi kimliğe göre değişiyor.

Yaş, gelir, eğitim, dindarlık, sosyal medya kullanımı — bu değişkenlerin hiçbiri boyunca puanlar kayda değer biçimde farklılaşmıyor. Bu bir boşluk değil, **bir yayılım bulgusudur**: ötekilik algısı, bu örneklemde toplumsal katmanların hepsinde yaklaşık aynı düzeyde tezahür ediyor.

En net olduğu yer gelir. Hiç geliri olmayanlarla en üst gelir grubunun puanları arasında yarım puan var; aradaki basamaklar da düz ilerliyor. Yani ötekilik, bu örneklemde ekonomik konuma göre yer değiştirmeyen, gelir merdiveninin her basamağında benzer biçimde bulunan bir algı. Ekonomik rekabetin ötekiliği beslediği yaygın varsayımı, en azından bu ölçümde bir karşılık üretmiyor — ve bu, kaydedilmeye değer bir sonuçtur.

Ayrışmayı üreten tek şey siyasi kimlik. Türk yanıtlayıcılarda:

Aşağıdaki tabloda yalnızca duygu eksenini verilmiştir, çünkü siyasi kimliğin en geniş ayrışmayı ürettiği eksen budur. Üç bileşenin ve ötekilik algısı puanının tamamı 12.2'de ve Ek A'dadır.

	Duygu
Muhafazakâr (142 kişi)	+10,87
Liberal (79)	+9,78
Sosyalist (33)	+9,48

	Duygu
Solcu (20)	+9,50
Milliyetçi (17)	-5,53

Milliyetçi olarak tanımlananlar, duygu ve ilişki eksenlerinde eksiye düşen tek grup. Muhafazakârlarla aralarında duygu ekseninde on altı puan fark görünüyor. İki grup arasındaki fark en çok duyguda, en az statüde: bu bağlamda milliyetçi kimlik, Kürtleri nereye koyduğunuzdan çok onlara ne hissettiğinizi değiştiriyor. İlişki ekseninde de aynı yapı görünüyor: milliyetçi olarak tanımlananlar -3,41 ile eksideyken diğer bütün gruplar +8,80 ile +11,21 arasında. Statü ekseninde ise bütün gruplar zaten eksi tarafta; orada milliyetçilerle muhafazakârlar arasındaki fark 8,1 puanla en dar aralık.

Siyasi kimliğini milliyetçi olarak tanımlayan grup 17 kişidir. Bu sonuç beklenebilecek bir sonuç olmakla birlikte, Türkiye'deki genel milliyetçi kimliğini temsil ettiğini söylemek güçtür.

Bir başka dikkat çekici konu, muhafazakâr Türklerin liberal, sosyalist ve solcu Türklere göre duygu ekseninde kendilerini Kürtlere daha yakın hissetmesi. Bu, dini kimliğin yakınlaştırıcı etkisi olarak okunabilir — ve bu okumayı destekleyen iki ayrı işaret var.

Birincisi mezhep bileşimi.

	Müslüman	Sünni	Duygu puanı
Muhafazakâr (142)	%100	%99	+10,87
Liberal (79)	%94	%91	+9,78
Solcu (20)	%60	%40	+9,50
Sosyalist (33)	%58	%45	+9,48

Duygu puanlarının sıralaması Sünni oranıyla aynı yönde ilerliyor. Kürt yanıtlayıcıların %75'i Müslüman, %65'i Sünni — yani ortak zemin var, ama muhafazakâr Türk yanıtlayıcılardaki %99 düzeyinde değil.

İkincisi dindarlık. Siyasi kimlikten bağımsız olarak, Türk yanıtlayıcılarda inanç kurallarını uygulama derecesi arttıkça Kürtlere yönelik duygu puanı yükseliyor: çok eksik uygulayanlarda +5,94, eksiksiz uygulayanlarda +11,89. Aradaki beş kategori boyunca kademeli bir artış var.

Benzer bir örüntü 2024'te Türkiyeliler ve Suriyeliler ölçümünde de görülmüştü.

Bunu bir açıklama olarak değil, bir okuma olarak sunuyoruz. Ölçüm, iki ayrı değişkenin aynı yöne baktığını gösterir; ortak dini kimliğin bu yakınlığı üretip üretmediğini göstermez. Bu, ayrı bir çalışmanın sorusudur (4.2).

5. Kadınlar biraz daha mesafeli — ve bir soruda çok daha mesafeli

Her iki toplulukta da kadınlar diğer topluluğa erkeklerden daha düşük puan veriyor. Fark küçük — bir buçuk puan civarı, ekseninde bir basamağın altıda biri — ama neredeyse istisnasız: **üç okumada, üç bileşenin dokuzunda da aynı yön.** İki ayrı uygulama, iki ayrı ikili, iki ayrı yıl. Türk yanıtlayıcılarda otuz maddenin yirmi altısında kadınlar daha düşük. Aynı ikili, kadın yanıtlayıcıların gözünden 35,80,

erkeklerinkinden 33,49 uzaklıkta görünüyor. *(Bu, iki topluluğun kadınları arasındaki mesafe değildir; araç kimseye karşı topluluğun kendi cinsiyetini sormaz.)*

Asıl fark tek bir soruda: **"Aynı asansörde kapalı kalmaktan rahatsız olmam."** Türk erkekler +17,61, Türk kadınlar +14,02. Ve aynı fark 2024 ölçümünde de çıkmıştı — Türkiyeli erkekler +6,62, Türkiyeli kadınlar tam olarak 0,00.

Bu muhtemelen bir ötekilik bulgusundan çok bir ölçüm bulgusu: başka bir topluluktan yabancı bir erkekle kapalı bir mekânda kalmak, bir kadın için farklı bir sorudur.

Dördüncü hücre — Kürt kadınlar, yirmi kişi — tek başına bir iddia taşımaz; ama gösterdiği yön diğer üçüyle aynı. Dört hücrenin tamamı 12.4'te.

6. Cevaplanmayan sorular da bir şey söylüyor

Ankette iki kaçış seçeneği vardı: "Bilğim yok" ve "İlgilenmiyorum". Bunlar modele bilerek konuldu ve puan hesabına dahil edilir — "Bilğim yok" 0, "İlgilenmiyorum" -10 puan alır; gerekçesi 8.6'da. Kimlerin hangi soruyu cevaplamadığı örüntülü çıktı.

Türk yanıtlayıcıların en çok kaçtığı beş sorunun beşi de statü sorusu — "bize göre daha zeki mi", "daha temiz mi", "daha ahlaklı mı". Kaçış oranı %24'e kadar çıkıyor.

Kürt yanıtlayıcıların en çok kaçtığı beş sorunun beşi de duygu sorusu — "onlara karşı olumlu hisler besliyorum", "kültürlerine ilgi duyuyorum". Bu yanıtların ağırlığını kontrol ettik: "İlgilenmiyorum" seçeneğini hesaptan çıkarırsak bileşen puanları 0,3 ile 1,2 puan arasında yükseliyor, ama iki taraf arasındaki hiçbir karşılaştırmamızın yönü değişmiyor.

İki siyasal topluluk, farklı soruları cevaplamayı reddediyor. Türkler için zor soru "onlar bizden üstün mü"; Kürtler için zor soru "onlara karşı ne hissediyorsun".

Bir doğrulama (ayrıntısı 14.1'de)

Ankette bir de açık uçlu soru vardı: *"Diğer toplulukla kişisel ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?"* 613 kişinin 516'sı yazarak cevapladı.

Bu metinleri, otuz maddeden gelen puanlardan bağımsız olarak kodladık. İkiyi birbirini tuttu:

	Türk yanıtlayıcılar	Kürt yanıtlayıcılar
İlişisini olumlu anlatanlar	+7,38	+3,95
Nötr anlatanlar	+3,84	-1,33
Olumsuz anlatanlar	+0,16	-6,74

Bir kişinin tek bir cümlede kendi ilişkisini nasıl tarif ettiği, aynı kişinin otuz ayrı soruya verdiği puanları öngörüyor. Araç, yanıtlayıcıların kendilerinin de anlattığı şeyi ölçüyor.

Bu rapor ne söylemiyor

"Kürtler en çok ötekileştirilen gruptur" gibi bir cümle bu çerçevede kurulamaz. Ötekilik bir grubun özelliği değil, iki grubun birbirine karşı ama birlikte oluşturduğu ilişkinin bir özelliğidir. Bir siyasal topluluğun, aynı siyasal toplumu paylaştığı diğer siyasal toplulukların her biriyle ayrı bir ötekilik konumu vardır; ortalaması alınamaz. Rapordaki hiçbir sayı bir topluluğun genel ötekilik düzeyini vermez.

Rapor Türkler ve Kürtler adına konuşmuyor. Örneklem olasılıklı değil; çevrimiçi katılımı ile oluştu. Dörtte üçü erkek, dörtte üçünden fazlası üniversite mezunu, 18–25 yaş aralığında toplam on kişi var. Anket Vicdan Vakfı'nın ağları üzerinden yayıldı ve örneklemin şekli bu ağların şeklini taşıyor olabilir.

Hiçbir bulgu bir neden göstermiyor. Sık temas edenlerin daha olumlu bakması, temasın tutumu değiştirdiği anlamına gelebileceği gibi, olumlu bakanların temastan kaçınmadığı anlamına da gelebilir. Tek bir ölçüm bu belirsizliği çözemez. Bu bir endeksleme çalışmasıdır; nedenleri araştırmak, bu ölçümü alıp derinlemesine çalışacak araştırmacıların işidir.

Demografik değişkenlerin fark üretmemesi, o değişkenlerin ötekilikle ilgisiz olduğu anlamına gelmiyor. Bu örnekleme puanlar gelir, yaş ve eğitim boyunca sabit kaldı. Daha geniş ve iki topluluğu daha güçlü temsil eden bir ölçümde ne çıkacağını bilemeyiz. Sabitliğin kendisi de bir sonuçtur ve incelenmeyi hak eder — ama bu, bu raporun değil, onu izleyecek çalışmaların işidir.

Bu bir hareket ölçüsü değil, konum ölçüsüdür. Tek bir ölçümle iki siyasal topluluğun yakınlaştığını ya da uzaklaştığını söyleyemeyiz; 34,00 bir fotoğraftır. Aynı ölçüm belirli aralıklarla tekrarlanırsa hareket de ölçülebilir hâle gelir — 2026 önerimizin gerekçesi budur.

Önerimiz: ölçümün 2026'da tekrarlanması

Endeks bir konum ölçer; hareketi görebilmek için aynı ikilinin ikinci kez ölçülmesi gerekir. İkinci ölçüm fotoğrafı bir yörüngeye çevirir — üç eksenin zaman içinde birlikte mi, yoksa farklı hızlarda mı hareket ettiğini gösterir.

Bunun için aracın değişmesi gerekmiyor. Aynı otuz soru, aynı puanlama. Değişmesi gereken tek şey kime ulaşıldığı: daha geniş bir örneklem, daha güçlü bir kadın ve genç katılımı, büyütülmüş bir Kürt alt örnekleme, ve vakıf ağlarının dışına taşan bir duyurum.

Veriye erişim

Bu raporun dayandığı kimliksizleştirilmiş veri seti, kod kitabı ve rapordaki sayıları yeniden üreten hesaplama betikleri açık erişimdedir:

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21702509>

Anket anonim olarak uygulandı; ad, adres, iletişim bilgisi, doğum veya ikamet yeri, ağ tanımlayıcısı toplanmadı. Kapalı uçlu her yanıt kaydedildiği gibi yayımlanıyor — kategoriler birleştirilmiyor, küçük hücreler gizlenmiyor. Yayımlanmayan tek şey serbest metin yanıtlarıdır; bir yanıtlayıcının kendisini ele verebileceği tek yer orasıdır.

Okur bu rapora güvenmek zorunda değildir; yukarıdaki bağlantıda açık kaynak olarak paylaşılan veri setini ve hesaplama betiğini kullanarak kendisi kontrol edebilir.

Öneri atıf biçimi: Çalıkoğlu, M. R. (2026). Aramızdaki Mesafe — Türkler ve Kürtler Ötekilik Algısı Araştırması 2025 (Vicdan Vakfı Araştırmalar Serisi, 2. Kitap). Ankara: Vicdan Vakfı.

I. KURAMSAL ÇERÇEVE

ölçtüğümüz şeyin ne olduğunu bilmeden, çıkan sayıların ne anlama geldiğini de bilemeyiz.

1. Ötekilik kurucudur, türev değil

Siyaset düşüncesi ötekiliği uzun süre siyasetin ürettiği bir şey saydı. Anlatı hep aynı sırayı izler: çıkarlar çatışır, seçkinler kitleleri harekete geçirir, kaynaklar kıtlaşır — ve bütün bunların sonunda "biz" ile "onlar" arasına bir çizgi düşer. Çizgi, sürecin çıktısıdır.

Biz sırayı tersine çeviriyoruz. **Ötekilik siyasal davranışın kalıntısı değil, kurucu birimdir.** Önce gelir, içgüdüsele yakındır, ve siyasal davranış onun üzerine örülür.

Bu çıkarım ilk olarak Hint alt kıtasının kast sistemi üzerine yaptığımız çalışmadan geldi (Çalıkoğlu, 2005) — bir topluluğun bir başkasını uzak mesafede tutmasının bilinen en katı ve en uzun ömürlü örneği. Avrupa değişim programlarında çalıştığımız yıllarda bu fikir daha da gelişti. O konumda bulunan biri şunu fark etmemezlik edemez: karşılaşan iki taraf da öbürüne dair hazır bir anlatıyla gelir, bu iki anlatı birbirinin aynası değildir, ve karşılaşma anında değişen şey tek bir şey değil, farklı hızlarda hareket eden birkaç şeydir. İki yönü aynı anda ölçme kararı da, tek bir bileşenin yetmeyeceği kuşkusu da oradan kalmadır. O yıllarda bu değişimler üzerine yazarken şunu söylemiştik: "ötekilik bir ölçüm aracı gibidir; farklı insanlara ya da toplumsal gruplara olan mesafeyi tanımlar. Kimileri yakında durur, kimileri spektrumun en uzak ucunda" (Alabay & Çalıkoğlu, 2013, s. 1421). Bu rapor 13 yıl önce yazdığımız bu cümlelerin somutlaşmış halidir.

Sav, komşu alanlarda dayanak buluyor. Tamamen anlamsız ölçütlerle bölünmüş insanlar bile kendi gruplarını kayırır, ve aradaki farkı büyütme için kendi mutlak kazançlarından vazgeçmeyi göze alırlar: fark, kendisi için istenir. Henüz hiçbirinin öğretilmiş olamayacağı bir yaşta, dil öncesi bebekler kendilerine benzeyeni tercih eder, ve bu davranış türümüze özgü de değildir.

Gerçi başka bir araştırma bebekler yetişkinlerin yaptığı gibi tümüyle keyfî benzerliklere tepki vermediğini göstermektedir. Erken olan ve muhtemelen doğuştan gelen şey, ötekilik *kapasitesi*. Sonradan gelişen şey ise bir "biz"i herhangi bir temel üzerine kurabilme yeteneği.

Buradan raporun bütün ölçüm mantığını belirleyen bir sonuç çıkıyor. İlginç olan ötekilik çizgisinin varlığı değildir — çizgi her yerde var. İlginç olan nereye çizildiği, iki tarafı ne kadar ayırdığı ve neyin üzerine çizildiğidir. İnsanı olağandışı kılan ayrışma ve bölünme kadar, her hangi bir sebep veya kriterle bölünebilme özelliğidir.

2. Siyasal toplum, bir aktör olarak

İki terim kullanacağız ve ikisini de gündelik anlamlarıyla kullanmayacağız.

Siyasal toplum, kendi tanımımızla, "devlet aygıtının kurumsal çerçevesine veya bireylerin aritmetik toplamına indirgenemeyen; kendine özgü derin tarihsel hafızası, kültürel kodları ve hayatta kalma (beka) refleksleriyle şekillenmiş, çoğunlukla belirli bir alanda söz sahibi, yaşayan ve organik bağımsız bir siyasi aktördür" (Çalıkoğlu, yakında). Belirli bir alanı işgal eden ve kendini birilerine karşı birlik içinde hisseden bir insan gövdesidir. Varlığı hem içeriden, kendi bileşenlerinin etkileşimiyle, hem de dışarıdan, benzerleriyle sürekli etkileşimiyle kurulur (Çalıkoğlu, 2022a).

Ne olmadığını söylemek, ne olduğunu söylemek kadar önemli. **Devlet değildir** — devleti o üretir.

Millet değildir — onu da o üretir. Ve bir **arena, alan veya ortam değildir**.

Bu son nokta bizi yerleşik kullanımlardan ayırıyor. Locke siyasal toplumu, doğa durumundaki bireylerin haklarını korumak üzere yetkilerini devrettikleri yapı olarak tanımlamıştı. Sonraki yazarlar terimi ya toplumun sosyo-politik alanlarından biri olarak, ya da devlet ile devlet dışı grupların rekabet ettiği alan olarak kullandı. Üçünde de siyasal toplum, aktörlerin içinde eylediği bir **ortamdır**. Bizde ise **aktörün kendisidir** — kendisini oluşturan bireylerden ve gruplardan da, devlet mekanizmaları içinde alınan kararlardan da ayrı olarak davranan bir aktör.

Bunun soyut bir kavramın kişileştirilmesi olduğu söylenebilir. Buna karşılık şunu söyleyebiliriz: devlet de bir soyutlamadır, ve siyaset bilimi onu çoktan bir inceleme nesnesi saymakta anlaşı.

3. İçerideki siyasal topluluklar

Siyasal topluluk, bir siyasal toplumun içinde yer alan, kendi iç dayanışması, kimliği ve çıkarları olan; kendini bir "biz" olarak kurarken bununla birlikte kendi ötekilerini de üreten ve kendi hafızasını, kendi mağduriyetlerini, o ötekilere dair kendi anlatısını taşıyan gövdedir.

Tanımın ilk yarısı topluluğun içeri bakan yüzü, ikinci yarısı dışarı bakan yüzüdür. Bu raporda ölçtüğümüz şeyi gerekçelendiren ikinci yarıdır: **öteki üretmek tanımın içindeyse, ötekiliği ölçmek, siyasal topluluğu siyasal topluluk yapan şeyi ölçmek demektir**.

Dört özelliği, okurun bekleyeceğinden ayrılıyor.

Dayanağı serbesttir. Bir siyasal topluluk inanç, etnisite, dil, hukuki statü, siyasi bağlılık, bir menfaat, bir yerde ne kadar süredir oturduğu üzerine kurulabilir — ya da hiçbir bilgi taşımayan bir işaret üzerine. Bu bağlamda etnisiteyi ayrıcalıklı kılan bir şey yoktur. Nitekim iki uygulamamız bilerek farklı temeller kullanıyor: 2024'te hukuki ve yurttaşlık statüsü, 2025'te etnisite.

Sınırları değişken ve geçirgendir. Bir siyasal topluluk genişleyebilir, daralabilir, bölünebilir, bir başkasını içine alabilir, ya da bir zamanlar merkezinde durduğu daha büyük bir "biz"den dışarı atılabilir, dağılılabılır veya dönüşebilir. Aidiyetin gücü sabit bir nitelik değil, ölçülebilir bir değişkendir — ve siyasal topluluklar arasında olduğu kadar bir siyasal topluluğun içinde de değişir.

Bir siyasal topluluk, küçültülmüş bir siyasal toplum değildir. İkisi aynı türden şeyler değil: siyasal toplum belirli bir alandaki siyasal etkileşimin tamamıdır, siyasal topluluklar ise o alanın içinde birbiriyle etkileşen birimlerdir. Bir siyasal topluluğun kendi içinde bir etkileşim alanı vardır, ama o alan siyasal toplumun alanının yerine geçmez; onun içinde durur.

Mekânsal dağılımı onu siyasal topluluk yapan şey değildir. Bir siyasal topluluk siyasal toplumun bir köşesinde yoğunlaşmış da olabilir, her yanına dağılmış da; birkaçı aynı toprağı paylaşabilir. Onu o toplumun topluluğu yapan şey, o toplumun gövdesi içinde kalmasıdır. Kategorinin sınırı ayrılıktır: kopan bir siyasal topluluk ya kendi siyasal toplumu olur, ya bir başkasının topluluğuna karışır.

Buradan çıkan bir sonuç, göç tartışmalarında sık sık gözden kaçıyor. **Aidiyet, herhangi bir "biz"e kabul edilmeyi gerektirmez.** Bir siyasal topluluk, alanı işgal ettiği ve etkileşim içinde durduğu için oraya aittir; kabul gördüğü için değil. Göçle gelen siyasal topluluklar, geldikleri andan itibaren kabul eden toplumun siyasal topluluklarıdır, ve ötekilik alanındaki konumları, onları bu alandan dışlamanın gerekçesi değil, ölçülecek olan şeyler olarak görülebilir..

Bir kullanım tercihi: biz "biz ve onlar" demiyoruz, **"biz ve ötekiler"** diyoruz. Soyut bir "onlar" değil, her siyasal toplumun kendi "biz"ini kurarken ürettiği somut ötekiler.

Ve iki uygulamamız bu çerçeveyi, tasarlamadığımız bir biçimde örnekliyor. 2024'te Türkiyelileri Suriyeli göçmenlere karşı ölçtük; 2025'te Türkleri Kürtlere karşı. **Birinci ölçümdeki "Türkiyeliler", ikinci ölçümün karşı karşıya gelen iki tarafını birden içeriyor.** Aynı insanlar bir ölçümde tek bir "biz", diğerinde birbirinin ötekisi olan iki ayrı siyasal topluluk olarak görünüyor. Bu, özür dilenecek bir tutarsızlık değildir. Olgunun kendisidir — hangi "biz"in ölçüleceği, modelin bir varsayımı değil, araştırmacının bir kararıdır.

4. İç ötekilik, dış ötekilik, ve bu raporun kapsamı

4.1 Kapsamın sınırı

Bu çerçevede ötekilik iki biçim alır.

İç ötekilik, bir siyasal toplumun siyasal topluluklarının birbirine karşı ürettiği ötekiliktir. **Dış ötekilik**, bir siyasal toplumun bir başka siyasal topluma karşı ürettiğidir — başka bir yerde siyasal toplumların dışsallığı diye adlandırdığımız şey (Çalıkoğlu, 2022b). Bu ayrımımızın ötekilik endeksi aracımızdan eskidir ve kapsamı tam olarak belirler: **burada ölçülen iç ötekiliktir.**

Kapsamı olumsuz değil olumlu ifadeyle söylemek daha açık olur. Bu araç, aynı siyasal toplumun gövdesi içinde duran ve dolayısıyla tek bir etkileşim alanı paylaşan iki siyasal topluluk arasındaki ilişkiyi ölçer:

Dış ötekilik ilgili ama ayrı bir problemdir. Ölçülemeyeceğini söylemiyoruz; **bu araçla, bu hâliyle ölçülemeyeceğini** söylüyoruz. Maddelerin bir bölümü az önce tarif edilen ortak alanı varsayar — temas, komşuluk, gerçekten karşılaşılabileceğiniz insanlarla aynı mekânı, işi ve riski paylaşmaya isteklilik. İki siyasal toplum arasında sorulacak böyle bir alan yoktur; buna karşılık iki siyasal toplumu, sınırdan savaşa kadar, tek bir toplumun içinde doğmayan ilişkiler bağlar. **Dış ötekiliği ölçmek, bu amaç için yeniden kurulmuş bir model gerektirir:** üç bileşen aktarımdan sağ çıkabilir, ama madde

seti baştan yazılmalıdır. Bunu ayrı bir çalışma olarak işaretliyoruz ve bu raporda denemiyoruz — daha önce kendimizin aksini yazdığı yerler dahil.

4.2 Bu araç ne yapar: sosyopolitik bir röntgen

Kapsamı belirledikten sonra, aracın işlevini de söylemek gerekiyor. Çünkü bir ölçüm aracının en sık düşülen hatası, ölçtüğü şeyi açıkladığını sanmaktır.

Ötekilik Endeksi bir sosyopolitik röntgendir.

Benzetmeyi ciddiye alarak kuruyoruz. Bir röntgen filmi kırığın nerede olduğunu, hangi kemikte, ne genişlikte olduğunu gösterir. Nasıl kırıldığını göstermez — düşme mi, darbe mi, kemik erimesi mi. Bunu anlamak için hastanın hikâyesi, muayenesi ve başka uzmanlıklar gerekir. Ama o hikâyeye bakacak olan hekim de, nereye bakacağını filminden öğrenir.

Bu endeksin işlevi tam olarak budur. İki siyasal topluluğun birbirine karşı konumunu ölçülebilir hâle getirir, o konumu üç ayrı eksende ayrıştırır, iki tarafı aynı ölçekte yan yana koyar, ve zaman içinde tekrar ölçülebilecek bir taban çizgisi bırakır. Bir toplumsal ilişkinin, o ilişkiyi yaşayanların beyanı üzerinden alınmış bir görüntüsünü üretir.

Yapmadığı şey kök neden analizidir. Bir örüntünün tarihsel, kurumsal, ekonomik ya da psikolojik kaynağını bu araç söyleyemez, söylemeye de kalkışmaz. Statü ekseninin niçin dört okumanın dördünde de eksi çıktığını, Kürt tarafındaki refleksin niçin daha güçlü olduğunu, kadınların niçin daha mesafeli baktığını bu ölçüm açıklama sadece ipuçlarını gösterir. Gösterdiği şey, bu soruların gerçekten var olduğu ve bir ölçümde karşılık bulduğudur.

Bu bir eksiklik değil, bir iş bölümüdür. Kök neden araştırması siyaset biliminin, sosyolojinin, sosyal psikolojinin ve tarihin işidir; tek alanlı ya da karma tasarımlarla, nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı çalışmalarla yürütülür. Derinlemesine görüşme, alan çalışması, arşiv, söylem çözümlemesi, deneysel tasarım — hiçbirisi bu endeksin amaçladığı şeyler değildir, ve hepsi bu endeksin ürettiği sorulara yönelebilir.

Endeksin amacı o çalışmalara zemin sağlamaktır. Üç şey yapmayı hedefler:

Nereye bakılacağını göstermek. Bir olgu ölçülmediğinde, hakkında konuşulan her şey sezgilere kalır. Ölçüm, tartışmanın hangi ekseninde yürüdüğünü belirler: bu raporda görüldüğü gibi, iki siyasal topluluk arasındaki asıl açık duyguda ya da güvende değil, statüdedir. Bu, sonraki araştırmaların yöneleceği yeri değiştirebilir.

Hangi farkın gerçekten ölçülebildiğini belgelemek. Rapor, ölçebildiği kadar ölçemediğini de kaydediyor. Hangi alt grupların örneklemde bulunmadığı, hangi maddenin iki taraf için aynı şeyi sormadığı, hangi örüntünün kaç kişiye dayandığı yazılı. Bu kayıt, aynı alana girecek bir sonraki araştırmacının hazır bulacağı bir zemindir.

Yeni soru sorulmasına imkân sağlamak. Bir ölçümün en iyi çıktısı, kendisinin cevaplayamadığı sorulardır. Bu raporun 18. bölümü bu yüzden cevaplarla değil, sorularla bitiyor — ve o sorular kapanış olarak değil, davet olarak yazılmıştır.

Ölçüm ile açıklama arasındaki bu sınırı bilerek keskin tutuyoruz. Bir endeksin en kolay düştüğü tuzak, ürettiği sayıyı bir nedene çevirmektir; en çok işe yaradığı yer ise, sayıyı doğru okuyup soruyu doğru yere bırakmaktır.

5. Ötekilik, siyasal topluluk ikilisinin özelliğidir

Ölçümün üzerine oturduğu önermeyi bir aksiyom olarak koyuyoruz, çünkü kendi çerçevemiz içinde daha temel bir şeyden türetilebileceğini düşünmüyoruz.

Ötekilik bir siyasal topluluğun özelliği değildir. Karşı karşıya gelen iki siyasal topluluğun birlikte oluşturduğu ilişkinin özelliğidir.

Bu ilişkiye, ölçümün birimi olduğu için bir ad vermemiz gerekiyor. Bu raporda **siyasal topluluk ikilisi** diyoruz, kısaca **ikili**. Bir ikili, aynı siyasal toplumu paylaşan ve ölçüm sırasında birbirine karşı konumlandırılan iki siyasal topluluktan oluşur — bu raporda Türkler ve Kürtler, karşılaştırma bölümünde Türkiyeliler ve Suriyeliler. Ölçüm her zaman bir ikiliye aittir; tek bir siyasal topluluğa değil.

Kürtlerin ötekiliği diye bir nicelik yoktur. Suriyelilerin ötekiliği diye de yoktur, bir başkasının ki de. Yalnızca bir siyasal topluluk ile bir başkası arasında oluşan ötekilik vardır, ve bir siyasal topluluğun girdiği her ikili için bu ayrı bir niceliktir. Bir siyasal topluluğun ilişki kurduğu tüm diğer topluluklarla ötekilik mesafesinin ölçülmesinin, ona doğru hissedilen genel ötekilik mesafesi üretebileceğine ilişkin henüz bir önermemiz yoktur.

Bunun okuma açısından doğrudan bir sonucu var, ve raporun ilerleyen sayfalarında sık sık hatırlatacağız: bu rapordaki hiçbir sayı, Kürtlerin ya da Türklerin genel olarak ne kadar ötekileştirildiğini söylemez. Her sayı, belirli bir ikilinin belirli bir yönünü söyler. **"Şu siyasal topluluk en çok ötekileştirilen topluluktur" biçiminde bir cümle, bu çerçevede kurulamaz.**

Herhangi bir ölçüm anında öteki her zaman tam olarak bir tanedir — bir "biz"in düzinelerce ötekisi olabilmesini ele avuca gelir kılan da budur.

6. İki üretim, tek bir tanıma değil

İki tarafın da ölçülmesi gerektiği fikri yeni değil. 2013'te şunu yazmıştık: *"ötekiliğin iki yüzü vardır; tıpkı Avrupalıların kendilerini Türklere uzak hissetmesi gibi, Türkler de aynısını hisseder"* (Alabay & Çalıkoğlu, 2013, s. 1425). O zaman bir gözlem olan şey, burada bir gereklilik.

İki tarafın birbirini karşılıklı kurduğunu varsaymak kolay olurdu — bir topluluğun, komşusu tarafından öyle tanındığı için o hâle geldiğini. Etnik kimliğe dair etkili bazı açıklamalar tam da böyle işler; kimliği, kendini atfetme ile başkalarınca atfedilmenin ortak ürünü sayarlar. Bizimki böyle değil. Bizim açıklamamızda **"kolektif, ortak bir 'biz'i tanımlarken 'ötekiler' üretir"** (Çalıkoğlu, 2022b) ve bu üretim her iki taraf için de içeridendir. Türklerin Kürtleri konumlandırması Türkçe terimlerle, Türk hafızasından, Türk amaçları için yapılır; Kürtlerin Türkleri konumlandırması bağımsız olarak yapılır. İki taraf ortak bir sınırı birlikte yazmıyor. Her biri aynı uzayda kendi sınırını çiziyor, ve iki çizimin birbirini tutması gerekmiyor.

Bundan doğrudan bir yöntem sonucu çıkıyor. İki okuma birlikte üretilmiş olsaydı, biri büyük ölçüde diğerinden çıkarılabilirdi ve tek yönlü bir araç fazla bir şey kaybetmezdi. Bağımsız üretildikleri için **hiçbiri diğerinden çıkarılamaz ve ikisi de ölçülmelidir.**

Bulgular kısmından bir gözlem buraya ait. İki tarafın birbirinden ayrışma derecesi de değişkendir: Türk–Kürt ikilisinde iki yön belirgin biçimde farklı, bir önceki araştırmada ölçtüğümüz diğer ikilide ise birbirine çok daha yakın. Bu ilişkileri karşılıklı tanınma yönetiyor olsaydı, asimetrisinin *derecesinin* ikiliden ikiliye bu kadar değişmesi beklenmezdi. İki kolaylık örnekleme bu türden bir soruyu elbette çözmez; ama gözlem aksiyomla uyumlu, alternatifleriyle değil.

Buraya kadar anlatılanlardan, ölçümün karşılaması gereken üç şart çıkıyor. Bu üç şart birlikte, ilerideki bölümlerde anlatacağımız ayna konumlandırmayı ve tek bir mesafe sayısını zorunlu kılıyor.

Birincisi: ötekilik ikiliye aitse, raporlanacak şey iki ayrı topluluk puanı değil, ikilinin tamamını tarif eden tek bir sayı olmalıdır.

İkincisi: iki okuma birbirinden bağımsız üretildiğine göre, bu tek sayı ikisinden birden kurulmalı; yalnızca birine dayanmamalıdır.

Üçüncüsü: farklı ikililer karşılaştırılacaksa, bu sayı hangi ikilinin ölçüldüğüne göre değişmeyen sabit bir ölçek üzerinde durmalıdır.

7. Neden üç bileşen

Ötekilik tek bir duygu değildir, ve tek bir sayıyla ölçülmeye çalışıldığında en çok merak edilen şey kaybolur.

Birini sevip ona güvenmemek mümkündür. Birine güvenip onu kendinden aşağıda görmek mümkündür. Bir topluluğun kültürünü hayranlıkla izleyip aynı mahallede yaşamaktan tedirgin olmak mümkündür. Tek bir "hoşgörü" ya da "önyargı" ölçüsü bu üç durumu birbirinden ayıramaz — üçünü de orta bir sayıya indirger ve okura, ortadaki sayının hangi karışımdan geldiğini söylemez.

Endeks bu yüzden ötekiliği üç eksenle ölçer:

Duygu — sevgiden nefrete. Diğer topluluğa karşı hissedilen şey.

İlişki — güvenden korkuya. Diğer topluluğun üyelerinden ne beklendiği: dürüstlük, zarar vermeme, kurallara uyma; ve onlarla mekân, iş, risk paylaşmaya isteklilik.

Statü — hayranlıktan hor görmeye. Diğer topluluğun kendi topluluğuna göre nereye konumlandırıldığı: daha ahlaklı mı, daha eğitilmiş mi, daha temiz mi, daha zeki mi.

Üçünün ayrı ayrı ölçülmesi bu raporun en çok işe yarayan tercihi oldu. Bu raporda dört ayrı okuma var: Türklerin Kürtlere bakışı, Kürtlerin Türklerle bakışı, ve 2024 ölçümünden Türkiyelilerin Suriyelilere, Suriyelilerin Türkiyelilere bakışı. İlerleyen sayfalarda göreceğiniz üzere bu dört okumanın dördünde de statü eksenini diğer ikisinden ayırıyor ve olumsuz çıkıyor — duygu ve ilişki açıkça olumluyken bile.

Mesafe "ne kadar uzak" sorusunu yanıtlar. "Ne biçimde" sorusunu ise üç bileşen puanı birlikte yanıtlar: aynı mesafede duran iki ikili, bileşenlerin dağılımı farklı olduğu için bambaşka ilişkiler içinde olabilir. Bu yüzden rapor mesafeyi hiçbir yerde üç bileşenden ayrı vermiyor.

II. ÖTEKİLİK ENDEKSİ 2025

Bu kısım aracın kendi belgesidir. Buraya kadar ölçtüğümüz şeyin ne olduğunu anlattık; burada nasıl ölçtüğümüzü anlatıyoruz — hangi kararı niçin verdiğimizle birlikte. Amacımız, bu sayfaları okuyan birinin endeksi kendi ikilisinde uygulayabilmesi. Endeksin 2021'den bu yana geçirdiği evrimin ve verdiğimiz tercihlerin gerekçeleriyle birlikte tek bir yerde kayda geçtiği metin budur.

8. Endeksin modeli

8.1 Nereden geldi

Endeksin ilk hâli 2021'de yazıldı. Üç eksen, otuz madde ve -20 ile +20 arasında beş seviyeli puanlama o belgede tanımlanmıştı.

2024'ün ağustos ve eylül aylarında ilk kez sahaya çıktı: Türkiyeliler ile Suriyeli göçmenler arasında, iki ayrı dilde. On bir ay sonra, Temmuz 2025'te, bir başka bir ikiliye — Türkler ve Kürtler — ikinci kez uygulandı.

İki uygulama arasında **otuz maddenin yirmi dokuzu kelimesi kelimesine aynı kaldı**. Revizyon yapılan tek maddeyi değiştirme gerekçesi 8.11'de açıkladık. Puanlama, kaçış yanıtlarının işlemi, bileşen hesabı ve mesafe formülü hiç değişmedi.

8.2 Neden üç bileşen

Ötekilik yekpare bir duygu değildir. Farklı bileşenlerden oluşması beklenir. Tek bir sayıyla ölçülmeye kalkışıldığında da, insanın en çok merak ettiği şey kaybolur.

Birini sevip ona güvenmemek mümkündür. Birine güvenip onu kendinden aşağıda görmek mümkündür. Bir topluluğun kültürünü hayranlıkla izleyip aynı mahallede oturmaktan tedirgin olmak mümkündür. Tek bir "hoşgörü" ya da "önyargı" ölçüsü bu üç hâli ayırt edemez; üçünü de ortalarda bir sayıya indirir ve o sayının hangi karışımdan geldiğini söylemez.

Endeks bu yüzden üç eksenle ölçer:

Duygu — sevgiden nefrete. Diğer topluluğa karşı hissedilen. **İlişki** — güvenden korkuya. Diğer topluluktan beklenen, ve onunla paylaşmaya razı olunan. **Statü** — hayranlıktan hor görmeye. Diğer topluluğun kendi topluluğuna göre konumlandırıldığı yer.

Bu tercihin karşılığını bu raporda fazlasıyla aldık. Tek boyutlu bir endeks statü ekseninde ortaya çıkan ayrışmayı üretemezdi; ortalamanın içinde eriyip giderdi. (Beşinci okuma — Türk ya da Kürt olmayan 45 yanıtlayıcının — tek istisnadır ve 15. bölümde ayrıca ele alınıyor.)

8.3 Maddeler: her soru niçin soruluyor

Bir ölçüm aracının en çok gizlenen yanı, soruların niçin o sorular olduğudur. Otuz maddeyi listelemek kolay; her birinin kendi eksenine ne kattığını göstermek, aracı başkasının da kullanabilmesinin şartı. Bu bölüm onu yapıyor.

Önce iki genel ilkeyi söyleyelim, çünkü otuz maddenin hepsi bu ikisinden çıktı.

Tutum sormuyoruz, durum soruyoruz. "Şu topluluğa karşı önyargılı mısınız?" diye sorarsanız, yanıtlayıcıyı kendisi hakkında bir hüküm vermeye çağırmış olursunuz — ve alacağınız cevap çoğu zaman onun kendisi hakkında vermek *istediği* hükümdür. Bunun yerine karar gerektiren somut durumlar sorduk: asansörde kapalı kalmak, komşuluk, borç vermek, çocuğunu aynı okula göndermek. Bir insanın "önyargılı değilim" demesi kolaydır; "çocuğumu aynı okula gönderirim" demesi ise bir konum bildirir.

Statü maddeleri karşılaştırmalı kuruldu. Otuz maddenin onu "bize göre daha ..." kalıbıyla soruluyor. Bu bilinçli bir tercih: statü mutlak bir yargı değil, iki topluluk arasında kurulan bir sıralamadır. Bir topluluğu "eğitilmiş" bulmak ile "bizden daha eğitilmiş" bulmak farklı şeylerdir, ve ötekiliği ilgilendiren ikincisidir.

Duygu eksen: on madde neyi tarıyor

Duygu eksen, diğer topluluğa karşı hissedileni ölçer. Ama "hissetmek" tek bir şey değil; on madde bunu dört ayrı kayıta yokluyor: **genel duygu, merak ve ilgi, yakınlık kabulü, ve kamusal söylemin iki hazır kalıbı.**

	Madde	Niçin bu soru
A1	Genel olarak olumlu hisler besliyorum	Eksenin çapası. Doğrudan ve kestirme soru; diğer dokuzunun neye göre okunacağını verir.
A2	Kültürlerini herkese açık sergilemelerinden mutlu olurum	Farklılığın kamusal alanda görünür olmasına tahammül. Bir topluluğu özelde kabul edip kamusal görünürlüğünden rahatsız olmak yaygındır; bu madde o ayrımı yakalar.
A3	Aile ilişkileri (kan bağı) kurmaktan çekinmem	Yakınlığın en uç biçimi. Toplumsal mesafe ölçümlerinin klasik en üst basamağı: evlilik ve akrabalık, bir topluluğun sınırının nerede bittiğini gösterir. Açık uçlu yanıtlarda akrabalık ilişkisi kurduğunu söyleyen yanıtlayıcılar da var; bu maddenin sonuçları 14. bölümdeki serbest metinlerle birlikte okunabilir.
A4	Kültürüne ve yaşam biçimine ilgi duyuyorum	Hoşgöründen meraka geçiş. Bir topluluğu rahatsız edici bulmamak ile onu ilgi çekici bulmak aynı şey değildir.
A5	Dilini öğrenmeye istek duydum	Merakın bedelli hâli. Kültüre ilgi duymak beyandır; dil öğrenmeye istek duymak emek gerektirir. Duygu ekseninin en zor maddesi, ve nitekim en düşük puanı alan madde.
A6	Haklarında olumlu haber duydukça mutlu oluyorum	Diğer topluluğun başarısına karşı hissedilen. Bir topluluğun varlığını kabul etmek ile iyi olmasını istemek ayrı şeylerdir.
A7	Yaşadıkları zorluklar için üzülüyorum	Empatinin acı üzerinden ölçümü. A6 ile birlikte, diğer topluluğun iyi ve kötü hâllerine karşı duyguyu iki uçtan yokluyor.

	Madde	Niçin bu soru
A8	Komşum olmasından mutlu olurum	Gündelik yakınlık. A3'ün bir basamak altı: aile değil ama günlük hayatın içinde.
A9	Bir yük olarak görmüyorum	Kamusal söylemin birinci kalıbı: "bize yük oluyorlar". Bu cümle her ötekilik tartışmasında dolaşımdadır; ölçmemek olmaz.
A10	Topluma önemli bir katkı yaptığına inanıyorum	Kamusal söylemin ikinci kalıbı, birincinin karşısı: katkı çerçevesi. A9 ile birlikte, "bu topluluk toplumun neyi?" sorusunun iki hazır cevabını da ölçüyor.

Eksenin iç mantığı: Bu on madde birbirinin tekrarı değil, birbirinin üstüne binen basamaklar. İlk madde çapayı atar — "genel olarak olumlu hisler besliyorum" — ve diğerlerinin neye göre okunacağını verir. Ardından giderek daha fazla bedel isteyen üç madde gelir: karşı tarafın kültürünü kamusal alanda görmeye tahammül, o kültüre ilgi duymak, ve dilini öğrenmeye istek duymak. Üçü de olumludur ama üçüncüsü emek gerektirir, ilki yalnızca rahatsız olmamayı. İki madde yakınlığı iki farklı mesafede yoklar: aile bağı kurmak ile komşu olmak. İki madde diğer topluluğun iyi ve kötü günlerine karşı hissedilene ölçer — başarısına sevinmek ve yaşadığı zorluğa üzülme. Son iki madde ise gündelik siyasal tartışmanın iki hazır kalıbını ölçüme sokar: "bize yük oluyorlar" ve "topluma katkı yapıyorlar".

İlişki eksen: on madde neyi tarıyor

İlişki eksen, diğer topluluktan **ne beklendiğini** ve onunla **ne paylaşmaya razı olduğunu** ölçer. On madde iki aileye ayrılır: **davranış beklentisi** (üç madde) ve **paylaşım isteklilik** (yedi madde). İkinci ailedeki maddeler bilerek artan bir risk sırasına dizilmiştir.

	Madde	Niçin bu soru
B1	Aynı asansörde kapalı kalmaktan rahatsız olmam	Eşiğin en altı. Kısa, zorunlu, kaçınılmaz bir fiziksel yakınlık — seçilmemiş ve dar bir mekân. Bir yanıtlayıcı burada bile rahatsızsa, üstteki hiçbir maddede rahat olmayacaktır.
B2	Dürüst ve güvenilir olduğunu düşünüyorum	Genel güven beyanı. Eksenin çapası; diğer maddelerin neye göre okunacağını verir.
B3	Aynı sosyal ortamda bulunmaktan rahatsız olmam	B1'in gönüllü hâli. Asansöre binmek zorunludur, aynı sosyal ortamda bulunmak tercihtir.
B4	Nüfus olarak artmasından endişe duymam	Demografik kaygı. Ötekiliğin korku kaydındaki en yaygın biçimi; bir topluluğun bugünkü varlığını kabul edip yarınki büyüklüğünden tedirgin olmak mümkündür.
B5	Kurallara ve yasalara saygılı insanlar olduğunu düşünüyorum	Yurttaşlık davranışı beklentisi. Kişisel güvenden farklı: bir insana güvenip topluluğun kurallara uyduğunu düşünmemek mümkündür.
B6	Topluma zararlı faaliyetler yapmayacağına inanırım	Tehdit kaydı. B5'ten daha ağır; kural ihlali değil, zarar verme beklentisi. Güvenlik dilinin ölçüme girdiği madde.
B7	İş ilişkisi kurmaktan çekinmem	Ekonomik risk paylaşımı. Sosyal yakınlıktan farklı bir şey ölçer: bir insanla vakit geçirmek ile ona iş bağlamak ayırdır.
B8	Bulunduğu mahallede yaşamaktan rahatsızlık duymam	Yerleşim yakınlığı. Mekânsal ayrışmanın klasik ölçüsü; gündelik hayatın nerede geçtiğine dair bir tercih.

	Madde	Niçin bu soru
B9	Çocuklarımı aynı okula göndermekten çekinmem	Paylaşım maddelerinin en ağırı. Kendi riskini almak ile çocuğunun riskini almak farklıdır; bu madde ikincisini soruyor.
B10	Borç vermekten çekinmem	Güvenin en somut sınavı. Soyut bir "güvenilir mi" sorusu değil; karşılığı olan, geri gelmeyebilecek bir maddi risk.

Eksenin iç mantığı: Bu on madde bir risk merdiveni gibi kurulmuştur. Tabanda kaçınılamayacak kadar kısa ve zorunlu bir yakınlık var — asansörde kapalı kalmak. Tavanda ise çocuğunu aynı okula göndermek ve borç vermek gibi, gerçekten bir şey riske atan maddeler. Aradaki maddeler paylaşımın alanını kademe kademe genişletir: aynı sosyal ortamda bulunmak, aynı mahallede yaşamak, iş ilişkisi kurmak, ve karşı tarafın nüfusça artmasından tedirgin olmamak. Üç madde ise bütün bunların dayandığı beklentiyi ölçer: karşı taraf dürüst mü, kurallara uyar mı, topluma zarar verir mi?

Statü eksen: on madde neyi tarıyor

Statü eksen, diğer topluluğun **kendi topluluğuna göre nereye konumlandırıldığını** ölçer. On maddenin hepsi karşılaştırmalıdır ve iki aileye ayrılır: **kişisel nitelikler** ve **toplumsal konum**. İki madde ikisine de girmez ve ayrı durur.

	Madde	Aile	Niçin bu soru
C1	Bize göre daha ahlaklı	kişisel	Ahlaki üstünlük, hiyerarşinin en temel biçimi. Bir topluluğu aşağıda görmenin en yaygın gerekçesi ahlaki yetersizlik atfıdır.
C2	Bize göre daha zengin bir kültüre sahip	—	Kültürel konum. Kişisel bir nitelik değil, topluluğa atfedilen bir birikim.
C3	Bize göre daha eğitilmiş	konum	Eğitim, hiyerarşinin en görünür ve en ölçülebilir işaretidir; ayrıca statünün "kazanılmış" sayılan biçimi.
C4	Bize göre birbirleriyle daha çok dayanışma gösteriyor	—	Kasıtlı olarak belirsiz bir madde. "Kendi aralarında dayanışıyorlar" yargısı hem hayranlık hem tedirginlik taşıyabilir; ölçer bu ikisini ayıramaz ve ayırmaya da çalışmaz. Bulgular bölümünde bu maddenin niçin ayrı okunması gerektiği görülecek (11.1).
C5	Bize göre daha düzenli ve kuralcı	konum	Düzenlilik, modernlik atfının taşıyıcısı. B5'in statü karşılığı: orada beklenti, burada sıralama ölçülüyor.
C6	Dış görünüş olarak bizden daha güzel/yakışıklı	kişisel	Estetik hiyerarşi. Söylenmesi en zor, kabul edilmesi en nadir yargılardan biri — ve nitekim en çok kaçınılan maddelerden.
C7	Bize göre daha merhametli	kişisel	Ahlakın duygusal yüzü. C1 ilkeye, C7 huya bakar.
C8	Bize göre daha zeki	kişisel	Zihinsel kapasite atfı. Irk hiyerarşilerinin tarihsel olarak en çok kullandığı kategori.
C9	Bize göre daha temiz	kişisel	Kirlilik ve saflık kaydı. Kast sisteminden modern göçmen karşıtlığına kadar, bir topluluğu aşağıda tutmanın en eski ve en dirençli dili temizlik üzerinden kurulur. Bu maddenin varlığı tesadüf değil.

	Madde	Aile	Niçin bu soru
C10	Bize göre daha zengin	konum	Maddi konum. C3 ve C5 ile birlikte, statünün "dışarıdan görülebilen" yüzünü ölçer.

Eksenin iç mantığı: Bu on madde iki farklı şeye bakıyor. Beş madde diğer topluluğun üyelerine kişi olarak ne atfedildiğini ölçer: daha ahlaklı mı, daha merhametli mi, daha zeki mi, daha temiz mi, dış görünüşü daha çekici mi. Üç madde ise topluluğun toplum içindeki konumuna ne atfedildiğini ölçer: daha eğitilmiş mi, daha düzenli ve kuralcı mı, daha zengin mi. Kalan iki madde bu ikisine tam oturmuyor ve ayrı okunması gerekiyor: biri kültürel birikime bakıyor, öteki topluluğun kendi içindeki dayanışma bağına. İkincisi özellikle dikkatli okunmalı, çünkü "kendi aralarında dayanışıyorlar" yargısı hayranlık da olabilir tedirginlik de (11.1).

Maddelerin tam metni ve 2024 versiyonundan farklılaştıran revizyonun açıklaması Ek B'dedir.

8.4 Bir üslup tercihi: bütün maddeler olumlu kutupta

Otuz maddenin hiçbirisi ters puanlanmıyor. Otuzunda da katılma yönü olumlu kutbu gösteriyor. Bu, ölçek geliştirme alışkanlıklarına aykırıdır ve bir gözden kaçan bir hata değil, bilinçli olarak yaptığımız bir tercihtir.

Ters yönlü maddeler, yanıtlayıcının soruyu okumadan hep aynı tarafı işaretlemesine karşı standart savunmadır. Bunları düşündük ve bu araca özgü bir nedenle kullanmamaya karar verdik. **Maddeler zaten rahatsız edici.** Başka bir topluluğun bizden daha ahlaklı, daha zeki ya da daha temiz olup olmadığını sormak müdahil bir sorudur. Aynı soruyu tersinden sormak daha kötüdür: yanıtlayıcıyı bir üstünlük beyanına davet eder. Aynı siyasal toplumu paylaşan siyasal topluluklar arasında rekabet ve çatışma olağandır, bu yüzden olumsuz dille kurulmuş bir ankete duyulan tepkinin artacağını ve taraflar arasında yanlış anlamalara sebep olabileceğini değerlendirdik.

Ters maddelerin eklenmemesi bu yüzden bilinçli olarak yapılmıştır. Okur yanlış değerlendirdiğimizi düşünebilir. Ama bizim koşullarımızda tek yönlü madde setinin alternatifi daha iyi bir madde seti değildi; **hiç veri olmamasıydı.**

Bedeli gerçek ve yorumun üzerine düşüyor. Ters madde olmadan, bir topluluğun diğerini nereye koyduğunu, sorunun biçiminden gelen sabit eğilimden ayıramayız. Bunun somut sonucu şudur ve rapor boyunca buna uyacağız: **statü puanının mutlak düzeyi yorumlanmayacak, yalnızca farklar yorumlanacak.** Çünkü biz aslında fiili gerçekliği veya algıların gerçek olup olmadığını değil, algıların seviyelerini ve niteliğini ölçüyoruz. "Statü puanı -8,85" cümlesinden "bu topluluk diğerini şu kadar küçümsüyor" sonucu çıkmaz. Çıkan sonuç, bir yönün diğerinden, bir maddenin diğerinden, bir alt grubun diğerinden ne kadar ayrıldığıdır.

8.5 Puanlama

Her madde beş seviyeli: kesinlikle katılmıyorum -20, katılmıyorum -10, kararsızım 0, katılıyorum +10, kesinlikle katılıyorum +20. Likert olarak tasarlanan bu modele ayrıca ilgilenmiyorum -10 ve bilgim yok 0 kaçış maddelerini de ekledik.

Bileşen puanı, o bileşenin on maddesinin ortalamasıdır. Üç bileşen puanının ortalamasına ise **ötekilik algısı puanı** diyoruz; kısaca **ötekilik puanı**. O da -20 ile +20 arasında değişir.

Puanın yönü

Bu noktada bir uyarı gerekiyor, çünkü sayıyı ilk gören okurun refleksi genellikle yanlış yönde olur.

Otuz maddenin tamamı olumlu kutupta sorulmuştur (8.4). Yani her madde, yanıtlayıcının diğer siyasal topluluğa yakın durup durmadığını sorar; katıldıkça puan yükselir. Bunun sonucu şudur:

Ötekilik algısı puanı yükseldikçe ötekilik azalır. -20 en yüksek, +20 en düşük ötekilik düzeyidir.

Yani +9,80 gibi bir puan düşük ötekilik, -8,85 gibi bir puan yüksek ötekilik anlamına gelir. Rapor boyunca karşılaştırmaları bu dille kuruyoruz: bir grubun ötekilik düzeyi diğerinden "daha düşük" ya da "daha yüksek" çıkar. Düzeylerin tam listesi ve basamak ölçüsü bu bölümün devamında.

Bunun bir istisnası var ve karıştırılmamalıdır. İlerleyen sayfalarda tanımlanan mesafe ölçeği (8.7) ters yönde çalışır: orada değer büyüdükçe iki siyasal topluluk birbirinden uzaklaşır. İki ölçek farklı şeyleri ölçtüğü için yönleri de farklıdır. Ötekilik algısı puanı **bir topluluğun diğerine bakışını** verir; mesafe ise **ikilinin toplam konumunu**.

Farkların büyüklüğü: basamak

Bir sayının ne anlama geldiğini söylemek yetmez; ne kadar büyük olduğunu da söylemek gerekir. Bunun için ölçeğin kendi içindeki düzeyleri kullanıyoruz.

Her ekseninde beş düzey vardır ve aralarındaki aralık onar puandır. Duygu ekseninde nötr 0, sempati +10, sevgi +20; ters yönde antipati -10, nefret -20. Buna **basamak** diyoruz: her **on puan bir basamaktır**.

Rapor boyunca farkları bu ölçüyle okuyacağız. Beş puanlık bir fark yarım basamak, on beş puanlık bir fark bir buçuk basamak eder. Ham puan farkı tek başına okura bir şey söylemez; basamak karşılığı söyler.

Hesap sırası

Sıranın bir önemi var. Grup düzeyinde önce her bileşenin ortalaması alınır, sonra üç bileşenin ortalaması. Bu, yanıtlayıcı başına ötekilik puanı hesaplayıp sonra onların ortalamasını almaktan farklı sonuç verir; biz birinciyi kullanıyoruz.

Puanların adı var. Her ekseninde beş düzey tanımlıdır; bir puanı okurken hangi düzeyin yakınında durduğuna bakılır. Bu düzeyler endeksin ilk tanımından beri kullanılmaktadır.

Duygu ekseni — sevgiden nefrete

Şekil 1. Duygu ekseninin beş düzeyi.

İlişki ekseni — güvenden korkuya

Şekil 2. İlişki ekseninin beş düzeyi.

Statü eksenini — hayranlıktan hor görmeye

Şekil 3. Statü ekseninin beş düzeyi.

Grup ortalamaları bu düzeylerin tam üzerine düşmez; iki düzey arasında bir yerde durur. Raporada bir puanı adlandırırken en yakın düzeyi anıyor ve "o düzeyde" değil, "o düzeye yakın" diyoruz.

8.6 Kaçış yanıtları

İki yanıt seçeneği ölçeğin dışında durur: **"Bilğim yok"** ve **"İlgilenmiyorum"**. İkisinin de puanı düşünülmüş verildi ve ikisi de araca özgüdür.

"İlgilenmiyorum" –10 puan alır. Her madde olumlu kurulduğu için, maddeyle ilgilenmeyi reddeden bir yanıtlayıcı, diğer topluluk hakkındaki olumlu bir önermeyi onaylamayı reddediyor demektir. Bu nötr bir davranış değildir.

Bu iddia sınanabilir bir iddiadır, ve sinadık. Doğruysa, bir maddede bu seçeneği işaretleyenler, *diğer* maddelerdeki yanıtlarında ortadaki nötr seçeneği işaretleyenlere değil, "katılmıyorum" diyenlere benzemeli. Bulgu bu yönde.

"Bilğim yok" 0 puan alır. Bu, akla ilk gelenin aksine kolaycı bir varsayılan değil, iki yanlış puanlama arasında bilinçli olarak seçilmiş bir konumdur.

İki yanıştan söz ediyoruz: bilmemeyi olumlu saymak da, düşmanlık saymak da hatadır. Sıfır, bu iki hatanın arasında kalan tek yerdir.

Bu yanıtların *dağılımı* da kendi başına bilgidir, ve bu raporun en ilginç bulgularından biri oradan çıktı (11.4).

8.7 Ayna konumlandırma ve mesafe

Bu noktada bir ikili için altı sayımız var: bir taraftan okunan üç bileşen — duygu, ilişki ve statü puanları

İstedikimiz şey, **ikiliye ait olan, iki okumadan birden kurulmuş ve hangi ikilinin incelendiğine bağlı olmayan tek bir nicelik.**

Her topluluğun üç bileşeni tek bir puana ortalanır; bunlara P_A ve P_B diyelim, her biri –20 ile +20 arasında. İki topluluğu, birbirine dönük iki ışın üzerine yerleştiriyoruz; ışınlar +20'de buluşuyor. +20 alan bir topluluk buluşma noktasında durur, kendisiyle öteki arasında hiçbir şey kalmamıştır. 0 alan bir topluluk yirmi birim geride durur, hiçbir yöne adım atmamıştır. –20 alan kırk birim geride.

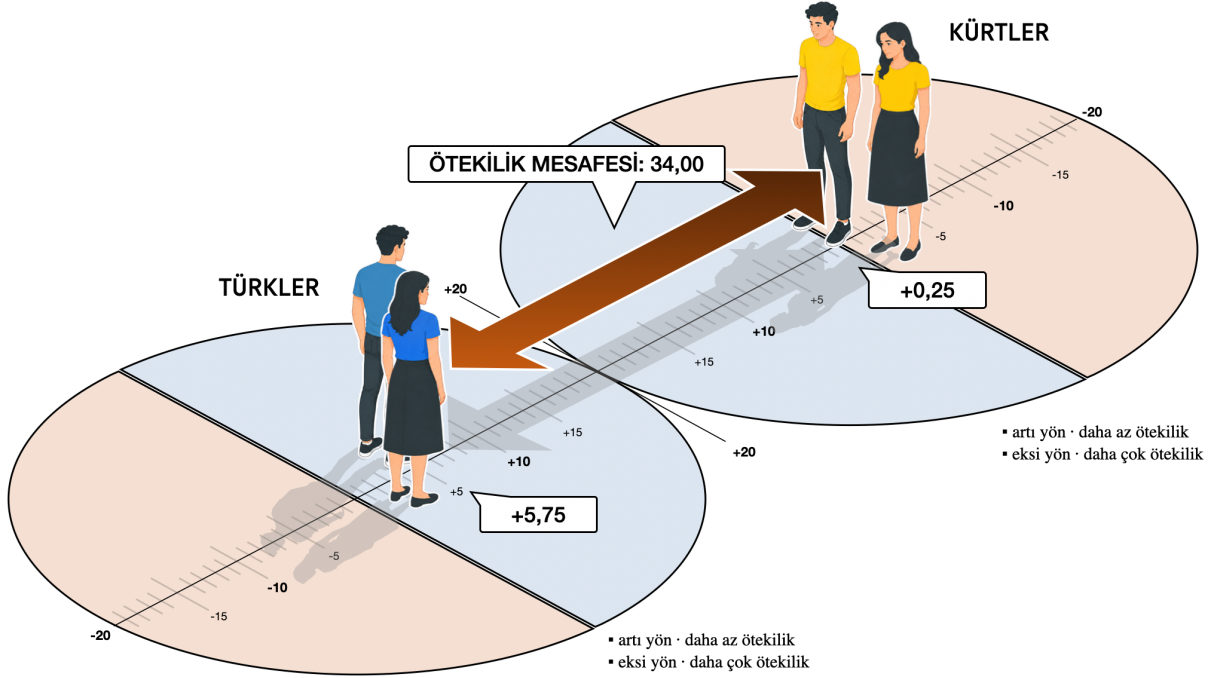
Her topluluğun buluşma noktasına kalan mesafesi $20 - P$, ve iki topluluk arasındaki mesafe bunların toplamıdır:

$$D = (20 - P_A) + (20 - P_B)$$

Cebirsel olarak bu $40 - (P_A + P_B)$ 'ye eşittir; yani mesafe, iki okumanın toplamının doğrusal bir dönüşümü ve ışın kurgusu aritmetiğe hiçbir bilgi eklemiyor. **Eklediği şey anlamdır** — sıfırı, orta noktayı ve ucu sabitleyor. Onlar olmadan bu değerler keyfî kalırdı.

Kurgu bu rapora ait değil; ilk uygulamanın raporunda, birbirine dönmüş iki kişi olarak ve pozitif ile negatif puanları ayıran iki kollu bir kural biçiminde zaten tanımlanmıştı. İki kol yukarıdaki ifadeye cebirsel olarak özdeştir; yeni olan tek biçim ve sabit noktaların adlandırılması.

Ayna konumlandırma bir hesap kolaylığı değildir. Bağımsız üretilmiş iki okumayı, hiçbirini ayrıcalıklı kılmadan tek bir eksene getirme için bulduğumuz yoldur. Böylece ikili arasındaki etkileşime ait bir özellik olan ötekilik, bu işlemle ölçülebilir hale gelir.

Şekil. Ayna konumlandırma ve mesafenin kuruluşu. Her siyasal topluluk kendi ölçeği üzerinde kendi ötekilik algısı puanında durur; iki ölçek +20'de buluşur. Mesafe, iki tarafın buluşma noktasına olan uzaklıklarının toplamıdır: $(20 - 5,75) + (20 - 0,25) = 34,00$. Figürler topluluğu temsil eder, cinsiyete göre ayrı bir okumayı değil. Renkler ölçeğin iki yönünü ayırt etmek içindir; bir değer yargısı taşımaz.

8.8 Mesafe ölçeği ve neye yaradığı

Mesafe 0 ile 80 arasında değişir.

0 — tam kaynaşma. İkisi de buluşma noktasında; ortada öteki kalmamış, iki siyasal topluluk tek bir "biz" olmuştur. Ölçeğin en yakın ucu. **80 — azami ayrışma.** İkisi de ölçeğin izin verdiği kadar geride. Ölçeğin en uzak ucu.

Aradaki her değer bir mesafedir; küçüldükçe yakınlık, büyüdükçe uzaklık artar. **Ölçeğin ortasına ayrı bir ad vermiyoruz.** 40, iki tarafın da sıfır puan aldığı değerdir — aritmetik bir karşılıktır, bir hâlin adı değil. Bir yanıtlayıcı diğer siyasal topluluğa karşı yoğun biçimde ilgili olup yine de sıfır puan üretebilir; ölçek "hareket yok" ile "ilgi yok"u ayırmaz. Bu yüzden bu noktayı kayıtsızlık, ilgisizlik ya da benzeri bir hâl olarak adlandırmaktan kaçınıyoruz.

Okunacak olan sayının cetvel üzerindeki yeridir: 34 alt yarıda, 47 üst yarıda.

Bir uyarı: **bu bir konum ölçeğidir, hareket ölçeği değil.** Bir ikilinin kaynaştığını ya da ayrıştığını söyleyebilmek için aynı ikilinin birden fazla kez ölçülmesi gerekir. Biz iki ikiliyi birer kez ölçtük.

Sabit bir ölçeğin varlık nedeni karşılaştırmadır, ve aracın asıl işe yaradığı yer de burasıdır. Farklı temelerde bölünmüş iki ikili aynı cetvele konabilir: bir ev sahibi topluluk ile bir mülteci topluluğu, uzun süredir birlikte yaşayan iki topluluğa karşı; etnisiteyle bölünmüş bir ikili, inançla bölünmüş bir ikiliye karşı; bir ikilinin bugünü, aynı ikilinin beş yıl öncesine karşı..

Bu mümkün, çünkü ölçeğin uçları örnekleme göre değil, ölçeğin kendi tanımına göre sabittir. Sıfır her uygulamada aynı şeyi ifade eder: iki siyasal topluluğun ayrı topluluklar olmaktan çıkması. Seksen de aynı biçimde sabittir: ölçeğin izin verdiği en uzak konum. Bu yüzden farklı yıllarda, farklı topluluklarla yapılmış iki ölçüm doğrudan yan yana konabilir.

8.9 Kapsam: bu araç neyi ölçer, neyi ölçmez

Endeks, aynı siyasal toplumun içindeki siyasal topluluklar arasındaki iç ötekiliği ölçmek üzere önerilmiştir. Bu raporda ölçülen Türkler–Kürtler ikilisi de, karşılaştırma için kullanılan Türkiyeliler ile Suriyeliler ikilisi de kapsam içindedir; ikisi de aynı siyasal toplumun toplulukları.

Siyasal toplumlar arasındaki ötekilik — dış ötekilik — bu araçla ölçülemez. Maddelerin bir bölümü ortak bir etkileşim alanını varsayar: temas, komşuluk, gerçekten karşılaşabileceğiniz insanlarla aynı mekânı, işi ve riski paylaşmaya isteklilik. İki siyasal toplum arasında sorulacak böyle bir alan yoktur. Buna karşılık iki siyasal toplumu, sınırdan savaşa kadar, tek bir toplumun içinde doğmayan ilişkiler bağlar.

Dış ötekiliği ölçmek için ayrı bir araç geliştirilecektir. Üç bileşenin aktarımdan sağ çıkması muhtemeldir; ama madde seti baştan yazılmalıdır. Bunu bir eksiklik olarak değil, ayrı bir çalışma olarak işaretliyoruz — daha önce kendimizin aksini yazdığı yerler dahil.

8.10 Araç veriye göre değiştirilmedi

Üç bileşen, otuz madde, puanlama ve kaçış yanıtlarının işlemi — hepsi ilk uygulama sahaya çıkmadan önce, Ağustos 2024'te belirlenmişti. On bir ay sonra ikinci uygulama, üzerinde kurulmadığı bir ikiliye, yirmi dokuz maddesi kelimesi kelimesine aynı biçimde uygulandı.

Bunun neden önemli olduğunu söylemek gerekiyor. Üç bileşenli bir yapıya yöneltilebilecek en doğal itiraz, bileşenlerin önce veride bulunup sonra adlandırıldığıdır. **Bu itiraz burada geçerli değildir.** İkinci uygulama, aracın üzerinde kurulmadığı bir ikiliye değiştirilmeden uygulanmasıdır; iddiayı kontrol etmek isteyen okurun yapması gereken tek şey iki anketi yan yana koymaktır.

8.11 Tek sapma

İki uygulama arasında yalnızca bir madde değişti. Duygu bileşenindeki dil maddesi, şart kipinden bildirme kipine geçirildi: "dilini öğrenmek isterdim" yerine "dilini öğrenmeye istek duydum".

Gerekçe şu: şart kipi nazik yanıtı davet ediyor. Bir dili öğrenmek isteyeceğini söylemek insana hiçbir şeye mal olmaz ve söylenmesi gereken şey gibi hissedilebilir. Bildirme kipi ise yanıtlayıcının bunu gerçekten bir noktada düşünüp düşünmediğini soruyor — nezaketten cevaplanması daha zor bir soru.

Değişiklik ilk çalışmanın sonuçlarına bakılarak değil, bu gerekçeyle yapıldı. **Kalan yirmi dokuz madde aynıdır,** ve 16. bölümdeki karşılaştırmayı birbirine benzeyen iki aracın karşılaştırmasından güçlü kılan da budur: iki çalışma ölçülen ikilide, yılda ve yanıtlayıcılarda farklıdır — sorulan şeyde değil.

8.12 2024 raporundaki sayıların düzeltilmesi

İlk uygulamanın 2025'te yayımlanan raporundaki bazı sayılar hatalıdır ve burada kullanılan değerler onların yerine geçer.

Hata şuydu: hesaplama, bütün "Bilgim yok" ve "İlgilenmiyorum" yanıtlarının puanlanmak yerine boş bırakıldığı bir çalışma dosyasından yapılmıştı — toplam 365 hücre. Yani 8.6'da tanımlanan kaçış yanıtları o raporun aritmetiğine hiç girmemişti. Ayrıca rapor, büyük taraf için 190 yerine 193 yanıtlayıcı saymıştı ve küçük tarafta kendi içinde tutarsızdı.

Düzeltilmiş değerler, ilk uygulamanın Türkçe ve Arapça iki özgün dökümünden, kaçış yanıtları tanımlandığı gibi puanlanarak yeniden hesaplandı ve akademik bir makalede yayımlandı. Bu raporda o değerler kullanılıyor. 2024 raporu yeniden yayımlanmayacak; düzeltmenin kaydı o makalede ve bu bölümdedir.

Bunu görünür bir yere koymayı tercih ediyoruz. Bir ölçüm aracının değeri, hatasını bulduğunda ne yaptığıyla da ölçülür.

8.13 Bu bölümün ölçüm açısından söylediği

Endeks üç şeyi birden yapar: ötekiliği **duygu**, **ilişki** ve **statü** olarak üçe ayırır, aynı otuz soruyu **her iki tarafa** sorar, ve iki okumayı **tek bir mesafeye** çevirir. Bu üç tercihin her biri, tek boyutlu ya da tek yönlü bir ölçümün göremeyeceği bir şeyi görünür kılmak içindir.

Puanların okunmasında iki kural geçerlidir. **Ötekilik algısı puanı yükseldikçe ötekilik azalır** — mesafe ölçeği ise ters yönde çalışır. Ve ters puanlanan madde bulunmadığı için **yorumlanabilir olan farklardır, mutlak düzeyler değil**.

Aracın 2021'den bu yana neredeyse hiç değişmemiş olması bir tercihtir, kolaylık değil: bir ölçüm ancak sabit kaldığı sürece karşılaştırma üretebilir.

9. Uygulama: kim yanıtladı, anket nasıl yayıldı

9.1 Uygulama

İkinci uygulama Temmuz 2025'te, çevrimiçi olarak, NuvoPoll üzerinden yapıldı. Yanıtlayıcı önce hangi topluluğa ait hissettiğini işaretliyor; anket buna göre otomatik olarak diğer topluluğu hedef alıyor. Türk diyene Kürtler, Kürt diyene Türkler, "Diğer" diyene Kürtler soruldu.

Platform tekrar gönderime karşı kontrol taşıyordu. Yanıtlar anonim modda toplandı; ad, adres, iletişim bilgisi veya ağ tanımlayıcısı kaydedilmedi.

Ham dökümde 622 kayıt vardı. Dokuzu çıkarıldı: altısı, platform kurulurken bizim yaptığımız ve serbest metin alanlarında "deneme" ibaresi taşıyan denemeler; üçü 13–17 yaş aralığını işaretleyen yanıtlayıcılar. **Yaş bandı o tarihten sonra kapatıldı**. Geriye kalan **613 yanıt** bu raporun temelidir.

Hiçbir yanıtlayıcı, otuz maddeye verdiği cevaplar nedeniyle çıkarılmadı.

9.2 Kim yanıtladı

Topluluk	Türk 398 · Kürt 169 · Diğer 45 · belirtmeyen 1
Cinsiyet	Erkek 464 (%75,8) · Kadın 144 (%23,5)
Yaş	41–50: %32,0 · 51–60: %30,4 · 26–40: %26,0 · 62+: %10,0 · 18–25: %1,6
Eğitim	Lisans %47,4 · Yüksek lisans %20,8 · Yüksekokul %8,8 · Lise %8,7 · İlk-ortaokul %5,6 · Doktora %5,4 · Post-doktora %3,4
Gelir	23–30 bin %22,1 · 81 bin üzeri %18,6 · 41–60 bin %18,0 · 61–80 bin %14,1 · geliri yok %13,7 · 31–40 bin %13,6
İnanç	Müslüman %83,7 · ateist %4,7 · inancı yok %4,2 · deist %3,3 · agnostik %1,8
Siyasi kimlik	Muhafazakâr %31,0 · liberal %16,8 · sosyalist %12,9 · solcu %7,2 · milliyetçi %4,1 · İslamcı %2,8 · ulusalcı %2,0 · komünist %1,6 · kendi tanımını yazan %21,4
Siyasi bağlılık	Çok az %34,2 · bağliym %31,2 · az %15,0 · çok %11,6 · çok fazla %8,0
Temas sıklığı	Her gün %57,8 · haftada birkaç kez %21,9 · ayda birkaç kez %11,3 · yılda birkaç kez %5,7 · hiç %3,3
Ötekileştirme beyanı	Hayır %91,2 · Evet %7,5

9.3 Bu örneklem kimi temsil ediyor

Etmiyor, ve bunu baştan söylemek gerekiyor. **Bu rapor Türkler ve Kürtler adına konuşmuyor; bu 613 kişinin ne dediğini anlatıyor.**

Örneklem olasılıklı değil. Çevrimiçi katılımı oluştu, dolayısıyla kimin katıldığı kendi kendini seçti. Üç yerde genel nüfustan belirgin biçimde ayrılıyor, ve üçü de bulguları okurken akılda tutulmalı.

Dörtte üçü erkek. Kadın oranı %23,5'te kaldı. Cinsiyet kırılımı yapılabiliyor. Kürt kadın yanıtlayıcı sayısı 20; bu hücre tek başına bir iddiaya dayanak olamaz, ama diğer üç hücreyle birlikte okunabiliyor (12.4).

Gençler çok az. 18–25 bandında on kişi var — Türk tarafında altı, Kürt tarafında dört. Bu yaş grubu için ölçüm yapılamıyor; raporun yaşa dair söyledikleri, en genç kuşağın neredeyse temsil edilmediği bir örneklemden geliyor.

Yüksek eğitimli. Yanıtlayıcıların dörtte üçünden fazlası yüksekokul ve üzeri mezunu; doktora ve post-doktora oranı %8,8. Türkiye nüfusunun eğitim dağılımı böyle değil.

Bunlar gizlenecek şeyler değil. Kimin katılmadığı da bir bulgudur, ve bulgular bölümünde ölçülemeyecek kadar küçük kalan kategorileri tablodan silmek yerine sayılarıyla ve "ölçülemedi" ibaresiyle bırakıyoruz.

9.4 Anket nasıl yayıldı

Anket bağlantısı Vicdan Vakfı'nın sosyal medya hesapları ve kişisel bağlantı ağları üzerinden duyuruldu; yayımda WhatsApp ve X (Twitter) önemli bir rol oynadı.

Vakfın en yoğun temas hâlinde olduğu çevreler, kanun hükmünde kararnamelele kamu görevinden çıkarılanların ve Kürt topluluğuna mensup kişilerin ağlarıdır. Anketin bu ağlar içinde daha kolay

yayılmış olması beklenir. Ancak yanıtlar anonim toplandığından ve hiçbir yanıtlayıcının hangi kanaldan ulaştığı kaydedilmediğinden, **bu veriden doğrulanabilecek bir bilgi değildir**. Yukarıdaki dağılımlar okunurken bir sınırlılık olarak akılda tutulabilir; bir açıklama olarak değil.

Aynı çekince, siyasi ve dinî kimlik sorularında kendini hiçbir kategoriyle tanımlamayanların oranı için de geçerli. Yanıtlayıcıların %21,4'ü siyasi kimliğini listeden seçmek yerine kendisi yazdı, ve bunların önemli bir bölümü herhangi bir siyasi tanımlı reddediyor (12.2). Bu oranın genel nüfusta beklenenden yüksek olması mümkündür. Rapor bu yorumu sınavacak veriye sahip değildir.

III. BULGULAR

10. Ana bulgular

10.1 İki yön, iki sonuç

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Türkler → Kürtler	398	+9,80	+10,10	-2,66	+5,75
Kürtler → Türkler	169	+4,59	+5,01	-8,85	+0,25

Ölçeğin her yerinde -20 en olumsuz, +20 en olumlu, 0 nötr konumdur.

Şekil 4. İki yönün üç bileşende ve ötekilik algısı puanında karşılaştırması. Puan yükseldikçe ötekilik azalır.

İlk okunacak şey iki satırın birbirine benzememesi. **Türklerin Kürtlere bakışı belirgin biçimde olumlu; Kürtlerin Türklere bakışı olumlu ama sıfırın hemen üzerinde.** Ortalama bir Kürt yanıtlayıcı, Türklere karşı neredeyse nötr noktada duruyor.

Bu asimetri, aracın en baştaki tasarım kararını haklı çıkarıyor. Tek yönlü bir ölçüm yapsaydık — ki alandaki çoğu çalışma öyle yapar — hangi yönü ölçtüğümüze göre iki bambaşka rapor yazardık. İki taraf birbirini karşılıklı kurmuyor; her biri kendi sınırını kendi hafızasından çiziyor, ve iki çizim birbirini tutmuyor.

(Bu aralıklar, aynı örneklemden binlerce kez yeniden çekim yapılarak hesaplanmıştır; ayrıntısı Ek C.4'te. Ana bileşen puanlarının makul aralıkları: Türkler → Kürtler ötekilik algısı puanı +5,07 ile +6,39 arasında; Kürtler → Türkler -1,03 ile +1,48 arasında.

10.2 Bileşenler ayrışıyor

Raporun asıl bulgusu tablodaki üçüncü sütunda.

Her iki yönde de duygu ve ilişki puanları artıda, statü puanı ekside.

Türk yanıtlayıcılarda duygu puanı **+9,80**, ilişki puanı **+10,10** — ikisi de eksenin sempati ve yakınlık basamağına yakın, yani düşük ötekilik bölgesinde. Statü puanı ise eksiye düşüyor: **-2,66**.

Kürt yanıtlayıcılarda aynı biçim daha keskin. Duygu puanı **+4,59**, ilişki puanı **+5,01** — nötr ile sempati arasının ortası, yani hâlâ olumlu tarafta ama Türk tarafının yarısı kadar. Statü puanı **-8,85**; bu, Türk tarafındaki statü puanının üç katından fazla derinlikte.

Bu, tek bir sayıyla ölçen bir endeksin asla göremeyeceği bir yapı. Türk tarafının +5,75'i ile Kürt tarafının +0,25'i, ikisi de "ılımlı olumlu" diye özetlenebilirdi. Oysa ikisinin de içinde aynı çelişki var: **seviyorum, güveniyorum, ama denk görmüyorum.**

Puanları eksen düzeyleriyle (8.5) okuduğumuzda tablo şöyle görünüyor:

	Duygu	İlişki	Statü
Türkler → Kürtler	+9,80 — <i>sempati</i> düzeyinde	+10,10 — <i>yakınlık</i> düzeyinde	-2,66 — nötrün hemen altında
Kürtler → Türkler	+4,59 — nötr ile <i>sempati</i> arasında	+5,01 — nötr ile <i>yakınlık</i> arasında	-8,85 — <i>küçümseme</i> düzeyine yakın

Türk yanıtlayıcıların Kürtlere duyduğu şey sempati ve yakınlık düzeyinde; statüde ise nötrün az altına düşüyorlar. Kürt yanıtlayıcılar duygu ve ilişkide nötrün üstünde ama sempati düzeyine varmadan duruyor; statüde ise **küçümseme düzeyinin eşiğine** geliyorlar.

Bu adlandırma, 8.4'teki kuralı hatırlatmayı gerektiriyor: statü puanının mutlak düzeyini yorumlamıyoruz. "Küçümseme düzeyine yakın" ifadesi burada bir konum tarifidir, bir yargı değil — ve asıl anlamı, aynı eksenle Türk tarafının nerede durduğuyla karşılaştırıldığında ortaya çıkıyor.

Statü açığı Kürt tarafında üç kattan fazla derin. Kürt yanıtlayıcılar Türklere duygu ve ilişki bakımından Türklerin onlara baktığından daha soğuk bakıyor — ama asıl fark statüde açılıyor.

Statünün eksi çıkması beklenmedik bir şey değildir. Siyasal topluluklar kendilerine bir üstünlük atfetme eğilimindedir; ötekilik endeksinin yürütüldüğü iki çalışmada da, dört okumanın dördünde de böyle oldu (16.2). Önemli olan işaret değil, **düzeyidir** — ve iki taraf arasındaki farktır.

Bu sayıyı doğru okumak

Bu bulgu basında kolayca şu cümleye dönüşebilir: "*Kürtler kendilerini Türklerden üstün görüyor, hem de Türklerin onları gördüğünden daha fazla.*" Sayı yanlış değil, ama cümle iki yerde yanıltıyor: bunu tek bir topluluğa mahsus bir tutum gibi sunuyor, ve bir refleksi bir iddia gibi anlatıyor.

Ölçülen şey iki tarafta da aynı: üstünlük refleksi. Statü maddeleri "diğer topluluk bize göre daha ahlaklı / daha zeki / daha temiz mi?" diye sorar. Eksi puan, yanıtlayıcının kendi topluluğunu karşı tarafın üstünde konumlandığını gösterir. **Bu refleks iki tarafta da var** — Türk okumasında da eksi, Kürt okumasında da; nitekim endeksin yürütüldüğü iki çalışmada da, dört okumanın dördünde de eksi çıktı (16.2). Siyasal topluluklar kendi "biz"ini kurarken onu değerli kılar; refleksin varlığı beklenen şeydir, **değişen şey şiddetidir.**

Söylenebilecek en doğru cümle şudur:

Kürt yanıtlayıcılar, Türk yanıtlayıcıların Kürtlere karşı gösterdiğinden daha yüksek bir üstünlük refleksi gösteriyor. Refleks iki tarafta da var; Kürt tarafında daha güçlü.

Bu cümlelerin "Kürtler kendini üstün görüyor"dan iki farkı var, ve ikisi de önemli. Birincisi, refleksi tek tarafa yıkmıyor — Türk okuması da eksi. İkincisi, bir topluluğun ilan ettiği bir hükmü değil, ölçüm anında gösterdiği bir eğilimi adlandırıyor.

Düzeyin kendisi de yorumlanamaz, farkı yorumlanabilir. Aracın hiçbir maddesi ters puanlanmadığı için (8.4), bir topluluğun refleksinin ham büyüklüğünü sorunun biçiminden gelen sabit eğilimden ayıramıyoruz. Bu yüzden -2,66 ve -8,85 sayılarının kendisi değil, aralarındaki **6,19 puanlık fark** okunabilir olandır. Bu fark ekseninde yarım basamaktan fazla eder (8.5).

Ham dağılım farkın nereden geldiğini gösteriyor. Statü maddelerine verilen yanıtların dökümü:

	Türkler → Kürtler	Kürtler → Türkler
Kendini üstte konumlandıran	%30,2	%58,9
Eğilim bildirmeyen (emin değilim / bilgim yok)	%42,3	%20,7
Karşı tarafı üstte konumlandıran	%19,5	%13,4

Bu dağılıma kaçış yanıtları da dahildir: "Bilgim yok" ve "İlgilenmiyorum" diyenler, eğilim bildirmeyenler arasında sayılmıştır. Türk yanıtlayıcıların en kalabalık grubu hiçbir yönde eğilim bildirmiyor (%42,3);

Refleks eğitim ve gelir katmanlarında da aynı yönde duruyor

Bu bulguya yöneltilebilecek en ciddi itiraz şudur: iki alt örneklem birbirinin aynı değil. Kürt yanıtlayıcıların %28,4'ü lise ve altı eğitilmiş, Türk tarafında bu oran %8,1. Öyleyse aradaki statü farkı, siyasal topluluk farkı değil, **eğitim ve gelir bileşimi farkı** olabilir mi?

Bunu iki yoldan denetledik.

Birincisi: statü bileşenindeki farkı her eğitim ve gelir katmanının içinde ayrı ayrı ölçtük.

Eğitim düzeyi	Türk	Kürt	Fark
İlk-ortaokul	-2,14 (7)	-9,58 (24)	7,44
Lise	-0,44 (25)	-9,12 (24)	8,69
Yüksekokul	-2,95 (40)	-10,69 (13)	7,74
Lisans	-2,44 (207)	-8,60 (62)	6,16
Yüksek lisans	-2,81 (80)	-8,35 (34)	5,54
Doktora	-4,55 (22)	-10,00 (10)	5,45
Post-doktora	-4,94 (17)	+4,50 (2)	ölçülemedi

Gelir bandı	Türk	Kürt	Fark
Gelirim yok	-1,82 (62)	-12,08 (12)	10,26
23-30 bin	-2,53 (89)	-6,54 (39)	4,01
31-40 bin	-1,02 (56)	-10,04 (24)	9,02

Gelir bandı	Türk	Kürt	Fark
41–60 bin	–2,80 (69)	–10,33 (27)	7,54
61–80 bin	–4,60 (42)	–9,47 (38)	4,88
81 bin üzeri	–3,46 (80)	–7,45 (29)	3,99

Koyu yazılan farklar, iki tarafta da en az on beş kişiye dayananlardır. Kürt post-doktora hücresi iki kişidir ve değerlendirilmeyebilir.

Fark, ölçülebilen her eğitim düzeyinde ve her gelir bandında aynı yönde çıkıyor. Büyüklüğü 4 ile 9 puan arasında oynuyor, ama işareti bir kez bile dönmüyor. Bu, tek bir karşılaştırmanın değil, on bir bağımsız karşılaştırmanın sonucudur.

İkincisi: bileşim farkını hesapla giderdik. Kürt yanıtlayıcıların puanını, sanki Türk yanıtlayıcılarla aynı eğitim ve gelir dağılımına sahiplermiş gibi yeniden tarttık; sonra aynı işlemi ters yönde yaptık.

	Statü farkı
Ham	6,19
Eğitim bileşimi eşitlenince	5,67 – 6,47
Gelir bileşimi eşitlenince	5,92 – 6,39

Fark yerinde duruyor. **İki alt örneklemin eğitim ve gelir bakımından farklı olması, statü farkının kaynağı değil.** (Bu hesap yapay zekâ desteğiyle yapılmıştır; ayrıntısı Ek C'de.)

Eğitim iki tarafta aynı işi görmüyor

Aynı tablolar ikinci bir şey daha söylüyor, ve bu bize aracın üç bileşene ayrılmasının ne kazandırdığını gösteriyor.

Türk tarafında eğitim statüyü hareket ettiriyor: lise mezunlarında –0,44 olan statü puanı, doktora –4,55'e, post-doktora –4,94'e iniyor. Yaklaşık dört buçuk puanlık kademeli bir düşüş — eksende yarım basamağa yakın. Aynı kişilerde duygu ve ilişki bileşenleri ise hiç düşmüyor — tersine, post-doktora grubu duyguda tüm örneklemin en yüksek puanına sahip (+13,18).

Yönü net söyleyelim: Türk yanıtlayıcılarda eğitim düzeyi yükseldikçe statü puanı düşüyor, yani statü ekseninde ölçülen ötekilik yükseliyor. Duygu ve ilişki eksenlerinde ise böyle bir düşüş yok; en yüksek eğitim düzeyindeki grup duyguda tüm örneklemin en olumlu puanına sahip. Eğitim, Kürtlere karşı hissedileni ılımanlaştırıyor

Kürt tarafında eğitim statüyü hiç hareket ettirmiyor. Ölçülebilen bütün düzeylerde statü puanı –8,35 ile –10,69 arasında duruyor; ilk-ortaokul mezunuyla yüksek lisans mezunu arasında bir buçuk puanlık bir fark var, o da düzenli bir yön göstermiyor. Duygu bileşeni ise yükseliyor (+2,33'ten +6,00'a).

Gelir ise iki tarafta da düzenli bir yön üretmiyor. Türk tarafında en olumsuz statü orta-üst bantta (61–80 bin, –4,60), en olumlu 31–40 bin bandında (–1,02); Kürt tarafında da benzer bir dağınıklık var. Ekonomik konum, statü refleksinin yerini belirlemiyor.

Bu üç gözlem birlikte okunduğunda tabloyu şöyle özetleyebiliriz: **statü refleksi, bu ölçümde eğitim ve gelirle açıklanabilir bir şey değil**. Türk tarafında eğitimle bir miktar derinleşiyor, Kürt tarafında hiçbir katmanda çözülüyor, ve iki taraf arasındaki fark her katmanın içinde ayrı ayrı duruyor.

Refleksin şiddetindeki bu fark, bu ölçümün en dikkat çekici asimetrisi — ve ayrı bir araştırma için bir soru sormaya izin veriyor. Bu çalışma bir kök neden analizi yapmayı hedeflemez; nedeni bu rapor söyleyemez. Ancak bir yorum olarak iki okumaya açık olduğunu söyleyebiliriz, ve ikisi de araştırmaya değer.

Birincisi bir **reaksiyon** okumasıdır: Kürt yanıtlayıcıların, aynı siyasal toplum içinde fiilen hissettikleri daha düşük statüye refleks gösterdikleri. Bir topluluk kendisine atfedilen konumu kabul etmediğinde, kendi değerini yükselterek yanıt verir.

İkincisi bir **öz değer** okumasıdır: öz değer algısının ve kendi aidiyetine verilen önemin Kürt yanıtlayıcılar arasında daha büyük bir yer tutması. Siyasi bağlılık değişkeni bu yönde bir işaret veriyor (12.3).

İkisi birbirini dışlamıyor, ve bu ölçüm hangisinin ağır bastığını ayıramaz. Şüphesiz kök neden bizim bu önermelerimizden ve tahminlerimizden bambaşka olabilir.

10.3 Aradaki mesafe

Buraya kadar iki siyasal topluluğun birbirine nasıl baktığını ayrı ayrı gördük: her iki yön için duygu, ilişki ve statü puanı — toplam altı sayı, üçü Türklerin Kürtlere bakışından, üçü Kürtlerin Türklere bakışından.

Altı sayıya bakarak bunu söyleyemezsiniz. Tek bir tarafın puanına bakarak da söyleyemezsiniz, üstelik bunu denemek bir hata doğurur: hangi topluluğun "asıl" özne olduğunu seçmek zorunda kalırsınız, ve bir kez seçtikten sonra bu seçim bir daha fark edilmez. Kürtlerin Türklere bakışını rapor etmekle Türklerin Kürtlere bakışını rapor etmek arasında bir tercih, aslında kimin bakışının önemli sayıldığına dair bir tercihtir.

O yüzden ikiliye ait, tek bir sayıya ihtiyacımız var. Onu şöyle üretiyoruz.

İki topluluğu birbirine dönük iki ışının üzerine yerleştiriyoruz; ışınlar +20'de, yani ölçeğin en olumlu ucunda buluşuyor. Bir topluluğun puanı ne kadar yüksekse buluşma noktasına o kadar yakın durur: +20 alan topluluk tam buluşma noktasındadır, arada hiçbir şey kalmamıştır; 0 alan topluluk yirmi birim geridedir, hiçbir yöne adım atmamıştır; -20 alan kırk birim geride. Her topluluğun buluşma noktasına kalan mesafesi $20 - P$, ve **iki siyasal topluluk arasındaki mesafe bu ikisinin toplamıdır**.

Türkler ve Kürtler için bu hesap şunu veriyor:

$$D = (20 - 5,75) + (20 - 0,25) = 34,00$$

Şekil 5. İki ikilinin mesafe cetveli üzerindeki konumu. Renk tonu yalnızca ölçeği okunur kılmak içindir; bir değer yargısı taşımaz.

Peki 34 nedir? Bu bir ötekilik mesafesidir; ölçek 0'dan 80'e uzanır ve iki ucu sabittir:

0	En yakın uç. Tam kaynaşma: iki siyasal topluluk da buluşma noktasında, ortada öteki kalmamış, ikisi tek bir "biz" olmuş.
80	En uzak uç. Azami ayrışma: iki taraf da ölçeğin izin verdiği kadar geride.

Arada kalan her değer bir mesafedir. Küçüldükçe iki siyasal topluluk birbirine yakın, büyüdükçe uzaktır. **Ölçeğin ortasına ayrı bir ad vermiyoruz.** 40, iki tarafın da sıfır puan aldığı değerdir; aritmetik bir karşılıktır, bir hâlin adı değil. Bir yanıtlayıcı diğer topluluğa karşı yoğun biçimde ilgili olup yine de sıfır puan üretebilir — güçlü olumlu ve olumsuz yanıtlar birbirini götürdüğünde ya da gerçek bir kararsızlıkta. Ölçek "hareket yok" ile "ilgi yok"u ayıramaz; bu yüzden orta noktayı kayıtsızlık ya da benzeri bir hâl olarak adlandırmıyoruz.

Söylenilecek şey şudur: **34,00, seksenlik ölçeğin alt yarısındadır.**

Ölçeğin sabit olması, bu sayının başka ikililerle karşılaştırılabilmesini sağlıyor; 0 ve 80 örnekleme göre değil ölçeğe göre tanımlı olduğu için her uygulamada aynı şeyi ifade ediyorlar. 16. bölümde 2024 ölçümünü bu cetvele koyduğumuzda ne kadar işe yaradığı görülecek.

Otuz dört yakın bir değerdir. Bunu söylemek gerekiyor, çünkü mesafe ölçen bir sayı okurun gözüne kendiliğinden bir sorun gibi görünür.

İki siyasal topluluk arasında **her zaman bir mesafe olacaktır.** Olmaması, yani sıfır, iki topluluğun artık ayrı iki topluluk olmadığı, tek bir siyasal topluluğa dönüştüğü anlamına gelirdi. Ölçeğin sıfır ucu bir hedef değil, kategorinin sona erdiği yerdir. Dolayısıyla bir ikilinin mesafesi "olması gerekenden ne kadar fazla" diye değil, **ölçeğin neresinde durduğu** diye okunur.

Otuz dört, seksenlik ölçeğin alt yarısında. Yüzyıllardır aynı siyasal toplumun içinde yaşamış, aralarında anlaşılabilir gerilimler bulunan iki siyasal topluluk için bu makul ve oldukça yakın bir değerdir. Karşılaştırma bunu daha da görünür kılıyor: aynı araçla ölçülen diğer ikili 45,40'ta, yani ölçeğin üst yarısında ve buradan on bir puan daha uzakta (16. bölüm).

Bu, sayının bir başarı belgesi olduğu anlamına gelmez. Anlamı şu: **buradan hareket edilecek yer, alarm değil, mesafeyi daha da azaltmak için ne yapılabileceği sorusudur.**

Son olarak bu sayının **ne olmadığını** söylemek gerekiyor. **34,00 bir hareket değil, bir konum ölçüsüdür.** İki topluluğun yakınlaştığını ya da uzaklaştığını söyleyebilmek için aynı ikilinin en az iki kez ölçülmesi gerekir; biz bir kez ölçtük. Elimizdeki bir fotoğraf, bir film değil.

10.4 En yüksek ve en düşük puan alan maddeler

Otuz maddenin uçları, iki yönün nerede birleşip nerede ayrıldığını gösteriyor.

Türkler → Kürtler, en yüksek beş madde. Buradaki ve benzer tablolardaki sayılar tek tek madde ortalamalarıdır: o maddeye cevap veren bütün yanıtlayıcıların o madde için aldığı puanların ortalaması, -20 ile +20 arasında. Bileşen puanı ya da ötekilik puanı değildir.

B1	Aynı asansörde kapalı kalmaktan rahatsız olmam	+16,63
B3	Aynı sosyal ortamda bulunmaktan rahatsız olmam	+15,50
A9	Onları bir yük olarak görmüyorum	+15,43
A7	Yaşadıkları zorluklar için üzülüyorum	+13,79

B9	Çocuklarımı aynı okula göndermekten çekinmem	+13,59
----	--	--------

Türkler → Kürtler, en düşük beş madde

C6	Dış görünüş olarak bizden daha güzel/yakışıklı	-7,26
C3	Bize göre daha eğitilmiş	-7,01
C9	Bize göre daha temiz	-6,66
C8	Bize göre daha zeki	-5,08
A5	Dillerini öğrenmeye istek duydum	-3,77

Kürtler → Türkler, en yüksek beş madde

B1	Aynı asansörde kapalı kalmaktan rahatsız olmam	+12,43
B9	Çocuklarımı aynı okula göndermekten çekinmem	+10,59
B3	Aynı sosyal ortamda bulunmaktan rahatsız olmam	+9,94
B4	Nüfus olarak artmalarından endişe duymam	+8,70
A3	Aile ilişkileri kurmaktan çekinmem	+8,22

Kürtler → Türkler, en düşük beş madde

C8	Bize göre daha zeki	-13,61
C7	Bize göre daha merhametli	-13,43
C1	Bize göre daha ahlaklı	-12,37
C9	Bize göre daha temiz	-11,66
C6	Dış görünüş olarak bizden daha güzel/yakışıklı	-11,36

Dört listenin verdiği resim tutarlı. **En yüksek maddeler ilişkisi maddeleri, en düşük maddeler statü maddeleri** — her iki yönde de. İki topluluk da diğeriyle aynı mekânda bulunmaktan, aynı okula çocuk göndermekten rahatsız değil. İkisi de diğeri kendinden daha ahlaklı, daha zeki, daha temiz bulmuyor.

Ve iki yönün ortak noktası, ilk sıradaki maddenin aynı olması: **asansör**. İki topluluğun da en rahat olduğu yer, gündelik hayatın en dar ve en zorunlu teması.

10.5 Bu bölümün ölçüm açısından söylediği

Üç bulgu birbirine bağlıdır.

Birincisi, iki okuma birbirinin aynısı değil. Türk yanıtlayıcıların ötekilik algısı puanı +5,75, Kürt yanıtlayıcılarınki +0,25. Tek yönlü bir ölçüm yapsaydık, hangi tarafa sorduğumuza göre iki farklı rapor çıkardı.

İkincisi, ötekilik tek parça değil. Her iki tarafta da duygu ve ilişki puanları artıda, statü puanı ekside. Bu, üç bileşene ayırmanın karşılığıdır; tek bir sayı bu yapıyı ortalamanın içinde eritirdi.

Üçüncüsü, ikilinin toplam konumu ölçeğin alt yarısında. Mesafe 34,00 — yani iki siyasal topluluk, seksenlik cetvelin yakın tarafında duruyor.

Bunların hiçbirisi bir nedene işaret etmiyor. Ölçüm nereye bakılacağını söylüyor; niçin öyle olduğunu söylemiyor (4.2).

11. Maddeler tek tek: hangi soru ne söylüyor

Bu bölümün iki işi var. Birincisi bulgu üretmek. İkincisi **endeksin bir sonraki sürümünü hazırlamak** — hangi maddenin iyi çalıştığı, hangisinin kendi bileşenine uymadığı ancak burada görünür.

Otuz maddenin tamamı, iki yön için ortalamaları ve kaçış oranlarıyla birlikte Ek A'dadır. Burada yalnızca dikkat çekenleri ele alıyoruz.

11.1 Kendi bileşenine uymayan maddeler

Bir maddenin ortalamasından kendi bileşeninin ortalamasını çıkardığımızda, komşularından ayrılan maddeler ortaya çıkıyor.

A5 — "Dillerini öğrenmeye istek duydum." Türk tarafında -3,77. Duygu bileşeninin ortalaması +9,80 iken bu madde eksiye düşüyor: bileşeninin on üç puan altında, ve **duygu bileşenindeki tek negatif madde**. On maddenin dokuzunda Kürtlere olumlu bakan Türk yanıtlayıcılar, Kürtçe öğrenmeye istek duymuyor.

Kürt tarafında aynı madde +0,71. Yani Kürt yanıtlayıcılar Türkçe öğrenmeye Türklerin Kürtçe öğrenmeye duyduğundan daha istekli. Bu farkı olduğu gibi okumamak gerekiyor: Kürt yanıtlayıcılar zaten Türkçe biliyor ve hatta çoğunluğu bilmek durumunda, dolayısıyla soru iki taraf için aynı şeyi sormuyor. Bu sebeple maddenin bir sonraki sürümde gözden geçirilmesi gerekebilir.

C4 — "Kendi aralarında bizden daha çok dayanışma gösteriyorlar." Türk tarafında +10,15. Statü bileşeninin ortalaması -2,66 iken bu madde artıya çıkıyor: bileşeninin on üç puan üstünde, ve **statü bileşenindeki tek belirgin olumlu madde**.

Bu maddeyi dikkatle okumak gerekiyor. "Kendi aralarında dayanışıyorlar" yargısı hayranlık da olabilir tedirginlik de; hatta ikisi aynı anda. Ölçek bu ikisini ayıramaz. Kürt tarafında aynı madde -3,55; yani Kürtler Türkler için aynı şeyi düşünmüyor. İki yön arasındaki en büyük fark bu maddede: **13,70 puan** — bir buçuk basamaktan fazla, ölçümün en geniş madde farkı.

B5 ve B6 — Kürt tarafında ilişki bileşenindeki iki negatif madde. "Kurallara ve yasalara saygılı insanlar olduğumu düşünüyorum" -5,38; "topluma zararlı faaliyetler yapmayacağına inanırım" -4,79. İlişki bileşeninin ortalaması +5,01 iken bu ikisi eksiye düşüyor.

Bu, genel bir mesafe değil, çok belirli bir güvensizlik. Kürt yanıtlayıcılar Türklerle asansörde kalmaktan (+12,43), aynı sosyal ortamda bulunmaktan (+9,94), çocuklarını aynı okula göndermekten (+10,59) rahatsız değil. Rahatsızlık kişisel temasta değil; **karşı tarafın kurallara ve topluma karşı davranışına dair beklentide**.

11.2 İki yönü en çok ayıran maddeler

Madde	Türk	Kürt	Fark
C4 kendi aralarında dayanışma	+10,15	-3,55	13,70
C7 bize göre daha merhametli	-1,41	-13,43	12,02
C1 bize göre daha ahlaklı	-2,51	-12,37	9,85
A10 topluma önemli katkı yapıyor	+10,20	+1,01	9,20
B6 topluma zarar vermez	+3,87	-4,79	8,66
B2 dürüst ve güvenilir	+6,88	-1,60	8,48
C8 bize göre daha zeki	-5,08	-13,61	8,53
C2 bize göre daha zengin kültür	-2,19	-10,71	8,52

Farkların yedisi statü ve ilişki bileşeninde. İki topluluğu en çok ayıran şey birbirlerine karşı hissettikleri değil, **birbirlerine dair ahlaki ve toplumsal yargıları**.

11.3 Ters yönde ayrılan maddeler

Otuz maddenin üçünde Kürt yanıtlayıcılar Türklerden daha olumlu:

A5 dil öğrenme (-4,48), **C3** "bize göre daha eğitilmiş" (-1,63), **C10** "bize göre daha zengin" (-1,27).

Üçü de yorum gerektiriyor ve üçünde de dikkatli olmak lazım. C3 ve C10'da Kürt yanıtlayıcıların Türkleri kendilerinden daha eğitilmiş ve daha zengin bulması, bir hayranlık ifadesi olmayabilir; ülkedeki eğitim ve gelir dağılımına dair bir gözlem de olabilir. Statü maddelerinin sınırı burada görünüyor: madde bir yargıyı ölçüyor, o yargının neye dayandığını ölçmüyor.

11.4 Kaçış yanıtları: kim hangi soruyu cevaplamıyor

Bu bölümün en dikkat çekici bulgusu, verilen cevaplarda değil, **verilmeyenlerde**.

Türk yanıtlayıcıların en çok kaçtığı beş madde. Aşağıdaki oranlar iki kaçış seçeneğinin toplamıdır; ikisinin ayrı ayrı dağılımı Ek A'dadır

C8	bize göre daha zeki	%23,6
C6	dış görünüş	%21,9
C10	bize göre daha zengin	%20,4
C9	bize göre daha temiz	%19,8
C1	bize göre daha ahlaklı	%17,8

Kürt yanıtlayıcıların en çok kaçtığı beş madde

A2	kültürlerini açıkça sergilemelerinden mutlu olurum	%17,2
A6	haklarında olumlu haber duyunca mutlu olurum	%17,2
A5	dillerini öğrenmeye istek duydum	%14,8
A1	genel olarak olumlu hisler besliyorum	%14,2

A2	kültürlerini açıkça sergilemelerinden mutlu olurum	%17,2
A4	kültürlerine ve yaşam biçimlerine ilgi duyuyorum	%13,6

Türklerin kaçtığı beş maddenin beşi de statü. Kürtlerin kaçtığı beş maddenin beşi de duygu.

Şekil 6. Bileşen bazında ortalama kaçınma oranları.

Bileşen ortalamaları da aynı şeyi söylüyor: Türk yanıtlayıcılar statü maddelerinde %15,9 oranında kaçıyor, duygu maddelerinde %6,6. Kürt yanıtlayıcılarda tersi — duyguda %12,5, statüde %9,5.

Bu, reddetmenin de örüntülü olduğunu gösteriyor. **İki siyasal topluluk farklı şeyleri cevaplamayı reddediyor.** Türk yanıtlayıcılar için zor soru "onlar bizden daha zeki mi"; Kürt yanıtlayıcılar için zor soru "onlara karşı ne hissediyorsun".

Bulgu, 8.6'daki puanlama kararını da doğruluyor: kaçış nötr bir davranış değildir, ve dağılımı rastgele değildir.

11.5 Maddelerin birbiriyle ilişkisi

Bu bölümün amacı şu soruyu yanıtlamak: üç bileşene ayırma kararı yalnızca bizim kuramsal tercihimiz mi, yoksa yanıtlayıcıların cevaplarında da karşılığı var mı? Bunu şöyle sınıyoruz. Bir madde, kendi bileşenindeki diğer maddelerle, başka bileşenlerdeki maddelerden daha yakın hareket ediyor mu? Eğer ediyorsa, üç bileşenli yapı verinin kendisinde de görünüyor demektir; etmiyorsa, ayırım yalnızca kâğıt üzerindedir.

Her iki yönde de bu böyle: bileşen içi ortalama ilişki, bileşenler arası ortalama ilişkiden belirgin biçimde yüksek. Üç bileşen sonradan veriye uydurulmuş kategoriler değil; yanıtlayıcılar da bu üç eksenin birbirinden ayırıyor.

Tam tablo ve kendi bileşeninden çok başka bir bileşene yakın duran maddelerin listesi Ek A'dadır. Bunlar bir sonraki sürümde ya taşınacak ya yeniden yazılacak maddelerdir.

Bu bölümde bir faktör analizi yapılmamıştır. İlk uygulamanın raporunda yer alan faktör analizi geri çekilmiştir ve burada bir faktör çözümü iddia edilmiyor. Yukarıdaki, maddelerin birbiriyle ilişkisinin betimlenmesidir.

12. Ne fark yaratıyor, ne yaratmıyor

Bu bölümün başlığı bilerek iki taraflı. Bir ölçüm çalışmasında **fark yaratmayan değişkenler de bulgudur** — hatta çoğu zaman fark yaratanlardan daha önemlidir, çünkü beklentileri düzeltirler.

Elimizde on dört demografik ve sosyo-politik değişken var. Her birini üç bileşenin her biri için ayrı inceledik, iki topluluk için ayrı ayrı. Bunu vurgulamak gerekiyor: **ötekilik puanı üzerinden bakmak detayları kaçırmaya sebep olabilir.** Bileşenler farklı büyüklüklerde hareket ettiğinde ötekilik puanında birbirini götürüyorlar. Cinsiyet bunun açık örneği — ötekilik puanında görünmeyen fark, duygu bileşeninde ve tek bir maddede görünüyor.

Toplamda yetmişten fazla karşılaştırma yaptık. Bunu açıkça yazıyoruz, çünkü yalnızca güçlü çıkanları göstermek, kaçının denendiğini saklamak olurdu. Aşağıdakiler en güçlüleri.

12.1 Toplumsal katmanlara yayılan bir algı

Aşağıdaki değişkenlerin hiçbirisi boyunca, iki toplulukta da, hiçbir bileşende kayda değer bir farklılaşma görülmedi. Bunu "bu değişkenler bir işe yaramadı" diye okumak yanlış olur. Bir endeksin ölçtüğü şey bir algının **düzeyi ve dağılımıdır**; bir değişken boyunca düzeyin sabit kalması, o algının o katmanların hepsinde benzer biçimde bulunduğu anlamına gelir. Bu da bir sonuçtur, hatta bazı hâllerde farklılaşmadan daha bilgilendirici bir sonuçtur.

Yaş. Türk yanıtlayıcılarda 26–40 ile 62 üstü arasındaki fark iki puanın altında; Kürt yanıtlayıcılarda daha da az. Kuşaklar arasında algı düzeyi neredeyse sabit.

Gelir. Geliri olmayanlarla en üst gelir bandı arasında yarım puanlık bir fark var, aradaki basamaklar da düz ilerliyor. Yani ötekilik algısı bu örnekte gelir merdiveninin her basamağında yaklaşık aynı düzeyde tezahür ediyor. Ekonomik rekabetin ötekiliği beslediği yaygın varsayımı, en azından bu ölçümde bir karşılık üretmiyor.

Ötekileştirme beyanı. Türk yanıtlayıcıların 33'ü, diğer topluluğa karşı ötekileştirme sayılabilecek bir davranışta bulunduğunu söylüyor. Bu 33 kişinin puanları, bulunmadığını söyleyen 359 kişinininkiyle neredeyse aynı: ötekilik puanında yarım puanlık fark. **Beyan ile ölçüm birbirini tutmuyor.** Kendi davranışını ötekileştirme diye adlandırmak ile ötekilik puanı yüksek olmak, birbirinden bağımsız görünüyor. Bu tür cevaplar bir pişmanlık ve kişinin kendisiyle hesaplaşması olarak da okunabilir.

Sosyal medya kullanımı. Kullananlarla kullanmayanlar arasında fark yok — algı, çevrimiçi olan ve olmayan yanıtlayıcılarda aynı düzeyde.

Bir istisnayı da not edelim: eğitim, **statü bileşeninde** Türk yanıtlayıcılar için hareket üretiyor (12.3 ve 10.2). Ötekilik puanına bakıldığında görünmüyor, çünkü duygu ve ilişki bileşenleri düz kalıyor.

Bir kayıt. Buradaki düzlük, bu örneklemin düzlüğüdür. Daha geniş ve siyasal toplulukları daha güçlü temsil eden bir örnekleme yapılacak bir ölçümde bu değişkenlerin nasıl davranacağını bilemeyiz — farklılaşma çıkabilir, çıkmayabilir. Çıkmaması bile bir veridir ve kendi başına incelenmeyi hak eder: bir algının toplumsal katmanlara nasıl olup da bu kadar eşit dağıldığı, ayrı bir araştırma sorusudur. Bu endeksin işi o soruyu görünür kılmak; cevaplamak onu izleyecek çalışmalarıdır.

Mezhep ölçülemiyor. Türk yanıtlayıcıların 336'sı Sünni, 5'i Alevi; Kürt yanıtlayıcılarda Alevi yok. Türkiye'de ötekiliğin en canlı hatlarından biri mezhep ayrımıdır ve bu ölçüm yetersiz veri yüzünden ona ulaşamıyor. Veri setinde bilgi duruyor — beş kişinin mezhebi kayıtlı — ama beş kişiden ortalama çıkarılmaz. Bu, aracın değil örneklemin sınırı, ve 2026 önerisinin gerekçelerinden biri.

12.2 Farklılaşmanın görüldüğü yer: siyasi kimlik

Türk yanıtlayıcılarda siyasi kimlik, üç bileşenin üçünde birden ayrışıyor ve fark büyük. Üç bileşen ayrı ayrı veriliyor; bunların ortalaması olan ötekilik algısı puanı Ek A'daki tam tablodadır.

	n	Duygu	İlişki	Statü
Muhafazakâr	142	+10,87	+11,21	-1,56
Liberal	79	+9,78	+9,66	-2,73

	n	Duygu	İlişki	Statü
Sosyalist	33	+9,48	+9,67	-3,03
Solcu	20	+9,50	+8,80	-5,80
Milliyetçi	17	-5,53	-3,41	-9,71
<i>Ulusalcı (8), komünist (8), İslamcı (5)</i>		Ölçülemedi (n<15)		

Şekil 7. Siyasi kimliğe göre üç bileşen. Milliyetçi olarak tanımlananlar duygu ve ilişkide eksiye düşen tek grup.

İki şey söylenmeli, ve ikisi de dikkat gerektiriyor.

Milliyetçi olarak tanımlananlar diğer bütün gruplardan ayrılıyor. Muhafazakârlarla aralarındaki fark duyguda 16,4, ilişkide 14,6, statüde 8,1 puan.

Duygudaki 16,4 puan, eksende **bir buçuk basamaktan fazla** eder (8.5). Somut karşılığı şu: muhafazakâr olarak tanımlanan Türk yanıtlayıcıların duygu puanı **+10,87**, yani tam sempati basamağında. Milliyetçi olarak tanımlananlarınki **-5,53** — nötrün altında, antipatiye doğru yarı yolda. İki grup aynı eksenin farklı yarılarında duruyor. Duygu ve ilişki bileşenlerinde eksiye düşen tek grup bu. Ama **yalnızca 17 kişi** — Türk alt örnekleminin %4'ü. Fark büyük ve üç bileşende de aynı yönde, ama kaç kişiye dayandığını unutmadan okumak gerekiyor.

Farkın eğimi de bilgi taşıyor. Milliyetçilerle muhafazakârlar arasındaki uçurum duyguda en geniş, statüde en dar. Yani milliyetçi kimlik, Kürtleri nereye koyduğunuzdan çok **onlara ne hissettiğinizi** değiştiriyor. Statüde bütün gruplar zaten eksideyken, ayrışma duygu ekseninde açılıyor.

Muhafazakârların en olumlu grup çıkması beklenmedik bir sonuç. Liberaller, sosyalistler ve solcular onların gerisinde, ve solcular en düşük ikinci grup. Bunu olduğu gibi aktarıyoruz. Ama bir uyarıyla: bu örneklem vakfın temas ettiği çevrelerden oluştu (9.4), ve buradaki "muhafazakâr" kategorisinin Türkiye genelindeki muhafazakâr seçmenle aynı olduğunu varsaymak için elimizde bir neden yok.

Kürt yanıtlayıcılarda siyasi kimlik böyle bir ayrışma üretmiyor. Muhafazakârlar, sosyalistler, solcular ve liberaller arasında ötekilik puanında birkaç puanlık fark var — ama bir alt bulgu dikkat çekiyor: **Kürt sosyalistlerin statü puanı -11,92**, muhafazakârlarınki -6,27. İki katından fazla.

12.3 Bakılmayı bekleyen dört örüntü

Aşağıdaki dört örüntü tutarlı bir yön gösteriyor, ama dayandıkları kişi sayısı tek başına bir iddia kurmaya elverecek kadar çok değil. Bunları saklamak yerine, sonraki ölçümlerde bakılması gereken yerler olarak kaydediyoruz — bir endeksin işlerinden biri de nereye bakılacağını göstermektir.

Kürtlerde siyasi bağlılık. Yanıtlayıcının kendi siyasi eğilimine ne kadar bağlı olduğu arttıkça, Türklere yönelik ötekilik düzeyi düzenli biçimde yükseliyor. Aşağıdaki tabloda her hücre, o bağlılık düzeyini işaretleyen kişilerin ilgili bileşendeki puan ortalamasıdır — örneğin "çok az bağlıyım" diyen 38 kişinin duygu puanı ortalaması +6,76:

	n	Duygu	İlişki	Statü
Çok az bağılım	38	+6,76	+6,87	-7,97
Az bağılım	24	+5,92	+5,62	-6,04
Bağılım	54	+5,74	+5,80	-9,17
Çok bağılım	31	+2,48	+4,23	-9,90
Çok fazla bağılım	22	-0,45	+0,32	-11,18

Üç bileşen de aynı yönde iniyor, ve iniş kademeli. Bu tek bir karşılaştırma değil, bir eğri — ve eğrinin düzenliliği, tek bir uç karşılaştırmasından daha ikna edici. Türk yanıtlayıcılarda böyle bir örüntü yok; orada puanlar bağılılık düzeylerinin hepsinde yaklaşık aynı yerde duruyor. Aidiyetin gücü, iki toplulukta aynı biçimde işlemiyor — ve bu, iki taraf arasındaki farkın kendisi bir bulgudur. Bir okuma olarak şu düşünülebilir: Kürt yanıtlayıcılarda siyasi bağılılığın artması daha güçlü bir "biz" duygusu üretiyor ve ötekilik düzeyi bununla birlikte yükseliyor. Bunu ölçüm göstermiyor; ölçüm yalnızca iki değişkenin birlikte hareket ettiğini gösteriyor.

Türklerde cinsiyet. Bu değişkeni ayrı bir başlıkta ele alıyoruz (12.4), çünkü önceki ölçümde de öyle yapmıştık ve bu ölçümde de tek başına anlatılmayı hak eden bir şey çıktı.

Türklerde dindarlık. İnanç kurallarını uygulama derecesi arttıkça Kürtlere yönelik ötekilik düzeyi düşüyor: duygu puanı +5,94'ten +11,89'a, statü puanı -4,75'ten -1,74'e. Üç bileşende de aynı yön. Beklentinin tersi yönde bir bulgu ve kaydedilmeye değer, ama uç kategoriler 16 ve 27 kişiye dayanıyor.

Türklerde eğitim. Eğitim düzeyi yükseldikçe duygu ve ilişki değişmiyor — ama **statü düşüyor**: lise mezunlarında -0,44, doktorada -4,55, post-doktorada -4,94. Yani eğitim, Kürtlere karşı hissedilen şeyi değiştirmiyor, onları nereye koyduğunu değiştiriyor. İlginç ve ters yönde bir örüntü, ama üst kademeler 22 ve 17 kişi.

12.4 Cinsiyet: dört hücreli okuma

Ötekilik ikilinin özelliği (5. bölüm), ikiliyi kimin oluşturduğunu tanımlamak ölçümün ilk adımıdır. Cinsiyeti bu yüzden diğer demografikler gibi bir kırılm olarak değil, **dört ayrı okuma** olarak veriyoruz: erkeklerin ve kadınların bakışı, her iki toplulukta ayrı ayrı. Önceki ölçümün raporu da böyle yapmıştı; karşılaştırılabilir olması için aynı biçimi koruyoruz.

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Türk erkekler → Kürtler	289	+10,38	+10,49	-2,60	+6,09
Türk kadınlar → Kürtler	107	+8,20	+9,01	-2,85	+4,79
Kürt erkekler → Türkler	148	+4,78	+5,24	-8,78	+0,41
Kürt kadınlar → Türkler	20	+3,90	+4,10	-9,75	-0,58

Dört satırın verdiği resim tutarlı: **her iki toplulukta da kadınlar erkeklerden daha düşük puan veriyor.** Farkın büyüklüğü küçük — Türk tarafında 1,3, Kürt tarafında 1,0 puan. Asıl dikkat çekici olan büyüklüğü değil, **ne kadar istisnasız olduğu.**

Tutarlılığın ölçüsü

Raporun hiçbir yerinde p değeri kullanılmıyor (Ek C.3)

	Duygu	İlişki	Statü	30 maddenin kaçında kadın daha düşük
Türkler → Kürtler	↓	↓	↓	26 / 30
Kürtler → Türkler	↓	↓	↓	21 / 30
Türkiyeliler → Suriyeliler (2024)	↓	↓	↓	21 / 30
Suriyeliler → Türkiyeliler (2024)	↑	↑	↓	12 / 30

Üç hücrede, üç bileşenin dokuzunda da kadınlar daha düşük. Dokuz okumada dokuz kez aynı yön — ve bu iki ayrı uygulamada, iki ayrı ikilide, iki ayrı yılda, birbirinden bağımsız yanıtlayıcılarla.

Madde düzeyinde de aynı: Türk yanıtlayıcılarda otuz maddenin yirmi altısında kadınlar daha düşük; Kürtlerde ve 2024'ün ev sahibi tarafında yirmi birinde.

Tek istisna Suriyeli yanıtlayıcılar — orada duygu ve ilişkide yön tersine dönüyor. Ama on üç erkek ve yedi kadından söz ediyoruz; bir istisna sayılabilmesi için bile küçük.

Bunun ne anlama geldiğini bu rapor söyleyemez. Üç açıklama akla geliyor ve veri hiçbirini diğerinden ayıramıyor: bir güvenlik meselesi olabilir — kadınlar için yabancıyla temasın riski farklıdır; farklı bir toplumsallaşma olabilir; ya da ölçüm aracının kendisi kadınlarda ötekiliğin yanında başka bir şeyi de ölçüyor olabilir. Asansör maddesi (aşağıda) üçüncü ihtimali destekliyor, ama tek bir madde otuzunu açıklamaz.

Kaydettiğimiz şey bir açıklama değil, bir **düzenlilik**: ölçtüğümüz her yerde, tek istisna dışında, kadınlar diğer topluluğa erkeklerden daha düşük puan verdi.

Mesafe hesabını cinsiyete göre de yapabiliriz: iki topluluğun kadın satırlarını formüle koyduğumuzda 35,80, erkek satırlarını koyduğumuzda 33,49 çıkıyor. Bu iki sayının neyi ölçtüğü konusunda dikkatli olmak gerekiyor, çünkü ilk bakışta akla gelen şeyi ölçmüyorlar.

Bu, "Türk kadınlarla Kürt kadınlar arasındaki mesafe" değildir. Araç Türk kadınlara *Kürtleri* soruyor — Kürt kadınları değil; Kürt kadınlara da *Türkleri* soruyor. Hiçbir yanıtlayıcıya karşı topluluğun kendi cinsiyetindeki üyeleri sorulmadı, dolayısıyla kadın-kadın ya da erkek-erkek diye bir ikili ölçülmedi.

Bu sayıların doğru adı şudur: **Türk-Kürt ikilisinin kadın yanıtlayıcılar tarafından okunan mesafesi** (35,80) ve **erkek yanıtlayıcılar tarafından okunan mesafesi** (33,49). İkili aynı ikilidir; değişen, her iki tarafta soruyu kimin cevapladığıdır.

Bu haliyle söylediği şey şu: **aynı ikili, kadınların gözünden erkeklerinkine göre iki puan daha uzak görünüyor.** Bu endekse bir topluluğun kadınlarının, diğer topluluğun kadınlarına ne kadar uzak olduğunu ölçmez, ama her bir demografi grubunun diğer siyasal topluluğuna bir bütün olarak ne kadar ötekilik hissettiğini ölçebilir.

Asıl fark tek bir maddede

Bileşen ortalamaları küçük farklar gösteriyor. Madde düzeyine inince tablo değişiyor.

"Aynı asansörde kapalı kalmaktan rahatsız olmam" — otuz maddenin en yükseği, ve cinsiyetin en çok ayrıştığı madde:

	Erkek	Kadın	Fark
Türkler → Kürtler (2025)	+17,61	+14,02	-3,59
Türkiyeliler → Suriyeliler (2024)	+6,62	0,00	-6,62

Aynı madde, iki farklı ölçüm, iki farklı ikili, iki farklı yıl, aynı yön. 2024 ölçümünde Türkiyeli kadınların ortalaması tam olarak sıfır — yani nötr nokta; Suriyeli bir yabancıyla asansörde kapalı kalma fikri karşısında ne rahat ne rahatsızlar.

Bunun ötekilikle ilgisi kısmi. Başka bir topluluktan **yabancı bir erkekle** kapalı ve dar bir mekânda kalmak, bir kadın için bir erkek için olduğundan farklı bir önermedir; madde kadınlarda ötekiliğin yanında başka bir şeyi de ölçüyor. Bu bir ölçüm bulgusudur ve aracın bir sonraki sürümünde ele alınacaktır (18.2).

Alt gruplarda hangi maddeler öne çıkıyor

8.3'te her maddenin niçin sorulduğunu yazdık; bu, alt grupların en yüksek ve en düşük puan verdiği maddeleri okunur kılıyor. Dört hücrenin uçları:

	En yüksek üç madde	En düşük üç madde
Türk erkekler	asansör (+17,61) · aynı sosyal ortam (+15,92) · yük görmemek (+15,85)	daha güzel (-7,20) · daha eğitilmiş (-7,02) · daha temiz (-6,47)
Türk kadınlar	aynı sosyal ortam (+14,30) · yük görmemek (+14,21) · asansör (+14,02)	daha güzel (-7,48) · daha temiz (-7,20) · daha eğitilmiş (-7,01)
Kürt erkekler	asansör (+12,77) · çocukları aynı okul (+10,88) · aynı sosyal ortam (+10,34)	daha zeki (-13,51) · daha merhametli (-13,51) · daha ahlaklı (-12,50)
Kürt kadınlar	asansör (+11,00) · çocukları aynı okul (+9,50) · aynı mahalle (+8,50)	daha zeki (-15,00) · daha temiz (-14,00) · daha merhametli (-13,50)

Dört hücrede de aynı yapı: **en yüksek maddeler ilişki maddeleri, en düşük maddeler statü maddeleri**. Cinsiyet bu yapıyı değiştirmiyor.

Ama iki şey değişiyor.

Türk erkeklerde asansör listenin başında; Türk kadınlarda üçüncü sıraya düşüyor. Erkeklerin en rahat olduğu madde, kadınların en rahat olduğu madde değil.

Türk kadınların en düşük beşlisine A5 giriyor — "dilini öğrenmeye istek duydum", -6,26. Erkeklerde bu madde beşe girmiyor (-2,94). Duygu ekseninin en bedelli maddesi (8.3), kadınlarda statü maddeleriyle aynı dipte.

Otuz maddeyi tek tek karşılaştırdığımızda, Türk yanıtlayıcılarda kadınlarla erkekler arasında

Madde	Erkek	Kadın	Fark
A4 kültürene ilgi	+4,29	+0,56	-3,73
A2 kültürünü açıkça sergilemesi	+13,94	+10,28	-3,66

Madde	Erkek	Kadın	Fark
B1 asansörde kapalı kalmak	+17,61	+14,02	-3,59
A5 dilini öğrenme isteği	-2,94	-6,26	-3,32
B7 iş ilişkisi	+11,56	+8,88	-2,68
A1 genel olumlu his	+11,76	+9,25	-2,51
A6 olumlu haber duymak	+12,28	+9,91	-2,38
B4 nüfus artışı	+10,76	+8,60	-2,16
C10 daha zengin	-1,76	+0,37	+2,14

Farkların yoğunlaştığı yer duygu eksenidir: dokuz maddenin beşi oradan. Ve bunların üçü **merak** maddeleri — kültüre ilgi, kültürün sergilenmesi, dil öğrenme. Türk kadın yanıtlayıcılar Kürtlere karşı erkeklerden daha az meraklı görünüyor; bu, mesafeden farklı bir şey ve ayrıca sorulmayı hak ediyor.

Tek ters yönlü madde C10: kadınlar Kürtleri kendilerinden daha zengin bulmaya erkeklerden biraz daha yakın.

Kürt yanıtlayıcılarda üç puandan büyük üç fark var — dil öğrenme, nüfus artışı, borç vermek — üçü de aynı yönde. **Yirmi kişiden söz ediyoruz; kaydediyoruz, yorumlamıyoruz.**

Kadınlar hangi soruları cevaplamıyor

Kaçış oranlarında da tutarlı bir yön var:

	Duygu	İlişki	Statü
Türk erkekler	%6,6	%4,5	%15,9
Türk kadınlar	%9,1	%5,0	%21,7

Türk kadın yanıtlayıcılar statü sorularının beşte birinden fazlasını yanıtsız bırakıyor. 2024 ölçümünde de aynı yön vardı: Türkiyeli kadınlarda %10,0, erkeklerde %7,2.

Kürt tarafında örüntü tersine dönüyor: Kürt kadınlar erkeklerden *daha az* kaçınıyor. Yirmi kişiye dayandığı için bunu bir bulgu olarak değil, 2026 ölçümünde bakılacak bir yer olarak kaydediyoruz.

2024 ölçümündeki dört hücre

Karşılaştırma için, önceki ölçümün aynı dört hücresi:

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Türkiyeli erkekler → Suriyeliler	130	-2,72	-2,05	-8,54	-4,44
Türkiyeli kadınlar → Suriyeliler	59	-3,69	-3,47	-8,73	-5,30
Suriyeli erkekler → Türkiyeliler	13	+3,31	-0,54	-6,31	-1,18
Suriyeli kadınlar → Türkiyeliler	7	+4,86	+2,29	-6,57	+0,19

Ev sahibi toplulukta aynı yön: kadınlar erkeklerden daha mesafeli (0,9 puan). Suriyeli tarafta yön tersine dönüyor — kadınlar daha olumlu — ama on üç ve yedi kişiden söz ediyoruz; kaydediyoruz, yorumlamıyoruz.

Dört ölçümün üçünde kadınlar diğer topluluğa erkeklerden daha mesafeli bakıyor. Örneklemelerin hiçbirinde kadın oranı dörtte biri geçmediği için bu, sınanması gereken bir örnekte olarak duruyor — kanıtlanmış bir bulgu olarak değil.

12.5 Temas: beklenenden farklı bir biçim

Temas sıklığı, bu tür araştırmalarda en çok umut bağlanan değişkendir. Bizim verimizde çalışıyor — ama beklenen biçimde değil.

Türk yanıtlayıcılar	n	Duygu	İlişki	Statü
Hiçbir temasım yok	16	+4,69	+5,44	-2,25
Yılda birkaç kez	32	+5,44	+6,56	-3,78
Ayda birkaç kez	58	+10,33	+11,43	-3,12
Haftada birkaç kez	112	+9,53	+9,66	-2,89
Her gün	180	+11,03	+10,99	-2,20

Şekil 8. Temas sıklığı arttıkça üç bileşenin seyri. Sıçrama tek bir yerde; statü hiç oynamıyor.

Düzenli bir tırmanış yok. **Sıçrama "yılda birkaç kez" ile "ayda birkaç kez" arasında** — duyguda beş puan — ve ondan sonrası düz. Yani temas bir doz-etki ilişkisi değil, bir **eşik** gibi davranıyor: belirli bir sıklığın altındaki temas ile hiç temas etmemek birbirine benziyor, o eşik üstünde ise daha fazla temasın ek bir katkısı görünmüyor.

Ve statü sütunu neredeyse hiç oynamıyor. Temas duyguyu ve ilişkiyi değiştiriyor, **statüyü değiştiriyor**. İki topluluk birbirini ne kadar sık görürse görsün, birbirini denk görme konusunda aynı yerde kalıyor.

Bir uyarı gerekiyor. Yanıtlayıcıların %57,8'i "her gün" diyor; değişkenin ayırt etme gücü bu yığılma yüzünden düşük, ve alt kategoriler 16 ve 32 kişiye kadar iniyor. Kürt yanıtlayıcılarda ise temas kategorilerinin üçü ölçülemeyecek kadar küçük — orada "haftada birkaç kez" (15 kişi) ile "her gün" (146 kişi) dışında karşılaştırma yapılamıyor. BU ARAŞTIRMAYA KONU İKİLİ İÇ İÇE YAŞIYOR VE BU NORMAL KARŞILANABİLİR. Bu yığılma bir veri kusuru değil: bu ölçümün ikilisi aynı siyasal toplumun içinde iç içe yaşıyor ve günlük temasın yaygın olması beklenen bir durum. Ayırt etme gücünün düşmesi, değişkenin kendisinden çok ölçülen ilişkinin doğasından geliyor.

Bu bulgu, temasın ötekiliği azalttığı yönünde bir kanıt değildir. Sık temas edenlerin daha olumlu bakması, temasın tutumu değiştirdiği anlamına gelebileceği gibi, olumlu bakanların temastan kaçınmadığı anlamına da gelebilir. Tek bir ölçüm bu ikisini ayıramaz.

12.6 Sosyal medya

Yanıtlayıcıların %76,6'sı sosyal medyanın diğer topluluğa karşı duygularını etkilemediğini söylüyor. Etkilediğini söyleyenlerin çoğu olumsuz yönde: %13,5 "olumsuz", %3,0 "çok olumsuz", buna karşılık %5,8 "olumlu", %1,2 "çok olumlu".

Sosyal medyanın kendilerini olumsuz etkilediğini söyleyen Kürt yanıtlayıcılar (41 kişi), etkilemediğini söyleyenlere göre duyguda 3,9, statüde 2,5 puan daha düşük. Yön tutarlı ama fark küçük.

Hangi platformun kullanıldığı da bir örüntü gösteriyor. Türk yanıtlayıcılarda:

	n	Duygu	İlişki	Statü
X (Twitter)	148	+10,47	+11,20	-1,83
WhatsApp	114	+10,41	+10,25	-2,54
Instagram	64	+7,66	+7,83	-3,38

Instagram'ı en çok kullandığını söyleyenler her üç bileşende de diğerlerinin altında. Bunu bir platform etkisi olarak okumak için hiçbir gerekçemiz yok — platform tercihi yaşla, eğitimle ve daha pek çok şeyle birlikte gidiyor. Kaydediyoruz, açıklamıyoruz.

12.7 Ölçüme etki eden düşük katılım

Aşağıdaki kategoriler örnekleme ölçüm yapılamayacak kadar küçük kaldı. Tablodan silmek yerine sayılarıyla bırakıyoruz: **kimin katılmadığı da bir bulgudur**, ve bu liste 2026 önerisinin gereğesidir.

Türk yanıtlayıcılarda: 18–25 yaş (6), ilk-ortaokul mezunları (7), ulusalcı (8), komünist (8), İslamcı (5), ateist (13), deist (11), inancı olmayan (9), agnostik (5), **Alevi mezhebinden olanlar (5)**.

Kürt yanıtlayıcılarda liste çok daha uzun: 18–25 yaş (4), 62 üstü (13), geliri olmayanlar (12), yüksekokul (13), doktora (10), post-doktora (2), İslamcı (10), milliyetçi (7), ulusalcı (3), komünist (2), ateist (13), deist (6), agnostik (4), ötekileştirme yaptığını söyleyenler (10), temas sıklığında üç kategori (4, 3 ve 1 kişi), ve kadınlar (20). Kürt kadın hücresi bu listede yer alıyor, ama 12.4'te tablodan silinmeden ve sayısıyla birlikte veriliyor — çünkü gösterdiği yön diğer üç hücreyle uyumlu.

Bunun anlamı açık: **169 kişilik Kürt alt örnekleme ötekilik puanı için yeterli, demografik kırımlar için değil**. Bu raporun Kürt yanıtlayıcılar hakkında söyleyebildiği şeyler, Türk yanıtlayıcılar hakkında söyleyebildiklerinden zorunlu olarak daha az.

Bu kategorilerin veri setinde sayılarıyla durması önemli. "Ölçülemedi" bir yokluk kaydı değil, **bir sonraki ölçümün nereye yönelmesi gerektiğinin kaydıdır** — ve bu listeye bakacak başka bir araştırmacı, bizim ulaşamadığımız yerlere ulaşabilir.

12.8 Bu bölümün ölçüm açısından söylediği

Yetmişden fazla karşılaştırmamızın toplamı şu tabloyu veriyor.

Ötekilik düzeyi toplumsal katmanlara göre değişmiyor. Gelir, yaş, eğitim ve sosyal medya kullanımı boyunca puanlar neredeyse sabit. Bu bir boşluk değil, bir yayılım bulgusudur: ölçtüğümüz algı, bu örnekleme her katmanda benzer düzeyde bulunuyor.

Değişimin görüldüğü yer siyasi kimlik. Türk yanıtlayıcılarda milliyetçi olarak tanımlananlarla muhafazakârlar arasında duyguda bir buçuk basamaktan fazla fark var — bu ölçümün en geniş demografik farkı.

Cinsiyet farkı küçük ama tekrarlanıyor. Büyüklüğü bir basamağın altıda biri; gücü buradan değil, dört okumanın üçünde ve iki ayrı uygulamada aynı yönde çıkmasından geliyor.

13. Değerler: Tanrı, Devlet, Birey, Toplum

Ankette, siyasi kimlik sorusunu desteklemek için bir kontrol sorusu vardı: *"Size göre aşağıdaki değerlerden hangisi en çok korunması gereken değerdir?"* Dört seçenek: Tanrı, Devlet, Birey, Toplum.

Tasarım basitti. Tanrı ve Devlet muhafazakâr çerçeveyi, Birey liberal çerçeveyi, Toplum sosyalist çerçeveyi işaret edecekti. Soru, yanıtlayıcının kendisi için seçtiği siyasi etiketin arkasında gerçekten o çerçevenin durup durmadığını görmemizi sağlayacaktı.

13.1 Soru işini gördü

Siyasi kimliğe göre değer tercihleri:

	Muhafazakâr	Liberal	Sosyalist	Solcu	Milliyetçi	İslamcı
Birey	%56	%80	%35	%50	%42	%47
Toplum	%18	%14	%62	%43	%12	%13
Tanrı	%21	%4	%0	%5	%29	%40
Devlet	%4	%2	%3	%2	%17	%0

Dört tahminin dördü de tuttu. Liberallerin %80'i Birey diyor — hiçbir grupta bu kadar yüksek değil. Sosyalistlerin %62'si Toplum diyor, ve **hiçbiri Tanrı demiyor**. İslamcıların %40'ı Tanrı diyor. Devlet'i kayda değer oranda seçen tek grup milliyetçiler (%17); diğer bütün gruplarda oran %4'ün altında.

Bu, siyasi kimlik değişkeninin sağlamlığına dair somut bir kanıt. Yanıtlayıcılar kendilerine bir etiket seçerken rastgele davranmıyor; etiketin arkasında tutarlı bir değer tercihi duruyor.

Bir kayıt da düşelim: **Türk muhafazakârların çoğunluğu Tanrı değil, Birey diyor** (%56'ya karşı %21). Tasarımda muhafazakârlığı Tanrı ve Devlet üzerinden konumlandırmıştık; bu örnekleme muhafazakârlık bireyci bir dille konuşuyor.

Bir de şu var: yanıtlayıcıların %60'ı Birey seçti. Bu yığılmanın kendisi bir bulgudur — bu örnekleme siyasi etiket ne olursa olsun, korunması gereken değer sorusuna verilen ilk cevap ağırlıklı olarak bireydir. Ölçüm açısından ise bir sonucu var: seçenekler arasındaki ayırt etme aralığı daralıyor. Bir sonraki sürümde seçenek sayısı artırılabilir ya da yanıtlayıcıdan sıralama istenebilir; böylece hem yığılma hem de arkasındaki tercih sırası görülebilir.

13.2 İki topluluk farklı değer seçiyor

	Birey	Toplum	Tanrı	Devlet
Türk (398)	%65	%19	%12	%5
Kürt (169)	%47	%39	%12	%1
Diğer (45)	%69	%22	%4	%4

Aradaki fark keskin. **Kürt yanıtlayıcıların %39'u Toplum diyor; Türklerde bu oran %19.** Tersine, Türklerin %65'i Birey derken Kürtlerde oran %47.

Ve Devlet: Türk yanıtlayıcılarda 19 kişi, Kürt yanıtlayıcılarda iki kişi. Bu dağılım, iki siyasal topluluğun siyasi kimlik dağılımıyla birlikte okunmalıdır: değer tercihi ile siyasi kimlik arasındaki bağ 13.1'de gösterilmişti, ve iki topluluğun kimlik bileşimi aynı değil.

Bunun ne anlama geldiğini yorumlamıyoruz — rapor bunu yapacak veriye sahip değil. Ama şunu söyleyebiliriz: iki topluluk, en çok korunması gereken değeri sorduğumuzda farklı yerlere bakıyor, ve fark rastgele bir dağılım farkından büyük.

13.3 Değer tercihi ve ötekilik

Türk yanıtlayıcılarda:

	n	Duygu	İlişki	Statü
Tanrı	46	+10,48	+10,30	-0,78
Toplum	74	+10,62	+10,97	-2,18
Birey	259	+9,83	+10,15	-2,98
Devlet	19	+4,53	+5,47	-4,68

Üç grup birbirine yakın; **Devlet diyenler üç bileşende de belirgin biçimde altta.** Bu, 12.2'deki milliyetçi bulgusuyla aynı yönü gösteriyor — nitekim Devlet'i seçenlerin önemli bölümü kendini milliyetçi olarak tanımlıyor. İki değişken aynı şeyin izini sürüyor olabilir.

Kürt yanıtlayıcılarda değer tercihi ötekilik puanlarında kayda değer bir fark üretmiyor (Birey +0,93, Tanrı +0,59, Toplum -0,62 ötekilik puanında). Devlet diyen iki kişi var; ölçülemez.

14. Katılımcılar ne anlattı

Ankette bir de açık uçlu soru vardı: *"Diğer toplulukla olan kişisel ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?"*

613 yanıtlayıcının 516'sı bu soruya yazarak cevap verdi — %84. Türk yanıtlayıcıların 330'u, Kürt yanıtlayıcıların 148'i, Türk ya da Kürt olmayan yanıtlayıcıların 38'i. Yanıtların ortancası elli karakter, ama 164'ü yüz karakterden uzun ve en uzununu iki bin üç yüz elli altı karakter.

Bu bölüm o metinlerin sistematik okumasıdır. **Sayıların yerine geçmiyor, yanlarında duruyor.** Niteliksel malzemenin işlevi, sayının gösterdiği örüntüye ses vermek; onu kanıtlamak değil.

Yanıtları dört eksenle kodladık: ilişkinin türü, yönü, ayrımcılık anlatısı içerip içermediği, ve etnik kategoriyle değerlendirmeyi reddedip reddetmediği. Kodlama kuralları Ek D'dedir; kural tabanlı bir kodlamadır, dolayısıyla yeniden üretilebilir. Yanıtların yaklaşık üçte biri, bu kurallarla sınıflandırılmayacak kadar dolaylı ya da tartışmalı olduğu için "sınıflanamadı" kategorisinde kaldı — bunu da olduğu gibi bildiriyoruz.

14.1 Yazdıkları ile verdikleri puanlar birbirini tutuyor

Bölümün en önemli bulgusu bir içerik bulgusu değil, bir doğrulama bulgusu.

Yanıtın yönüne göre kodlanan kişilerin otuz maddeden aldıkları ötekilik algısı puanlarına baktığımızda:

Türk yanıtlayıcılar	n	Ötekilik puanı
Olumlu yazarlar	129	+7,38
Karışık yazarlar	39	+5,32
Koşullu yazarlar	14	+4,86
Nötr yazarlar	33	+3,84
Olumsuz yazarlar	17	+0,16

Kürt yanıtlayıcılar	n	Ötekilik puanı
Olumlu yazarlar	54	+3,95
Nötr yazarlar	17	-1,33
Karışık yazarlar	13	-2,82
Olumsuz yazarlar	14	-6,74

Sıralama her iki toplulukta da kusursuz. Türk tarafında uçlar arasında 7,2 puan, Kürt tarafında 10,7 puan var.

Bunun anlamı şu: **bir kişinin tek bir cümlede kendi ilişkisini nasıl tarif ettiği, aynı kişinin otuz ayrı maddeye verdiği puanları öngörüyor.** İki ölçüm birbirinden tamamen bağımsız — biri serbest metin, öbürü kapalı uçlu ölçek — ve aynı yeri gösteriyorlar. Endeksin, yanıtlayıcıların kendilerinin de anlattığı şeyi ölçtüğüne dair somut bir kanıt.

14.2 Soru ilişki soruyor, cevap hüküm veriyor

Sorunun tam metni şuydu: "{Diğer topluluk} ile olan kişisel ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?"

Beklemediğimiz bir şey çıktı. Soru bir ilişkiyi tarif etmeyi istiyor; yanıtların dörtte üçü ise bir ilişki değil, bir değerlendirme veriyor.

Yanıtların yalnızca %23'ünde somut bir ilişki türü geçiyor: arkadaşlık (Türklerde %16, Kürtlerde %9), akrabalık (Türklerde %8, Kürtlerde %12), komşuluk, iş, okul. Geri kalanı "İyi", "Normal", "Seviyeli", "Mesafeli", "Vasat" gibi tek kelimelik hükümler ya da genel görüş beyanları.

Bunu doğrudan bir açıklama olarak sunmuyoruz — açık uçlu soru temasın etkisini sormuyordu. Yine de temas sıklığı değişkeninin niçin beklenen biçimde ayrılmadığına dair bir ipucu taşıyor olabilir.

Bir Kürt yanıtlayıcının tarifi bunu tam olarak söylüyor: *"Derin bağların olmadığı. Günlük yaşamsal bir ilişki."* Bir Türk yanıtlayıcı daha kısa: *"Zorunlu ilişkiler."*

14.3 Etnik kategoriyle değerlendirmeyi reddetme

Yanıtların içindeki en yaygın tema, ilişkiyi tarif etmek yerine **ilişkiyi etnik terimlerle tarif etme talebini reddetmek**.

Türk yanıtlayıcıların %16'sı, Kürtlerin %12'si, Türk ya da Kürt olmayan yanıtlayıcıların %21'i böyle bir cümle kuruyor. *"İrk din dil renk ayrıma karşıyım."* *"İnsan olması yeterli."* *"Uyruğuna bakarak ilişki kurmam."* *"İnsanı karakteriyle değerlendiririm."*

Bu tema, siyasi kimlik sorusundaki reddiyeyle akraba: orada da 33 kişi kendisine siyasi bir etiket yakıştırmayı reddetmişti (12.2 öncesi kodlama, Ek D). İkisi birlikte, örnekleme kayda değer bir kesimin **kategorilerle düşünmeye açıkça direndiğini** gösteriyor.

Bu direncin nasıl okunacağı açık değil ve rapor bunu çözemez. Samimi bir evrenselcilik olabilir; ölçülen konuyu konuşmaktan kaçınmanın nazik bir biçimi de olabilir. Sayısal veriye baktığımızda bu kişilerin puanları örneklemin genelinden belirgin biçimde ayrılmıyor — yani reddiye, ölçümden kurtulmuyor.

14.4 Ayrımcılık anlatıları

. On kişilik bir hücreden bir iddia çıkarmıyoruz; 2026 ölçümünde bakılacak bir yer olarak kaydediyoruz.

Bu sayının düşüklüğü dikkat çekici. Soru ayrımcılık sormuyordu; kişisel ilişki soruyordu. Yani bu 36 kişi, ilişkilerini tarif etmesi istendiğinde ayrımcılıktan söz etmeyi seçmiş.

Anlatılar iki yönlü. Kürt yanıtlayıcılardan biri: *"Türkler her zaman Kürtleri dışladılar, yok saydılar."* Bir başkası, gündelik bir tedirginliği tarif ediyor: *"Her an karşıdan bir ezme hamlesi ve abilik tavrı gelecekmış gibi."*

Türk yanıtlayıcılarda ise farklı bir kayıt öne çıkıyor — kendi mağduriyeti üzerinden kurulan bir yakınlık: *"Bir KHK mağduru olarak Kürtler'e olan saygım daha da arttı. Meğer neler yaşamışlar da hiç anlayamamışım."*

Ve bir başkası, temasın kendisindeki dikkati anlatıyor: *"Sen Kürt müsün sorusunu soramıyorum. Onu üzmetten ve yanlış anlaşılaktan çekiniyorum."*

Bu son cümle, sayıların gösteremediği bir şeyi gösteriyor. Bir yanıtlayıcının ötekiliği, karşısındakine kötü davranmak biçiminde değil, **ona bir soru soramamak** biçiminde yaşanıyor olabilir.

14.5 Anketin kendisine yöneltilen eleştirisi

Yanıtlar arasında, ölçme aracının kendisini eleştirenler de var. Bunları raporun dışında bırakmıyoruz.

Bir Kürt yanıtlayıcı şöyle yazmış:

"Garip bir survey olmuş, daha ziyade Türk birine sorulacak sorular bunlar. Türkiye'de büyüyen bir Kürt, Türklerle, Türkçeyle büyümekte; bu bir tercih değil zorunluluktan kaynaklanmakta. Soruları cevaplarken kalbim sıkıştı. Ne demek Türk biriyle aynı asansöre biner misin? Aynı okula çocuğunu gönderir misin? Tam bir ötekileştirme bu."

Bu eleştiri üç ayrı iddia taşıyor. Birincisi bir yanlış anlamaya dayanıyor; diğer ikisi ayakta kalıyor.

"Bunlar daha ziyade Türk birine sorulacak sorular" — bu doğru değil, ve niçin doğru olmadığı aracın nasıl çalıştığıyla ilgili.

Anket, yanıtlayıcı topluluğunu işaretlediği anda bütün soruları otomatik olarak yeniden hedefleyecek biçimde tasarlandı. Kendini Türk veya diğer etnik gruplara mensup olarak işaretleyen bir yanıtlayıcı otuz sorunun tamamını Kürtler hakkında görüyor; kendini Kürt olarak işaretleyen bir yanıtlayıcı **aynı otuz soruyu** Türkler hakkında görüyor. Cümleler birebir aynı; yalnızca topluluğun adı değişiyor.

Yani bu yanıtlayıcının önündeki sorular, Türk yanıtlayıcıların önündeki sorularla aynı sorulardı — sadece yönü tersineydi. O "aynı asansör" sorusunu yanıtlarken, aynı anda 398 Türk yanıtlayıcı da Kürtler için aynı soruyu yanıtlıyordu.

Ama yanıtlayıcının bunu bilmesinin bir yolu yoktu, ve bu bizim eksiğimiziz. Anket, karşı tarafa da aynı soruların sorulduğunu hiçbir yerde söylemiyordu. İki yönlülük bu ölçümün en ayırt edici özelliği; yanıtlayıcıya söylenmediğinde ise araç tek taraflı görünüyor, ve kendisine yöneltilen bir suçlama gibi okunabiliyor. **Bir sonraki uygulamada kapak metnine bu bilgi konulacaktır.**

"Türkiye'de büyüyen bir Kürt, Türklerle, Türkçeyle büyümekte; bu bir tercih değil zorunluluktan" — bu itiraz ayakta kalıyor.

Soruların birebir aynı olması, iki taraf için aynı anlama geldikleri anlamına gelmiyor. Kürtçe öğrenme maddesi bunun en açık örneği (11.1): bir Türk yanıtlayıcı için henüz atılmamış bir adımı sorarken, bir Kürt yanıtlayıcı için çoktan yaşanmış bir zorunluluğu soruyor. Aynı asimetri temas maddelerinin bir bölümünde de var — azınlık konumundaki bir topluluk için temas çoğu zaman seçim değildir.

Simetrik ifade, simetrik anlam demek değildir. İki topluluk eşit konumlarda durmadığında, aynı cümle her birine farklı bir şey sorar. Bu, aracın kabul etmesi gereken bir sınırdır ve sınırlılıklar bölümünde ayrıca kayda geçirilmiştir (17.2).

"Tam bir ötekileştirme bu" — soruların rahatsız edici olduğu doğru, ve bunu 8.4'te kendimiz de söylüyoruz.

Bir topluluğu bir başkasıyla aynı asansörde hayal etmeye davet eden bir soru, o ihtimalin sorulabilir olduğunu varsayar; ve bu varsayımın kendisi bir konum bildirir. Rahatsızlık aracın bir yan etkisi değil, ölçtüğü şeyin doğasından geliyor.

Ama bu yanıtlayıcının bize öğrettiği bir şey var ve bir sonraki sürüme girecek: anketin başında, aracın niçin bu biçimde kurulduğunu ve kategorileri kullanmanın bir ölçüm zorunluluğu olduğunu anlatan kısa bir açıklama bulunmalı.

14.6 Alıntılar hakkında

Bu bölümdeki alıntılar, kişiyi tanımlayabilecek bilgi taşımadıkları doğrulanarak seçildi: işyeri, unvan, yer adı, sıra dışı görev, tarihi belli olay ya da aile bileşimi içeren yanıtlar alıntılanmadı. Alıntılar demografik künye olmadan verilmiştir; künye, alıntının kendisinden daha çok bilgi verir.

Yanıtların tamamı raporla birlikte yayımlanmıyor. Kodlama tabloları ve kural seti Ek D'dedir.

15. Türk ve Kürt dışındaki yanıtlayıcılar

Ankette yanıtlayıcılara önce hangi topluluğa ait hissettikleri soruldu. **45 kişi "Diğer" dedi.** Bu grubun tamamına Kürtler hakkında soruldu.

"Diğer" diyenlere ardından kendi etnik kimliklerini belirtme imkânı verildi: bir liste sunuldu, listede bulamayanlar kendileri yazdı. Bu yüzden bu 45 kişi bir artık kategori değil — **çoğu, adı olan bir topluluk belirtti. Bu kişilere de KÜRTLERE ilişkin sorular soruldu.**

15.1 Kimler var

Otuz bir kişi adlandırılmış bir topluluk belirtti:

Arap	6
Zaza	5
Boşnak	3
Çerkes	3
Ermeni	2
Türk	2
Türkmen, Roman, Laz, Arnavut, Rum, Pontus Rum, Kıbrıslı Türk, Kürt-Alevi, Alevi	her biri 1

On iki kişi herhangi bir etnik kimlik atfını reddetti. Bu kişiler listeden bir seçenek işaretlemek yerine kendi cümlelerini yazdılar: *"Hiçbir etnik yapıya ait hissetmiyorum."* *"Benim ırkımın adı insan."* *"Dünyalı."* *"Gerçekten bilmiyorum, bilmek de istemiyorum."*

İki kişinin yanıtı sınıflandırılmadı.

15.2 Puanlar

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Tümü	45	+13,58	+14,51	+1,76	+9,95
Adlandırılmış bir topluluk belirtenler	31	+12,94	+14,58	+1,45	+9,66
Etnik kimlik atfını reddedenler	12	+15,42	+14,75	+1,67	+10,61

İki alt grup birbirine çok yakın. Yani toplam puan, içinde birbirine zıt iki eğilimi gizlemiyor.

15.3 Bu 45 kişi hakkında ne söylenebilir

Bu, ölçtüğümüz en düşük ötekilik düzeyi. Ötekilik algısı puanı +9,95 — puan yükseldikçe ötekilik azaldığı için (8.5), bu sayı Türk yanıtlayıcıların Kürtlere yönelik puanından (+5,75) daha yüksek, dolayısıyla ölçülen ötekilik daha düşük.

Ve statüsü artıda olan tek okuma. Raporda ölçtüğümüz beş okumanın diğer dördünde, hangi topluluk hangisine bakarsa baksın, statü eksenini eksideydi. Burada +1,76.

Bu artı değer, iki alt grupta da var: adlandırılmış bir topluluk belirtenlerde +1,45, etnik kimliği reddedenlerde +1,67. **Yani bulgu, kimliği reddetmekle ilgili değil.** Ne olduğunu söyleyebileceğimiz

tek şey, bu yanıtlayıcıların Türk–Kürt ikilisinin *dışında* durduğu. Kuramsal çerçevenin diliyle: ölçülen ikilinin tarafı olmayan bir yerden bakıldığında, statü hiyerarşisi kurulmuyor.

Bu, ötekiliğin ikiliye ait olma özelliğine dair sınanmaya değer bir ipucu (5. bölüm). Ama bir bulgu değil, bir işaret.

15.4 Bu 45 kişi hakkında ne söylenemez

Hiçbir tek topluluk hakkında bir şey söylenemez. En kalabalık grup altı kişilik. "Arapların Kürtlere bakışı" ya da "Çerkeslerin Kürtlere bakışı" gibi bir cümle bu veriyle kurulamaz, ve rapor bunu denemiyor. Yukarıdaki tabloda topluluk adları, kimin yanıtladığını göstermek için verilmiştir; her birinin ayrı bir ölçümü olduğu için değil.

Toplam da bir topluluğun puanı değildir. Arap, Zaza, Boşnak, Çerkes, Ermeni, Laz, Roman ve etnik kimlik atfını reddedenler aynı satırda toplanıyor. Bu insanların ortak yanı, Türk ya da Kürt olmamaları — birbirlerine benzemeleri değil. **+9,95 bir topluluğun değil, bir toplamın ortalamasıdır.**

Demografik kırılım yapılamaz. Bu, verinin olmamasından değil sayının azlığından. Kırk beş kişinin demografikleri yayımlanan veri setinde tam olarak duruyor — yaş, eğitim, gelir, siyasi kimlik, inanç, değer tercihi — ama yaşa bölündüğünde en kalabalık bant 14 kişi, inanca bölündüğünde Müslüman olmayanların tamamı 9 kişi kalıyor. Sayılar okunabilir; ortalamalar okunamaz.

Not: bu grubun demografik bilgileri veri setinin daha önceki bir sürümünde perdelenmişti. Perdeleme kaldırıldı ve bilgiler yayımlandı; gerekçesi Ek E'dedir.

Bu grubu ayrı bir bölümde tutmamızın nedeni de budur. Türk–Kürt karşılaştırmasına karıştırılmaları o karşılaştırmayı bozardı; kendi başına bir topluluk gibi sunulmaları ise olmayan bir topluluk yarattı.

IV. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

16. 2024 ölçümüyle karşılaştırma

Bu bölüm Türkler ve Kürtler hakkında bir bulgu sunmuyor. **Aracın kendisi hakkında bir argüman sunuyor.**

Aynı otuz maddeyi, on bir ay arayla, bambaşka bir ikiliye uyguladık. Değişen tek madde ve gerekçesi 8.11'de. İki uygulama arasındaki fark ölçülen ikilide, yılda ve yanıtlayıcılarda; sorulan şeyde değil.

16.1 Dört okuma yan yana

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Türkler → Kürtler	398	+9,80	+10,10	-2,66	+5,75
Kürtler → Türkler	169	+4,59	+5,01	-8,85	+0,25
Türkiyeliler → Suriyeliler	190	-3,03	-2,51	-8,56	-4,70
Suriyeliler → Türkiyeliler	20	+3,85	+0,45	-6,40	-0,70

Mesafeler: Türkler ↔ Kürtler **34,00** · Türkiyeliler ↔ Suriyeliler **45,40**

İki ikili arasında mesafe ölçeğinde 11,4 puan var: biri seksenlik ölçeğin alt yarısında, öbürü üst yarısında. Aynı araç, aynı cetvel, iki farklı konum.

16.2 Statü hiçbir okumada artıya çıkmıyor

Tablonun en dikkat çekici sütunu üçüncüsü.

Dört okumanın dördünde de statü eksenini eksidedir. Duygu iki okumada artı iki okumada eksi; ilişki de öyle. Statü, istisnasız.

Bu, tek bir ikilinin özelliği değil. İki farklı temel üzerine kurulmuş iki farklı ikili — biri etnisiteyle, biri hukuki ve yurttaşlık statüsüyle bölünmüş — ve dört okumanın hepsinde aynı yapı: **duygu ve ilişki ikiliden ikiliye değişiyor, statü değişmiyor.**

Aracın üç bileşene ayrılmasının karşılığı burada görünüyor. Tek boyutlu bir ölçüm iki ikiliyi "biri olumlu, biri olumsuz" diye ayırırdı ve ortak yanlarını hiç göstermezdi. Oysa ortak yan, farklardan daha ilginç olabilir.

Bu, aslında beklenen bir sonuçtur. **Siyasal topluluklar kendilerine bir üstünlük atfetme eğilimindedir** — kendi "biz"ini kurarken onu değerli kılmak, o kuruluşun bir parçasıdır. Endeksin yürütüldüğü iki çalışmada da, iki farklı temelde bölünmüş iki farklı ikilide de böyle çıkması bu eğilimin işareti sayılabilir.

Bu yüzden dikkat edilmesi gereken şey statünün **işareti** değil, **düzeyi** ve iki taraf arasındaki **farkıdır**. -2,66 ile -8,85 arasındaki mesafe, ikisinin de eksi olmasından daha çok şey söylüyor.

Ne söylemediğimizi de yazalım: bu, "insanlar başka toplulukları hep aşağıda görür" demek değildir. İki ikili ölçtük. Söyleyebileceğimiz şey, **ölçtüğümüz her iki ikilide de statünün diğer iki bileşenden ayrıştığı** ve bunun sınanmaya değer bir örüntü olduğudur. Nitekim beşinci okumada — Türk ve Kürt dışındaki yanıtlayıcıların Kürtlere bakışında — statü artıda çıktı (15. bölüm), yani örüntü evrensel değil.

16.3 Her iki ölçümde de bir taraf diğerinden daha olumlu bakıyor

İki tabloyu satır satır okuduğumuzda ikinci bir düzenlilik çıkıyor.

Türk-Kürt ikilisinde Türkler üç bileşenin üçünde de Kürtlerden daha olumlu. Duyguda 5,21, ilişkide 5,09, statüde 6,19 puan.

Türkiyeliler ile Suriyeliler ikilisinde ise Suriyeliler üç bileşenin üçünde de daha olumlu. Duyguda 6,88, ilişkide 2,96, statüde 2,16 puan.

Yani her iki ikilide de asimetri tek yönlü: bir taraf öbüründen sistematik olarak daha olumlu bakıyor. Ama **hangi tarafın daha olumlu baktığı ikiliden ikiliye değişiyor.** Birinde çoğunluk konumundaki topluluk, öbüründe sonradan gelen topluluk.

Bu gözlemi ihtiyatla kaydediyoruz: Suriyeli yanıtlayıcı sayısı yirmidir, ve bu grup tek bir kuruluş aracılığıyla ulaşıldı. Örüntü ilginç ama bu veriyle sağlamlaştırılmaz. Bir ek gözlem daha: 2024 ölçümünde "Türkiyeliler" tarafında etnik kimliğini Kürt olarak belirten 30 yanıtlayıcı vardı. Onların

Suriyelilere bakışı, etnik kimliğini Türk olarak belirten 151 yanıtlayıcınıninkinden belirgin biçimde farklı — ötekilik algısı puanı +0,61'e karşı -6,17; duyguda +2,57'ye karşı -4,89. Yani aynı ölçümde, aynı siyasal toplumun içinde, iki topluluk Suriyelilere aynı gözle bakmıyor. Bu, ötekiliğin ikiliye ait olduğu savının bir başka görünümü ve ayrıca çalışılmayı hak ediyor.

16.4 Aynı insanlar, iki farklı "biz"

Kuramsal çerçevenin karşılığını bulduğu yer burası.

2024 ölçümündeki "Türkiyeliler", 2025 ölçümünün karşı karşıya gelen iki tarafını birden içeriyor. Suriyelilere bakarken tek bir "biz" oluşturan insanlar, birbirlerine bakarken birbirinin ötekisi olan iki topluluk.

Bu bir tutarsızlık değil. Olgunun kendisi. Siyasal topluluk, sınırları değişken ve geçirgen bir gövdedir (3. bölüm); genişleyebilir, daralabilir, bir başkasını içine alabilir. **Hangi "biz" in ölçüleceği, modelin bir varsayımı değil, araştırmacının bir kararıdır.**

Ve bu karar sonuçları belirler. Aynı 190 kişiden bir bölümü, iki ayrı ölçümde iki farklı yerde durur: Suriyelilere karşı "biz" in içinde, Kürtlere karşı "biz" in bir tarafında.

Bu, aracın bir zayıflığı değil, kapsamıdır. Ölçüm her zaman bir ikiliye aittir (5. bölüm), ve ikiliyi tanımlamak ölçümün ilk adımıdır.

16.5 Araç iki uygulamada da tutarlı çalıştı

Son bir teknik not. Otuz maddenin iç tutarlılığı, dört okumanın hepsinde yüksek çıktı ve iki uygulama arasında belirgin bir fark yok. Araç, üzerinde kurulmadığı bir ikiliye uygulandığında da aynı biçimde davranıyor.

(İç tutarlılık katsayıları Ek C'dedir. Bu hesaplamalar hakkında Ek C'deki nota bakınız.)

16.6 Bu bölümün ölçüm açısından söylediği

Bu bölüm Türkler ve Kürtler hakkında değil, **aracın kendisi** hakkındaydı. Üç şey gösterdi.

Araç taşınabiliyor. Aynı otuz madde, üzerinde kurulmadığı bir siyasal topluluk ikilisine değiştirilmeden uygulandı ve iç tutarlılığı beş okumanın hepsinde yüksek kaldı.

Ölçek karşılaştırma üretiyor. İki farklı temelde bölünmüş iki ikili aynı cetvele kondu: 34,00 ve 45,40. Yanıtlayıcılarına göre standartlaştırılmış bir ölçü bunu yapamazdı.

Statü her okumada ayrışıyor. Dört okumanın dördünde de statü puanı ekside; duygu ve ilişki ise ikiliden ikiliye işaret değiştiriyor. Bu, tek bir ölçümün özelliği olmayabilir — ama iki uygulama bir örüntü kurmaya yetmez, yalnızca sınanmaya değer olduğunu gösterir.

17. Ne söylüyor, ne söylemiyor

Bir ölçüm çalışmasının en çok işe yarayan bölümü, kendi sınırlarını yazdığı bölümdür. Aşağıdakileri savunmak için değil, kaydetmek için yazıyoruz.

17.0 Bu sayılar nasıl okunmalı

Üç çerçeveleme, raporun bütün sayılarının nasıl okunacağını belirliyor. Bunları burada bir arada veriyoruz, çünkü teker teker bölümlerde dağınık duruyorlar.

Mesafe bir kusur ölçüsü değildir. İki siyasal topluluk arasında her zaman bir mesafe olacaktır; sıfır, iki topluluğun ayrı iki topluluk olmaktan çıkıp tek bir topluluğa dönüşmesi demektir. Ölçeğin sıfır ucu bir hedef değil, kategorinin sona erdiği yerdir. Sorulacak soru "mesafe var mı" değil, "ne kadar ve ne biçimde".

Statünün eksi çıkması bir anormallik değildir. Bir topluluk kendi "biz"ini kurarken ona bir değer atfeder, ve bu atfı karşılaştırmalı olduğu ölçüde diğerini aşağıya yerleştirir. İki uygulamanın dört okumasında da statünün eksi çıkması bu eğilimin işaretidir. Okunacak olan işaret değil, düzey ve iki taraf arasındaki farktır.

Bu bir endeksleme çalışmasıdır — bir sosyopolitik röntgendir (4.2). Amacı bu tür sinyalleri görünür kılmaktır; onları açıklamak değil. Kırığın nerede olduğunu gösterir, nasıl kırıldığını değil. Rapordaki her örüntü, siyaset bilimi, sosyoloji, sosyal psikoloji ve tarih alanlarında yapılacak tek alanlı ya da karma çalışmalara bir başlangıç noktasıdır. Bu bir eksiklik değil, iş bölümüdür — ve 18. bölüm bu yüzden cevaplarla değil sorularla bitiyor.

17.1 Bu rapor kimin adına konuşmuyor

Türkler ve Kürtler adına konuşmuyor. Örneklem olasılıklı değil; çevrimiçi katılımla oluştu ve kimin katıldığı kendi kendini seçti. Bu 613 kişinin ne dediğini anlatıyoruz.

Dörtte üçü erkek. Kadın oranı %23,5. Türk kadın yanıtlayıcılarda farkları güvenle görebiliyoruz. Kürt kadın yanıtlayıcılar yirmi kişidir; o hücre tek başına bir iddia taşımaz, ama dört hücrenin birlikte gösterdiği yönün bir parçası olarak okunabilir (12.4).

Gençler yok. 18–25 bandında toplam on kişi var. Bu yaş grubuna dair tek bir cümle kuramayız.

Yüksek eğitilmiş. Yanıtlayıcıların dörtte üçünden fazlası yüksekokul ve üzeri mezunu. Türkiye nüfusunun dağılımı böyle değil.

Duyurum kanalları belirli çevrelere yakın. Anket, Vicdan Vakfı'nın ağları üzerinden yayıldı (9.4). Örneklemenin şekli bu ağların şeklini taşıyor olabilir; bunu veriden doğrulayamayız.

Kürt alt örnekleme demografik kırım için yeterli değil. 169 kişi ötekilik puanı için yeterlidir; yaş, eğitim, inanç, temas gibi değişkenlere bölündüğünde kategorilerin çoğu ölçülemeyecek kadar küçük kalıyor (12.7). Bu raporun Kürt yanıtlayıcılar hakkında söyleyebildiği, Türk yanıtlayıcılar hakkında söyleyemediğinden zorunlu olarak azdır.

17.2 Ölçümün kendisinden gelen sınırlar

Tek bir ölçümdür. Ölçek konum ölçer, hareket ölçmez. İki topluluğun yakınlaştığını ya da uzaklaştığını söyleyemeyiz; yalnızca Temmuz 2025'te nerede durduklarını söyleyebiliriz.

Statü puanının tek başına ne kadar düşük olduğunu yorumlayamayız. Otuz maddenin hepsi olumlu kutupta sorulduğu ve hiçbir ters yönde yazılmadığı için (8.4), bir puanın ham büyüklüğünü sorunun biçiminden gelen sabit eğilimden ayıramıyoruz. Okunabilir olan, iki taraf arasındaki farktır. Rapor boyunca bu kurala uyduk.

Beyana dayalıdır. Yanıtlayıcının ne yaptığını değil, ne söylediğini ölçüyoruz. Bu ikisinin ayrıştığına dair bir bulgumuz da var: ötekileştirme yaptığını beyan edenlerle etmeyenlerin puanları arasında fark yok (12.1).

Bazı maddeler iki taraf için aynı şeyi ifade ediyor. Bunu bir yanıtlayıcı bize kendisi yazdı (14.5) ve haklıydı. Dil öğrenme maddesi en açık örnek; çoğunluk dilini zaten bilen bir topluluk için o soru başka bir sorudur. Temas maddelerinin bir bölümünde de benzer bir asimetri var: azınlık konumundaki topluluk için temas çoğu zaman seçim değil, zorunluluktur. BU BİR EKSİKLİK DEĞİL. Aynı asimetri kurallara ve toplumsal düzene ilişkin maddelerde de var: "kurallara ve yasalara saygılı insanlar" gibi bir önerme, kuralları koyan konumdaki topluluk ile o kurallara tabi konumdaki topluluk için aynı soru değildir. Bunu aracın bir eksikliği olarak değil, iki yönlü ölçümün görünür kıldığı bir yapı olarak kaydediyoruz.

Açık uçlu yanıtların kodlaması kural tabanlıdır. Yeniden üretilebilir olması avantajdır; nüansı kaçırmayı dezavantajı. Yanıtların yaklaşık üçte biri sınıflandırılmadı ve bu oranı olduğu gibi bildirdik (14. bölüm).

17.3 Nedensellik hakkında

Bu rapor bir endeksleme çalışmasıdır. **Hiçbir bulgusu bir neden göstermez.**

Sık temas edenlerin daha olumlu bakması, temasın tutumu değiştirdiği anlamına gelebileceği gibi, olumlu bakanların temastan kaçınmadığı anlamına da gelebilir. Milliyetçi olarak tanımlananların daha olumsuz bakması, siyasi kimliğin tutumu ürettiği anlamına gelebileceği gibi, tutumun kimlik seçimini yönlendirdiği anlamına da gelebilir. Tek bir ölçüm bu ikilikleri çözemez.

Bu bir eksiklik değil, iş bölümüdür (4.2). Endeksin işi ölçmek; nedenleri araştırmak, bu ölçümü alıp derinlemesine çalışacak araştırmacıların işi — siyaset bilimciler, sosyologlar, sosyal psikologlar ve tarihçiler, kendi yöntemleriyle ya da karma tasarımlarla. Rapor bu yüzden bulgularını yorumlarken ihtiyatlı, açık sorularını sıralarken cömerttir.

17.4 Buna karşılık: bu ölçümün güçlü yanları

Rapordaki her sayı, kamuya açık bir veri setinden, kamuya açık bir hesaplama betiğiyle yeniden üretilebilir. Veri anonim toplandı ve yayımlanmadan önce kimliksizleştirildi. Otuz maddenin tam metni, puanlama kuralları, kodlama şemaları ve iki uygulamanın karşılaştırması ekte.

Okur bu rapora güvenmek zorunda değil. Kontrol edebilir. Bir ölçüm çalışmasının sunabileceği en iyi güvence budur. Veri seti, kod defteri ve hesaplama betiği:

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21702509>

18. Açık sorular ve 2026 önerisi

18.1 Cevaplayamadığımız sorular

Bu ölçümün ürettiği ve kendisinin cevaplayamadığı sorular. Bunları kapanış olarak değil, **davet olarak** yazıyoruz — röntgen filmini okuyacak olanlara (4.2).

Statü neden ayrışıyor? Ölçtüğümüz dört okumanın dördünde de statü eksenini diğer ikisinden ayrıldı ve eksiye düştü — duygu ve ilişki açıkça artıdayken bile. İki topluluğun birbirini sevmesi ve birbirine güvenmesi mümkün oluyor da, denk görmesi neden olmuyor? Bir istisna var ve o da soruya dahildir: Türk ya da Kürt olmayan 45 yanıtlayıcının Kürtlere yönelik statü puanı artıda çıktı (+1,76). Ölçülen ikilinin dışında duranlarda statü hiyerarşisinin kurulmaması, ötekiliğin ikiliye ait olduğu savıyla uyumlu — ama kırk beş kişiden fazlası gerekiyor. Bu ölçüm soruyu üretiyor; cevabı üretmiyor.

Kürt tarafındaki statü açığı neyin izi? Kürt yanıtlayıcıların statü puanı -8,85; Türklerinki -2,66. Üç kattan fazla. Bu farkın tarihsel, kurumsal ya da gündelik hangi deneyimden geldiğini ölçüm söylemiyor.

Siyasi kimlik neden bu kadar belirleyici? Türk yanıtlayıcılarda milliyetçi olarak tanımlananlarla muhafazakârlar arasında duygu bileşeninde on altı puan var — bu raporun bulduğu en büyük fark. Ve fark en çok duyguda, en az statüde. Kürt tarafında ise ayrışmayı üreten şey siyasi kimliğin kendisi değil, ona duyulan bağlılığın derecesi: bağlılık arttıkça üç bileşen de kademeli olarak düşüyor (12.3). İki toplulukta aynı değişken farklı biçimde işliyor. Neden?

Temas neden bir eşik gibi davranıyor? Belirli bir sıklığın üstünde daha fazla temasın ek katkısı görünmüyor, ve temas statüyü hiç değiştirmiyor (12.5). Temasın neyi değiştirip neyi değiştirmedeği, ayrı bir tasarımla çalışılmayı hak ediyor.

Kadınlar neden daha mesafeli? Ölçtüğümüz dört okumanın üçünde kadınlar diğer topluluğa erkeklerden daha mesafeli baktı, ve aynı ikili kadınların okumasıyla erkeklerinkinden daha uzak görüldü (12.4). Bu bir güvenlik meselesi mi, farklı bir toplumsallaşma mı, yoksa ölçüm aracının kadınlarda fazladan bir şey ölçmesi mi? Örneklemlerimizde kadın oranı hiçbir zaman dörtte biri geçmediği için ayıramıyoruz.

Ölçülen ikilinin dışında duranlar neden statü hiyerarşisi kurmuyor? Türk ya da Kürt olmayan 45 yanıtlayıcı, statüsü artıda olan tek okumayı üretti (15. bölüm) — ve bu, adlandırılmış bir topluluk belirlenlerde de, etnik kimlik atfını reddedenlerde de aynı. Ötekiliğin ikiliye ait olmasına dair bir ipucu, ama kırk beş kişiden fazlası gerekiyor.

Ötekilik neden toplumsal katmanlara bu kadar eşit dağılıyor? Gelir, yaş, eğitim ve sosyal medya kullanımı boyunca puanlar neredeyse hiç kıpırdamadı (12.1). Bu, bu örneklemin bir özelliği de olabilir, ölçtüğümüz algının bir özelliği de. Daha geniş ve iki topluluğu daha güçlü temsil eden bir örnekleme bu değişkenlerin nasıl davranacağını bilemeyiz — farklılaşma çıkabilir, çıkmayabilir.

Çıkmaması da bir sonuçtur ve kendi başına incelenmeyi hak eder: ekonomik konumun, kuşağın ve eğitimin bir ötekilik algısını neden bu kadar az hareket ettirdiği, bu endeksin cevaplayabileceği bir soru değil; ona bakacak ayrı çalışmaların sorusudur.

Duygu ile ilişki hangi ikililerde ayrışır? Bu iki bileşen ölçtüğümüz ikililerde birlikte hareket etti. Birinin diğerinden ayrıldığı bir ikili — sevilen ama güvenilmeyen, ya da güvenilen ama sevilmeyen — aracın ayırt etme gücünü asıl orada sınırdı.

18.2 Ölçümün 2026'da tekrarlanması

Bu önerimizin kuramsal bir dayanağı vardır: **zaman araca yalnızca tekrarla girer.**

Endeks bir konum ölçer. Bu araştırmada ötekilik mesafesinin 34,00 olarak ortaya çıkmış olması bir fotoğraftır. İki topluluğun birbirine yaklaştığını ya da uzaklaştığını söyleyebilmek için aynı ikilinin ikinci kez ölçülmesi gerekir — ve bu, ölçek mutlak olduğu için mümkündür. İkinci ölçüm fotoğrafı bir yörüngeye çevirir: üç bileşenin zaman içinde birlikte mi, yoksa farklı hızlarda mı hareket ettiğini gösterir.

Bunun için **aracın değiştirilmesi gerekmiyor**. Aynı otuz madde, aynı puanlama, aynı hesap. Değişmesi gereken tek şey kime ulaşıldığı.

Önerdiğimiz tasarımın bu ölçümden farkları:

Daha geniş bir örneklem ve iki topluluğu daha güçlü temsil eden bir dağılım. Özellikle Kürt alt örnekleminin büyütülmesi: 169 kişi ötekilik puanı için yeterliydi, demografik kırılım için değil.

Kadın katılımının artırılması. Bu ölçümde %23,5'te kaldı. Bulduğumuz cinsiyet farkları — özellikle asansör maddesindeki, iki uygulamada da tekrarlanan fark — daha büyük bir kadın örneklemiyle çalışılmayı hak ediyor.

Genç yanıtlayıcılara ulaşılması. 18–25 bandında on kişi var; bu yaş grubu için güvenilir bir ortalama üretilmedi. Ötekilik algısının kuşaklar arasında sabit görünmesi, en genç kuşağın ölçümde neredeyse hiç bulunmamasıyla birlikte okunmalıdır.

Duyurumun vakıf ağlarının dışına taşınması. Bu ölçümün örneklemini, duyurumun yapıldığı çevrelerin şeklini taşıyor. Farklı kanallardan yayılan bir duyurum, bulguların ne kadarının örneklemden geldiğini görmemizi sağlar.

Aracın gözden geçirilecek maddeleri. Bu rapor üç maddeyi işaretledi: dil öğrenme maddesi iki taraf için aynı şeyi sormuyor (11.1); asansör maddesi kadınlarda ötekiliğin yanında başka bir şey ölçüyor (12.3); dayanışma maddesi hayranlık ile tedirginliği ayıramıyor (11.1). Bunların hepsi, bir sonraki sürümde ele alınacaktır.

Bu raporda kullanılan veri seti, kodlama şemaları ve tüm hesaplamaları yeniden üreten betik açık erişimdedir. Ayrıntı için Ek E'ye bakınız.

Ek A — Tam tablo seti

Bu ek, raporun gövdesinde yalnızca bir bölümü tartışılan bütün sayıları içerir. Puanlar –20 ile +20 arasındadır; 0 kayıtsızlık noktasıdır.

A.1 Beş okumanın bileşen puanları

Okuma	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Türkler → Kürtler	398	+9.80	+10.10	-2.66	+5.75
Kürtler → Türkler	169	+4.59	+5.01	-8.85	+0.25
Türk ve Kürt dışındaki yanıtlayıcılar → Kürtler	45	+13.58	+14.51	+1.76	+9.95

Okuma	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Türkiyeliler → Suriyeliler (2024)	190	-3.03	-2.51	-8.56	-4.70
Suriyeliler → Türkiyeliler (2024)	20	+3.85	+0.45	-6.40	-0.70

Mesafeler. Türkler ↔ Kürtler: 34,00 · Türkiyeliler ↔ Suriyeliler: 45,40

A.2 Otuz maddenin tamamı

Sapma = maddenin ortalaması eksi kendi bileşeninin ortalaması. *Kaçış* = "Bilgim yok" ya da "İlgilenmiyorum" işaretleyenlerin oranı.

Madde	Türk ort.	sapma	kaçış	Kürt ort.	sapma	kaçış	Fark
A1	+11.11	+1.30	6.8%	+3.08	-1.51	14.2%	+8.03
A2	+12.96	+3.16	4.8%	+7.16	+2.57	17.2%	+5.81
A3	+12.29	+2.48	5.0%	+8.22	+3.63	9.5%	+4.06
A4	+3.29	-6.51	14.3%	-0.71	-5.30	13.6%	+4.00
A5	-3.77	-13.57	17.3%	+0.71	-3.88	14.8%	-4.48
A6	+11.66	+1.86	7.8%	+4.14	-0.45	17.2%	+7.52
A7	+13.79	+3.99	3.8%	+6.75	+2.15	11.8%	+7.05
A8	+11.06	+1.25	6.5%	+7.34	+2.75	8.9%	+3.72
A9	+15.43	+5.63	0.8%	+8.22	+3.63	10.1%	+7.20
A10	+10.20	+0.40	5.5%	+1.01	-3.59	7.1%	+9.20
B1	+16.63	+6.53	1.0%	+12.43	+7.41	5.9%	+4.21
B2	+6.88	-3.22	8.5%	-1.60	-6.61	8.3%	+8.48
B3	+15.50	+5.40	1.0%	+9.94	+4.93	4.7%	+5.56
B4	+10.20	+0.10	3.5%	+8.70	+3.69	8.9%	+1.50
B5	+1.86	-8.24	7.8%	-5.38	-10.40	6.5%	+7.24
B6	+3.87	-6.23	8.5%	-4.79	-9.80	8.9%	+8.66
B7	+10.83	+0.73	3.3%	+6.27	+1.26	4.7%	+4.56
B8	+11.36	+1.26	2.3%	+7.99	+2.98	4.7%	+3.37
B9	+13.59	+3.49	2.0%	+10.59	+5.58	3.6%	+3.00
B10	+10.28	+0.18	8.3%	+5.98	+0.96	7.1%	+4.30
C1	-2.51	+0.15	17.8%	-12.37	-3.51	10.7%	+9.85
C2	-2.19	+0.47	15.8%	-10.71	-1.86	7.1%	+8.52
C3	-7.01	-4.35	15.8%	-5.38	+3.47	5.3%	-1.63
C4	+10.15	+12.81	8.0%	-3.55	+5.30	8.9%	+13.70
C5	-3.47	-0.81	15.1%	-6.57	+2.28	7.7%	+3.10
C6	-7.26	-4.60	21.9%	-11.36	-2.51	13.0%	+4.10

Madde	Türk ort.	sapma	kaçış	Kürt ort.	sapma	kaçış	Fark
C7	-1.41	+1.25	16.3%	-13.43	-4.58	7.1%	+12.02
C8	-5.08	-2.42	23.6%	-13.61	-4.76	8.9%	+8.53
C9	-6.66	-4.00	19.8%	-11.66	-2.80	10.1%	+5.00
C10	-1.16	+1.50	20.4%	+0.12	+8.97	10.1%	-1.27

Bileşen bazında ortalama kaçış oranı

	Türk	Kürt
Duygu	7.3%	12.4%
İlişki	4.6%	6.3%
Statü	17.5%	8.9%

A.4 Demografik kırımlar

Ölçüm yapılamayacak kadar küçük kalan kategoriler ($n < 15$) tabloya alınmamış, her değişkenin altında sayılarıyla birlikte listelenmiştir.

Türk yanıtlayıcılar (Kürtlere bakış)

Yaş

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
26-40	85	+8.88	+9.59	-2.71	+5.25
41-50	132	+9.80	+10.25	-2.37	+5.89
51-60	133	+10.01	+9.59	-3.06	+5.51
62 ve üstü	42	+10.88	+12.29	-2.24	+6.98

Ölçülemedi: 18-25 (6)

Gelir

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Gelirim yok	62	+10.39	+9.95	-1.82	+6.17
23 bin - 30 bin TL.	89	+9.04	+10.07	-2.53	+5.53
31 bin - 40 bin TL.	56	+10.16	+11.02	-1.02	+6.72
41 bin - 60 bin TL	69	+9.61	+9.59	-2.80	+5.47
61 bin - 80 bin TL	42	+9.62	+9.14	-4.60	+4.72
81 bin üzeri	80	+10.20	+10.55	-3.46	+5.76

Eğitim

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Lise	25	+9.76	+9.20	-0.44	+6.17
Yüksekokul	40	+10.03	+10.85	-2.95	+5.97
Lisans	207	+9.79	+10.16	-2.44	+5.84
Yüksek Lisans	80	+9.97	+10.38	-2.81	+5.85
Doktora	22	+9.50	+9.50	-4.55	+4.82
Post-Doktora	17	+13.18	+13.18	-4.94	+7.14

Ölçülemeli: İlk-ortaokul (7)

Siyasi eğilime bağlılık

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Çok az bağlıyım	156	+10.51	+10.94	-2.01	+6.48
Az bağlıyım	61	+7.95	+9.15	-2.41	+4.90
Bağlıyım	126	+9.44	+9.48	-3.95	+4.99
Çok bağlıyım	33	+10.15	+9.61	-1.82	+5.98
Çok fazla bağlıyım	22	+11.50	+11.09	-1.82	+6.92

Dindarlık

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Çok eksik uygulamam	16	+5.94	+8.56	-4.75	+3.25
Eksik uygulamam	86	+8.43	+9.23	-3.81	+4.62
Ne eksik ne fazla uygulamam	138	+10.50	+10.62	-2.03	+6.36
Çok uygulamam	89	+10.31	+10.55	-1.69	+6.39
Eksiksiz uygulamam	27	+11.89	+11.48	-1.74	+7.21

Temas sıklığı

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Hiç bir temasım yok	16	+4.69	+5.44	-2.25	+2.62
Yılda bir kaç kez	32	+5.44	+6.56	-3.78	+2.74
Ayda bir kaç kez	58	+10.33	+11.43	-3.12	+6.21
Haftada bir kaç kez	112	+9.53	+9.66	-2.89	+5.43
Her gün	180	+11.03	+10.99	-2.20	+6.61

Cinsiyet

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Erkek	289	+10.38	+10.49	-2.60	+6.09
Kadın	107	+8.20	+9.01	-2.85	+4.79

Siyasi kimlik

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Muhafazakar	142	+10.87	+11.21	-1.56	+6.84
Liberal	79	+9.78	+9.66	-2.73	+5.57
Sosyalist	33	+9.48	+9.67	-3.03	+5.37
Solcu	20	+9.50	+8.80	-5.80	+4.17
Milliyetçi	17	-5.53	-3.41	-9.71	-6.22

Ölçülemedi: Ulusalıcı (8), Komünist (8), İslamcı (5), __other__ (1)

İnanç

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Müslüman	355	+9.83	+10.21	-2.45	+5.87

Ölçülemedi: Ateist (13), Deist (11), Bir inancım yok (9), Agnostik (5), Hristiyan (1)

Mezhep

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Sünni	336	+9.84	+10.26	-2.28	+5.94

Ölçülemedi: Alevi (5)

Ötekileştirme beyanı

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Hayır	359	+9.92	+10.26	-2.54	+5.88
Evet	33	+9.61	+9.67	-3.12	+5.38

Sosyal medyanın etkisi

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Etkilemiyor	310	+10.25	+10.91	-2.59	+6.19
Olumsuz Etkiliyor	35	+5.43	+3.89	-3.77	+1.85
Olumlu Etkiliyor	21	+11.48	+11.00	-1.05	+7.14

Ölçülemedi: Çok Olumlu Etkiliyor (5), Çok olumsuz etkiliyor (2)

En çok korunması gereken değer

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Birey	259	+9.83	+10.15	-2.98	+5.67
Toplum	74	+10.62	+10.97	-2.18	+6.47
Tanrı	46	+10.48	+10.30	-0.78	+6.67
Devlet	19	+4.53	+5.47	-4.68	+1.77

En çok kullanılan sosyal medya

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
X (Twitter)	148	+10.47	+11.20	-1.83	+6.61
Whatsapp	114	+10.41	+10.25	-2.54	+6.04
Instagram	64	+7.66	+7.83	-3.38	+4.04
Facebook	34	+9.82	+10.50	-4.24	+5.36

Ölçülemedi: Tik Tok (4)

Kürt yanıtlayıcılar (Türklerle bakış)

Yaş

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
26-40	63	+3.95	+5.19	-9.24	-0.03
41-50	50	+5.46	+3.90	-8.52	+0.28
51-60	39	+4.51	+5.36	-8.13	+0.58

Ölçülemedi: 62 ve üstü (13), 18-25 (4)

Gelir

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
23 bin - 30 bin TL.	39	+7.15	+8.36	-6.54	+2.99
31 bin - 40 bin TL.	24	+2.29	+3.29	-10.04	-1.49
41 bin - 60 bin TL	27	+2.70	+4.74	-10.33	-0.96
61 bin - 80 bin TL	38	+1.74	+2.37	-9.47	-1.79
81 bin üzeri	29	+10.28	+8.41	-7.45	+3.75

Ölçülemedi: Gelirim yok (12)

Eğitim

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
İlk-ortaokul	24	+2.33	+3.83	-9.58	-1.14
Lise	24	+2.17	+0.92	-9.12	-2.01
Lisans	62	+5.61	+6.68	-8.60	+1.23
Yüksek Lisans	34	+6.00	+4.97	-8.35	+0.87

Ölçülemedi: Yüksekokul (13), Doktora (10), Post-Doktora (2)

Siyasi eğilime bağlılık

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Çok az bağlıyım	38	+6.76	+6.87	-7.97	+1.89
Az bağlıyım	24	+5.92	+5.62	-6.04	+1.83
Bağlıyım	54	+5.74	+5.80	-9.17	+0.79
Çok bağlıyım	31	+2.48	+4.23	-9.90	-1.06
Çok fazla bağlıyım	22	-0.45	+0.32	-11.18	-3.77

Dindarlık

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Eksik uygulamam	45	+5.13	+7.02	-7.13	+1.67
Ne eksik ne fazla uygulamam	46	+4.17	+4.07	-8.48	-0.08
Çok uygulamam	20	+8.50	+7.65	-9.95	+2.07

Ölçülemedi: Çok eksik uygulamam (11), Eksiksiz uygulamam (5)

Temas sıklığı

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Haftada bir kaç kez	15	+1.60	+2.00	-9.67	-2.02
Her gün	146	+5.53	+5.77	-8.64	+0.89

Ölçülemedi: Ayda bir kaç kez (4), Hiç bir temasım yok (3), Yılda bir kaç kez (1)

Cinsiyet

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Erkek	148	+4.78	+5.24	-8.78	+0.41
Kadın	20	+3.90	+4.10	-9.75	-0.58

Siyasi kimlik

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Muhafazakar	41	+7.20	+6.17	-6.27	+2.37
Sosyalist	39	+5.74	+5.82	-11.92	-0.12
Solcu	22	+3.27	+4.18	-7.14	+0.11
Liberal	17	+5.47	+4.88	-6.59	+1.25

Ölçülemedi: İslamcı (10), Milliyetçi (7), Ulusalçı (3), Komünist (2)

İnanç

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Müslüman	127	+5.13	+5.71	-8.26	+0.86
Bir inancım yok	15	+4.67	+4.53	-9.00	+0.07

Ölçülemedi: Ateist (13), Deist (6), Agnostik (4)

Mezhep

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Sünni	110	+5.45	+5.76	-7.87	+1.11

Ölçülemedi: Şii (2)

Ötekileştirme beyanı

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Hayır	157	+5.32	+5.54	-8.56	+0.77

Ölçülemedi: Evet (10)

Sosyal medyanın etkisi

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Etkilemiyor	97	+5.88	+5.62	-7.77	+1.24
Olumsuz Etkiliyor	41	+2.00	+4.07	-10.24	-1.39

Ölçülemedi: Çok olumsuz etkiliyor (13), Olumlu Etkiliyor (4), Çok Olumlu Etkiliyor (2)

En çok korunması gereken değer

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
Birey	80	+5.62	+6.30	-9.12	+0.93
Toplum	66	+3.36	+4.02	-9.24	-0.62
Tanrı	21	+4.81	+3.76	-6.81	+0.59

*Ölçülemedi: Devlet (2)***En çok kullanılan sosyal medya**

	n	Duygu	İlişki	Statü	Ötekilik puanı
X (Twitter)	65	+5.71	+4.65	-9.66	+0.23
Whatsapp	38	+4.58	+5.89	-6.95	+1.18
Instagram	26	+3.38	+3.65	-10.12	-1.03
Facebook	23	+3.26	+4.43	-8.13	-0.14

*Ölçülemedi: Tik Tok (2)***Ek B — Ölçüm aracı****B.1 Otuz madde**

{{ÖTEKİ}} yerine, yanıtlayıcının ait hissetmediği topluluğun adı platform tarafından, cümlelerin gerektirdiği çekimli biçimde otomatik olarak yerleştirilir. Her madde beş seviyeli ölçekle yanıtlanır; ayrıca "Bilgim yok" ve "İlgilenmiyorum" seçenekleri sunulur.

Duygu — sevgiden nefrete

A1	{{ÖTEKİ}}e karşı genel olarak olumlu hisler besliyorum.
A2	{{ÖTEKİ}}in kendi kültürlerini herkese açık bir şekilde sergilemelerinden mutlu olurum.
A3	{{ÖTEKİ}}le aile ilişkileri (kan bağı) kurmaktan çekinmem.
A4	{{ÖTEKİ}}in kültürüne ve yaşam biçimine ilgi duyuyorum.
A5	{{ÖTEKİ}}in dilini öğrenmeye istek duydum.
A6	{{ÖTEKİ}} hakkında olumlu haberler duydukça mutlu oluyorum.
A7	{{ÖTEKİ}}in yaşadıkları zorluklar için üzülüyorum.
A8	{{ÖTEKİ}}in komşum olmasından mutlu olurum.
A9	{{ÖTEKİ}}i bir yük olarak görmüyorum.
A10	{{ÖTEKİ}}in topluma önemli bir katkı yaptığına inanıyorum.

İlişki — güvenden korkuya

B1	{{ÖTEKİ}}le aynı asansörde kapalı kalmaktan rahatsız olmam.
B2	{{ÖTEKİ}}in dürüst ve güvenilir olduğunu düşünüyorum.
B3	{{ÖTEKİ}}le aynı sosyal ortamda bulunmaktan rahatsız olmam.

B4	{{ÖTEKİ}}in nüfus olarak artmasından endişe duymam.
B5	{{ÖTEKİ}}in kurallara ve yasalara saygılı insanlar olduğunu düşünüyorum.
B6	{{ÖTEKİ}}in topluma zararlı faaliyetler yapmayacağına inanırım.
B7	{{ÖTEKİ}}le iş ilişkisi kurmaktan çekinmem.
B8	{{ÖTEKİ}}in bulunduğu bir mahallede yaşamaktan rahatsızlık duymam.
B9	{{ÖTEKİ}}in çocuklarıyla çocuklarımı aynı okula göndermekten çekinmem.
B10	{{ÖTEKİ}}e borç vermekten çekinmem.

Statü — hayranlıktan hor görmeye

C1	{{ÖTEKİ}}in bize göre daha ahlaklı insanlar olduğunu düşünüyorum.
C2	{{ÖTEKİ}}in bize göre daha zengin bir kültüre sahip olduğunu düşünüyorum.
C3	{{ÖTEKİ}}in bize göre daha eğitilmiş insanlar olduklarını düşünüyorum.
C4	{{ÖTEKİ}}in bize göre birbirleri ile daha çok dayanışma gösterdiklerine inanıyorum.
C5	{{ÖTEKİ}}in bize göre daha düzenli ve kuralcı insanlar olduğunu düşünüyorum.
C6	{{ÖTEKİ}}in dış görünüş olarak bizden daha güzel/yakışıklı olduklarını düşünüyorum.
C7	{{ÖTEKİ}}in bize göre daha merhametli insanlar olduklarına inanıyorum.
C8	{{ÖTEKİ}}in bize göre daha zeki olduklarına inanıyorum.
C9	{{ÖTEKİ}}in bize göre daha temiz insanlar olduklarını düşünüyorum.
C10	{{ÖTEKİ}}in bize göre daha zengin olduklarını düşünüyorum.

2024 uygulamasından tek fark: A5 maddesi 2024'te "*{{ÖTEKİ}}in dilini öğrenmek isterdim*" biçimindeydi. Gerekçe 8.11'de.

B.2 Puanlama

Yanıt	Puan
Kesinlikle katılmıyorum	-20
Katılmıyorum	-10
Kararsızım	0
Katılıyorum	+10
Kesinlikle katılıyorum	+20
Bilgim yok	0
İlgilenmiyorum	-10
Boş	ortalamaya girmez

Bileşen puanı = o bileşenin on maddesinin ortalaması. Ötekilik algısı puanı = üç bileşen puanının ortalaması. Puan yükseldikçe ötekilik azalır (8.5). Mesafe = $(20 - P_{A}) + (20 -$

P_B), 0 ile 80 arası. 0 en yakın, 80 en uzak uçtur; ölçeğin ortasına ayrı bir ad verilmemiştir (8.8).

B.4 Demografik ve sosyo-politik sorular

	Soru	Seçenekler
1	Kendinizi aşağıdaki topluluklardan hangisine ait hissediyorsunuz? (hedef topluluğu belirler)	Türk / Kürt / Diğer
2	Etnik kimliğiniz nedir? (" <i>Diğer</i> " diyenlere)	açık uçlu, liste önerili
3	Cinsiyetiniz nedir?	Erkek / Kadın / Belirtmek istemiyorum
4	Yaş aralığınız nedir?	13–17 / 18–25 / 26–40 / 41–50 / 51–60 / 62 ve üstü
5	Aylık geliriniz ne kadardır?	Gelirim yok / 23–30 / 31–40 / 41–60 / 61–80 / 81 bin üzeri TL
6	En son mezuniyetiniz nedir?	İlk-ortaokul / Lise / Yüksekokul / Lisans / Yüksek lisans / Doktora / Post-doktora
7	Memleketiniz olarak tanımladığınız şehir	açık uçlu (<i>yayımlanan veriden çıkarıldı</i>)
8	Kendinizi siyasi olarak nasıl tanımlarsınız?	liste + kendi tanımını yazma
9	Siyasi eğiliminize ne derecede bağlısınız?	çok az / az / bağıyım / çok / çok fazla
10	Size göre en çok korunması gereken değer hangisidir?	Tanrı / Devlet / Birey / Toplum
11	Hangi inanca tabisiniz?	liste + kendi tanımını yazma
12	İslam'ın hangi mezhebine tabisiniz?	liste + kendi tanımını yazma
13	İnancıma ait kuralları uygulama derecem	çok eksik / eksik / ne eksik ne fazla / çok / eksiksiz
14	{{ÖTEKİ}}le hangi sıklıkla temas kuruyorsunuz?	hiç / yılda / ayda / haftada birkaç kez / her gün
15	Bugüne kadar {{ÖTEKİ}}e karşı ötekileştirme veya ayrımcılık sayılabilecek bir davranışta bulundunuz mu?	Evet / Hayır / Belirtmek istemiyorum
16	Sosyal medya uygulamaları kullanıyor musunuz?	Evet / Hayır
17	En çok hangi sosyal medyayı kullanıyorsunuz?	liste + diğer
18	Sosyal medya {{ÖTEKİ}}e karşı duygularınızı nasıl etkiliyor?	çok olumsuz / olumsuz / etkilemiyor / olumlu / çok olumlu
19	{{ÖTEKİ}}le olan kişisel ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?	açık uçlu

Ek C — Yöntem notu

C.1 Uygulama

İkinci uygulama Temmuz 2025'te, NuvoPoll platformu üzerinden, çevrimiçi ve anonim modda yapıldı. Platform tekrar gönderime karşı kontrol taşıyordu. Ad, adres, iletişim bilgisi veya ağ tanımlayıcısı toplanmadı.

Ham dökümdeki 622 kayıttan dokuzu çıkarıldı: altısı serbest metin alanlarında "deneme" ibaresi taşıyan platform denemeleri, üçü 13–17 yaş aralığını işaretleyen yanıtlayıcılar. Yaş bandı sonradan kapatıldı. **Hiçbir yanıtlayıcı, otuz maddeye verdiği cevaplar nedeniyle çıkarılmadı.**

C.2 İç tutarlılık

Otuz maddenin bileşen bazında iç tutarlılık katsayıları:

Okuma	Duygu	İlişki	Statü
Türkler → Kürtler	0,900	0,920	0,852
Kürtler → Türkler	0,932	0,932	0,876
Türk ve Kürt dışındaki yanıtlayıcılar → Kürtler	0,859	0,852	0,931
Türkiyeliler → Suriyeliler (2024)	0,935	0,947	0,925
Suriyeliler → Türkiyeliler (2024)	0,874	0,854	0,812

Katsayılar iki uygulamada da ve beş okumanın hepsinde yüksektir. Araç, üzerinde kurulmadığı bir ikiliye uygulandığında da aynı biçimde davranıyor.

C.3 Bulguların seçimi

Rapor, bulgularını p değeri gibi bir eşikle elemiyor. Gövde metninde her bulgu üç şeyle birlikte veriliyor: **farkın büyüklüğü, kaç kişiye dayandığı, ve örüntünün tutarlılığı** — yani farkın üç bileşende de aynı yönde olup olmadığı, sıralı kategorilerde düzenli ilerleyip ilerlemediği, ve 2024 ölçümünde tekrarlanıp tekrarlanmadığı.

Hangi bulgunun rapora alınacağına karar verilirken arka planda yeniden örnekleme ve karşılaştırma testleri kullanıldı; bunlar metinde görünmüyor, seçimi yönlendiriyor. Yetmişden fazla karşılaştırma yapıldığı gövdede açıkça belirtilmiştir, çünkü yalnızca güçlü çıkanları göstermek, kaçının denendiğini saklamak olurdu.

Ölçüm yapılamayacak kadar küçük kalan kategoriler tablodan silinmemiş, sayılarıyla ve "ölçülemedi" ibaresiyle bırakılmıştır. **"Ölçülemedi", "fark yok" demek değildir.**

C.4 Hesaplamalar hakkında

Bu raporda verilen ölçümlerin ve karşılaştırmaların büyük bölümü — bileşen ortalamaları, mesafe hesabı, yüzdeler, çapraz tablolar, madde ortalamaları ve maddeler arası korelasyonlar — endeksin kendi tanımladığı işlemlerdir.

Bunların yanında, aracın güvenilirliğini sınamak ve hangi alt grup farklarının raporlanacak kadar sağlam olduğunu denetlemek için ileri düzey birkaç istatistiksel işlem yapıldı: iç tutarlılık katsayıları, yeniden örnekleme yoluyla güven aralıkları, karşılaştırma testleri, ve 10.2'de kullanılan **katman bileşimi düzeltmesi**. Bu son işlem şöyle çalışır: bir topluluğun her eğitim (ya da gelir) katmanındaki statü puanı, diğer topluluğun o katmanlardaki kişi sayılarıyla yeniden ağırlıklandırılır. Böylece iki alt örneklemin farklı bileşimde olmasının sonuca ne kadar katkı yaptığı görülür. **Bu işlemler bir büyük dil modeli yardımıyla kurulmuş ve yürütülmüştür**. Yazarın istatistik eğitimi bu yöntemleri bağımsız olarak uygulamaya elverişli değildir; bunu belirtmeyi doğru buluyoruz.

Bu nedenle söz konusu işlemlerin tamamı, hesaplama betiği ve veriyle birlikte açık erişimde bırakılmıştır (Ek E: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21702509>). Betik, raporda verilen sayıları ham veriden yeniden üretir. **Okur güvenmek zorunda değil; kontrol edebilir.**

C.5 Bu rapor bir faktör analizi içermiyor

İlk uygulamanın 2025'te yayımlanan raporunda bir faktör analizi yer alıyordu; o analiz akademik bir makalede geri çekilmiştir ve bu raporda bir faktör çözümü iddia edilmiyor. 11.5'te verilen, maddelerin birbiriyle ilişkisinin betimlenmesidir.

Ek D — Kodlama şemaları

Serbest metin yanıtlar kural tabanlı olarak kodlanmıştır. Kurallar sırayla uygulanır; ilk eşleşen kural kazanır. Kural tabanlı olmasının avantajı yeniden üretilebilirliği, dezavantajı nüansı kaçırmasıdır. Kodlama betikleri veri paketindedir.

D.1 Siyasi kimlik

Yanıtlayıcıların %21,4'ü siyasi kimliğini listeden seçmek yerine kendisi yazdı — 131 kişi. Bu yanıtlar şöyle kodlandı:

Kod	n	Kapsam
Siyasi kimliği reddediyor	33	"hiçbiri", "tanımlamıyorum", "ideolojilere karşıyım", "ait hissetmiyorum"
Hümanist / evrenselci	24	"hümanist", "insan hakları savunucusu", "dünya vatandaşı", "sadece adil"
Demokrat / sosyal demokrat	23	"demokrat", "sosyal demokrat", "demokrasi yanlısı"
Dinî kimlikle tanımlıyor	18	inanç üzerinden verilen tanımlar
Kemalist / cumhuriyetçi	5	"Atatürkçü", "cumhuriyetçi", "yurtsever"
Diğer ve küçük kategoriler	28	karma ideolojiler, etnik-milliyetçi tanımlar, feminist, kodlanamayanlar

Reddetme ifadeleri, içinde bir ideoloji adı geçse bile önce yakalanır: "hiçbiri, eskiden muhafazakâr derdim" yanıtı *reddediyor* olarak kodlanır.

Dinî kimlikle tanımlananlar, yanıtlayıcıların kendi kullandıkları ifadelerle sınıflandırılmıştır.

D.2 Açık uçlu ilişki sorusu

516 yanıt dört eksenle kodlandı. Eksenler bağımsızdır; bir yanıt birden fazla eksenle işaret alabilir.

İlişki türü — akrabalık, arkadaşlık, iş, komşuluk, eğitim, temas yok, belirtilmemiş. Yanıtların yaklaşık dörtte üçü somut bir ilişki türü belirtmiyor.

Yön — olumlu, nötr, olumsuz, karışık, koşullu, sınıflanamadı. Olumlu ve olumsuz ifadeler bir arada geçtiğinde *karışık*; "kişiye göre değişir" türü ifadelerde *koşullu*. Yanıtların yaklaşık üçte biri sınıflanamadı.

Ayrımcılık deneyimi — yanıtta ayrımcılığa uğrama ya da tanık olma anlatılıyor mu. Türklerde 22, Kürtlerde 10, Türk/Kürt dışı yanıtlayıcılarda 4 yanıt.

Bireyci reddiye — etnik kategoriyle değerlendirmeyi reddediyor mu. Türklerde %16, Kürtlerde %12, Türk ya da Kürt olmayan yanıtlayıcılarda %21.

Yanıtlayıcıların Türkçe karakter kullanmadan yazdığı metinler için kodlamada aksan düşürme uygulanmıştır.

D.3 Alıntı ölçütü

Rapora alınan alıntılar, kişiyi tanımlayabilecek bilgi taşımadıkları doğrulanarak seçilmiştir. Elenen bilgi türleri: işyeri, unvan, yer adı, sıra dışı görev, tarihi belli olay, aile bileşimi. Alıntılar demografik künye olmadan verilmiştir.

Ek E — Veriye erişim

E.1 Nerede

Bu raporun dayandığı kimliksizleştirilmiş veri seti, kod kitabı ve hesaplama betikleri açık erişimdedir:

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21702509>

Bu adres kaydın bütün sürümlerini gösterir; her zaman en günceline yönlendirir.

E.2 Ne yayımlanıyor

- İki uygulamanın kimliksizleştirilmiş yanıt setleri — `study2025.csv` (613 yanıt) ve `pilot2024.csv` (210 yanıt)
- Kod kitabı: her sütunun tanımı ve otuz maddenin metni
- Bileşen puanlarını, mesafeyi ve iç tutarlılık katsayılarını üreten hesaplama betiği
- Serbest metin yanıtların kodlama betikleri

Betikler yalnızca standart kütüphane kullanır; ek bir kurulum gerektirmez.

E.3 Kimliksizleştirme

Anket anonim olarak uygulandı; hiçbir aşamada ad, adres, iletişim bilgisi veya ağ tanımlayıcısı toplanmadı. Yayımlanan veri setinde ayrıca:

Kapalı uçlu her yanıt kaydedildiği gibi yayımlanıyor. Kategoriler birleştirilmiyor, küçük hücreler gizlenmiyor, hiçbir alt örneklemin demografik bilgileri saklanmıyor. İnanç ve mezhep bir ötekilik çalışmasının merkezindeki değişkenlerdir; gösterilemeyen bir riske karşı onları saklamak kaydı korumaz, zedeler.

Yayımlanmayan tek şey serbest metindir. Yanıt kimliği, gönderim zamanı, arayüz dili, memleket alanı, ayrımcılık deneyiminin açık tarifi, diğer toplulukla kişisel ilişkinin tarifi ve platform yorum alanı deposit edilmiyor. Bir yanıtlayıcının işyerini, unvanını, bir yer adını ya da tarihi belli bir olayı yazabileceği tek yer burasıdır. Listedenden seçmek yerine kendi yanıtını yazanların cevabı other olarak görünüyor.

Bu, yanıtlayıcılara verilen taahhüdün gerektirdiği sınırdır: taahhüt kimliklerinin belli olmamasına dair, yanıtlarının paylaşılmasına değil.

Daha önceki bir sürüm bundan fazlasını saklamıştı — beşten az kişinin bulunduğu her kategoriye birleştirmiş, Alevi mezhebini gizlemiş, iki küçük alt örneklemin demografiklerini perdelemişti. Bu bir bulgu değil bir tedbirdir ve geri alınmıştır.

E.4 Kullanım koşulu

Veriyi kullananlar, kayıtları herhangi bir kişiyle eşleştirmeye çalışmamalı ve bu dosyaları başka veri setleriyle birleştirmemelidir.

E.5 Atıf

Veri setine ayrıca atıf yapmak isteyenler için:

Çalıkoğlu, M. R. (2026). Ötekilik Endeksi replikasyon paketi: yanıt setleri, kod kitabı ve hesaplama betiği [Veri seti]. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.21702509>

Raporun kendisi de kalıcı olarak arşivlenmiştir; bütün sürümleri gösteren adres:

Çalıkoğlu, M. R. (2026). Aramızdaki Mesafe — Türkler ve Kürtler Ötekilik Algısı Araştırması 2025 (Vicdan Vakfı Araştırmalar Serisi, 2. Kitap). Ankara: Vicdan Vakfı. <https://doi.org/10.5281/zenodo.21922013>

Kaynakça

Alabay, M. N., & Çalıkoğlu, M. R. (2013). Impact of EU education programmes on challenging "otherness": Turkish case. *Procedia — Social and Behavioral Sciences*, 106, 1418–1427. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.12.158>

Çalikoğlu, M. R. (2005). Transformation of the caste system and the Dalit movement [Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi]. METU Electronic Theses and Dissertations. <https://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12606141/index.pdf>

Çalikoğlu, M. R. (2022a). Ayrı bir siyasi aktör olarak siyasal toplum [Political society as a distinct political agent]. Academia.edu. <https://www.academia.edu/82766401>

Çalikoğlu, M. R. (2022b). Externality of political societies: De-democratization of Turkey as a fractured society. Academia Letters, Article 5076. <https://doi.org/10.20935/AL5076>

Çalikoğlu, M. R. (yakında). Siz, biz, onlar. Yayına hazırlanan kitap.

Çalikoğlu, M. R. (2026). Measuring otherness between political communities: Decomposition, bidirectionality and distance. Yayına hazırlanan makale.

Vicdan Vakfı & Çalikoğlu, M. R. (2026). Aramızdaki Mesafe — Türkler ve Kürtler Ötekilik Algısı Araştırması 2025: veri seti ve hesaplama betiği [Veri seti]. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.21702509>

Ek F — Kavramlar sözlüğü

Bu rapor kendi kuramsal çerçevesinin terimlerini kullanıyor. Terimlerin gövde metnindeki tanımları ve tartışmaları I. ve II. kısımlarda; burada okurun geri dönebileceği kısa karşılıkları veriyoruz. Parantez içindeki numaralar, terimin ayrıntılı anlatıldığı bölümü gösterir.

Kuramsal çerçevenin kavramları

Siyasal toplum (2. bölüm) — Belirli bir alandaki siyasal etkileşimin tamamı; kendisini oluşturan bireylerden, gruplardan ve devlet mekanizmalarından ayrı bir aktör. Bu raporda ölçülen ilişki, tek bir siyasal toplumun içinde geçer.

Siyasal topluluk (3. bölüm) — Bir siyasal toplumun içinde, kendi "biz"ini kuran ve o alanda etkileşime giren topluluk. Dayanağı serbesttir: inanç, etnisite, dil, hukuki statü, siyasal aidiyet ya da bunların bileşimi olabilir. Sınırları değişken ve geçirgendir; genişleyebilir, daralabilir, bölünebilir. Mekânsal olarak dağınık olması onu siyasal topluluk olmaktan çıkarmaz.

Kısaltma notu: Metinde yalnızca "**topluluk**" yazıldığı yerlerde de kastedilen daima siyasal topluluktur. Aynı cümle içinde tekrarı ağırlaştırdığı için kısaltıyoruz; başka bir topluluk türü kastedildiğinde bu ayrıca belirtilir.

Siyasal topluluk ikilisi — kısaca "ikili" (5. bölüm) — Ölçümün birimi. Aynı siyasal toplumu paylaşan ve ölçüm sırasında birbirine karşı konumlandırılan iki siyasal topluluk. Bu raporda Türkler ve Kürtler; karşılaştırma bölümünde Türkiyeliler ve Suriyeliler. **Ötekilik bir siyasal topluluğun değil, bir ikilinin özelliğidir**; bu yüzden bir siyasal topluluğun "genel ötekilik düzeyi" diye bir nicelik yoktur, girdiği her ikili için ayrı bir konumu vardır.

Ötekilik (1. bölüm) — Bir "biz"in kendisini kurarken ürettiği ayırım. Bu çerçevede türev değil kurucudur: bir siyasal topluluğu siyasal topluluk yapan şeyin bir parçasıdır. Olumsuz bir anlam taşıması zorunlu değildir; ölçülen şey ayırımın varlığı değil, **düzeyi ve biçimidir**.

İç ötekilik (4.1) — Aynı siyasal toplumun siyasal toplulukları arasındaki ötekilik. **Bu endeksin ölçtüğü budur.**

Dış ötekilik (4.1) — Bir siyasal toplumun bir başka siyasal topluma karşı ürettiği ötekilik. Bu araçla, bu hâliyle ölçülmez; ayrı bir madde seti gerektirir.

İki üretim, tek tanıma değil (6. bölüm) — İki siyasal topluluk birbirini karşılıklı olarak tanımlamaz. Her biri kendi sınırını kendi hafızasından çizer, ve iki çizim birbirini tutmak zorunda değildir. Endeksin her iki tarafa da aynı soruları sormasının nedeni budur.

Sosyopolitik röntgen (4.2) — Aracın işlevinin adı. Endeks bir konumu ölçer, katmanlara ayırır ve görünür kılar; o konumun nedenini göstermez. Kırığın nerede olduğunu gösteren, nasıl kırıldığını göstermeyen bir film gibi. Kök neden araştırması siyaset biliminin, sosyolojinin, sosyal psikolojinin ve tarihin işidir.

Ölçüm aracının kavramları

Ötekilik Endeksi (8. bölüm) — Üç bileşen, otuz madde ve -20 ile +20 arasında beş seviyeli puanlamadan oluşan ölçüm aracı. İlk hâli 2021'de yazıldı, ilk kez 2024'te, ikinci kez Temmuz 2025'te sahaya çıktı.

Bileşen (7. ve 8.2) — Ötekiliğin ayrı ayrı ölçülen üç eksen. Ayrı ölçümlerinin nedeni, birinin diğerinin yerine geçememesidir: birini sevip ona güvenmemek, ya da hem sevip hem aşağıda görmek mümkündür.

Bileşen	Eksen	Neyi ölçer
Duygu	sevgi ↔ nefret	Diğer siyasal topluluğa karşı hissedilen
İlişki	güven ↔ korku	Onan beklenen, ve onunla paylaşmaya razı olunan
Statü	hayranlık ↔ hor görme	Onun kendi topluluğuna göre konumlandırıldığı yer

Ötekilik algısı puanı — kısaca "ötekilik puanı" (8.5) — Üç bileşen puanının ortalaması; -20 ile +20 arasında. **Yönüne dikkat edilmelidir: puan yükseldikçe ötekilik azalır.** -20 en yüksek, +20 en düşük ötekilik düzeyidir. Bunun nedeni otuz maddenin tamamının olumlu kutupta sorulmuş olmasıdır (8.4). Mesafe ölçeğiyle ters yönde çalışır; ikisi karıştırılmamalıdır.

Basamak (8.5) — Farkların büyüklüğünü okumak için kullanılan ölçü. Her eksen beş düzey vardır ve aralarındaki aralık onar puandır; **on puan bir basamaktır.** Beş puanlık bir fark yarım basamak, on beş puanlık bir fark bir buçuk basamak eder. Ham puan farkı tek başına büyüklük bilgisi vermez.

Okuma (10.1) — Bir ikilinin bir yönden ölçülmesi. Her ikili iki okuma üretir: Türklerin Kürtlere bakışı bir okuma, Kürtlerin Türkler bakışı ayrı bir okumadır. Bu rapor beş okuma içerir.

Kaçış yanıtı (8.5) — "Bilğim yok" ve "İlgilenmiyorum" seçenekleri. Birincisi 0, ikincisi -10 puanlanır. Hangi soruların cevaplanmadığı, verilen cevaplar kadar bilgi taşır (11.4).

Ötekilik mesafesi (8.7 ve 8.8) — Bir ikiliye ait tek sayı; iki okumadan birden kurulur ve hangi tarafın özne olduğuna bağlı değildir. Formülü: $(20 - P_{A}) + (20 - P_{B})$. 0 ile 80 arasında değişir: **0 en yakın uç** (tam kaynaşma), **80 en uzak uç** (azami ayrışma). Arada kalan her değer bir mesafedir; küçüldükçe yakınlık, büyüdükçe uzaklık artar. **Ölçeğin ortasına ayrı bir ad**

verilmemiştir — 40, iki tarafın da sıfır puan aldığı aritmetik karşılıktır, bir hâlin adı değil. Türkler ↔ Kürtler 34,00; Türkiyeliler ↔ Suriyeliler 45,40.

Nötr nokta (0) (8.3) — Madde ve bileşen ölçeğinin (–20...+20) orta noktası: olumlu ya da olumsuz bir değerlendirme bulunmayan durum. Mesafe ölçeğinin ortasıyla (40) karıştırılmamalıdır; mesafe ölçeğinin ortasına ad verilmemiştir.

Üstünlük refleksi (10.2) — Statü ekseninde eksi puanın karşılığı: yanıtlayıcının kendi siyasal topluluğunu karşı tarafın üstünde konumlandırması. Ölçülen dört okumanın dördünde de görülmüştür; bir siyasal topluluğun ilan ettiği bir hüküm değil, ölçüm anında gösterilen bir eğilimdir.

Piping (8.9) — Yanıtlayıcının kendi topluluğunu seçmesinin ardından, otuz maddenin tamamının diğer siyasal topluluğa yönlendirilmesi. Anket platformu bunu cümlelerin gerektirdiği çekimli biçimde otomatik yapar.

Raporun okuma kuralları

Yorumlanabilir olan farktır, düzey değil (8.4) — Aracın hiçbir maddesi ters puanlanmadığı için, bir puanın mutlak büyüklüğünü sorunun biçiminden gelen sabit eğilimden ayıramıyoruz. Bu yüzden karşılaştırmalar okunur, tek tek düzeyler değil.

"Ölçülemedi", "fark yok" demek değildir (12.7) — Örneklemde ölçüm yapılamayacak kadar küçük kalan kategoriler tablodan silinmemiş, sayılarıyla bırakılmıştır. Kimin katılmadığı da bir bulgudur.

Bulguların seçimi p değeriyle yapılmamıştır (Ek C.3) — Bir bulgunun gücünü üç şey belirliyor: **farkın büyüklüğü, kaç kişiye dayandığı, ve örüntünün tutarlılığı.**

VİCDAN VAKFI

VİCDAN VAKFI ARAŞTIRMALAR SERİSİ

2. KİTAP

Ötekilik, siyasette ve toplum biliminde en çok konuşulan, en az ölçülen olgulardan biridir. Genellikle "ötekileştirme" eylemiyle olumsuz bir anlamda sunulur. Oysa ötekilik, insan topluluklarının temel ve doğal davranışlarından biridir; ölçülmesi gereken şey ayrımın varlığı değil, düzeyi ve biçimidir.

Bu rapor, Ötekilik Endeksi'nin ikinci uygulamasının ürünüdür. Temmuz 2025'te 613 kişiye — 398 Türk, 169 Kürt ve kendini bu iki topluluktan hiçbirine ait hissetmeyen 45 kişiye — diğer topluluk hakkında aynı otuz soru soruldu.

Endeks ötekiliği tek bir sayıya indirmez. Bir topluluğa karşı ne hissettiğiniz, ondan ne beklediğiniz ve onu kendinize göre nereye koyduğunuz farklı şeylerdir; bu yüzden ölçüm duygu, ilişki ve statü olmak üzere üç ayrı eksenle yapılır. Ve tek tarafa sorulmaz: ötekilik bir topluluğun değil, karşı karşıya gelen iki siyasal topluluğun birlikte oluşturduğu ilişkinin özelliğidir.

613

yanıtlayıcı

30

soru,
her iki tarafa da aynı

34,00

seksenlik ölçekte
ölçülen mesafe

Veriye erişim

Ham veri, kod defteri ve hesaplama betiği
açık erişimdedir:

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21702509>

Saha çalışması: Temmuz 2025 • Yayın: 2026

Av. Melih Rüştü Çalikoğlu